

دانشگاه شاهرود

دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی

پایان نامه کارشناسی ارشد

شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزشی: مطالعه موردی هواداران

لیگ برتر هندبال

میترا سلیمی

استاد راهنما:

دکتر رضا اندام

بهمن ۱۳۹۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شاهرود

دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی

گروه تربیت بدنی و علوم ورزشی

شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزشی: مطالعه موردی هواداران لیگ برتر
هندبال

دانشجو: میترا سلیمی

استاد راهنما:

دکتر رضا اندام

استاد مشاور:

دکتر رحیمه مهدیزاده

پایان نامه ارشد جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

بهمن ۱۳۹۳

دانشگاه شاهرود

دانشکده : تربیت بدنی

گروه : تربیت بدنی و علوم ورزشی

پایان نامه کارشناسی ارشد خانم میترا سلیمی

تحت عنوان: شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزشی: مطالعه موردی هواداران لیگ برتر هندبال

در تاریخ ۱۳۹۳/۱۱/۲۸ توسط کمیته تخصصی زیر جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد مدیریت ورزشی مورد ارزیابی و با درجه عالی مورد پذیرش قرار گرفت.

امضاء	اساتید مشاور	امضاء	اساتید راهنما
	نام و نام خانوادگی : دکتر رحیمه مهدی زاده		نام و نام خانوادگی : دکتر رضا اندام
	نام و نام خانوادگی :		نام و نام خانوادگی :

امضاء	نماینده تحصیلات تکمیلی	امضاء	اساتید داور
	نام و نام خانوادگی : دکتر محمدحسین رضوانی		نام و نام خانوادگی : دکتر حسن بحرالعلوم
			نام و نام خانوادگی : دکتر سیدرضا حسینی نیا
			نام و نام خانوادگی :

با احترام تقدیم به:

مقدس ترین واژه مادر لغت نامه دلم؛

پدر، مهربانی مشفق، کوهی استوار و حامی من در طول تمام زندگی

مادر مهربانم که زندگیم را دیون مهر و عطف آن می دانم

خواهرانم، همراهان همیشگی و پشتوانه های زندگیم که وجودشان شادی، بخش و صفای شان آرامش من است

و تقدیم به

آنان که در راه کسب دانش راهنمایم بودند و

آنان که نفس خیرشان و دعای روح پرورشان بدرقه می راهم بود.

تقدیر و شکر:

به مصداق "من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق" بسی شایسته است

از اساتید فریخته و فرزانه دانشگاه شاهرود جناب آقای دکتر رضا اندام و خانم دکتر رحیمه مهدیزاده

که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش را بار بار بهمانی های سازنده بارور ساختند؛ تقدیر و شکر نمایم.

همچنین از اساتید ناظر ارجمند و کرامی آقای دکتر حسن بحر العلوم و آقای دکتر سید رضا حسینی نیا

سپاسگزارم، چرا که داور بی پایان نامه را بر عهده داشتند.

در پایان نیز از دوستان گران بایه ام و تمام عزیزانی که به نوعی مراد به انجام رساندن این مهم، صمیمانه و مشفقانه یاری نموده اند؛

قدردانی می کنم.

تعهد نامه

اینجانب میترا سلیمی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت ورزشی دانشکده تربیت بدنی دانشگاه شاهرود نویسنده پایان نامه شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزشی: مطالعه موردی هواداران لیگ برتر همدان تحت راهنمایی جناب آقای دکتر رضا اندام متعهد می شوم.

- تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه صنعتی شاهرود می باشد و مقالات مستخرج با نام « دانشگاه صنعتی شاهرود » و یا « Shahrood University » به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از پایان نامه رعایت می گردد.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه ، در مواردی که از موجود زنده (یا یافتهای آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است اصل رازداری ، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است .

تاریخ ۹۳/۱۱/۲۸

امضای دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای، نرم افزار ها و تجهیزات ساخته شده است) متعلق به دانشگاه صنعتی شاهرود می باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

چکیده:

در عصر حاضر، ورزش به بخش مهمی از زندگی اجتماعی و فرهنگی بسیاری از جوامع دنیا بدل شده است. مسابقات ورزشی فکر و ذهن میلیون‌ها علاقه‌مند به ورزش را در سراسر دنیا به خود مشغول می‌کند و در هنگام برگزاری رقابت‌ها تعداد بسیاری تماشاگر، هوادار و بیننده، چه به طور مستقیم و با حضور در عرصه‌های برگزاری فعالیت‌های ورزشی و چه از طریق رسانه‌ها، نتایج و اخبار مسابقات را به دقت دنبال می‌کنند. علی‌رغم پذیرش این نکته که ورزش دارای کارکردهای اجتماعی مثبت فراوان است، خشونت نیز جزئی از واقعیت‌های آن است که مطالعه و بررسی آن امری ضروری است. هدف از انجام تحقیق حاضر شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش بوده است. روش تحقیق نیز توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق حاضر را تمامی هواداران زن و مرد مسابقات لیگ برتر هندبال ایران در سال ۹۳-۹۲ تشکیل می‌دادند که بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۳۵۸ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق ساخته‌ای بود که روایی صوری و محتوایی آن توسط گروهی از صاحب‌نظران بررسی و تأیید شد. برای محاسبه پایایی ابزار از روش آلفای کرونباخ استفاده شد ($\alpha=0/90$). برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل عاملی با چرخش متعامد استفاده شد. بر اساس تحلیل عاملی، شش عامل محیطی، فرهنگی، امنیتی، حمایتی، روانی و مدیریتی به عنوان عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال شناسایی شدند. در مقیاس پنج ارزشی لیکرت، میزان اهمیت عامل‌ها از دیدگاه آزمودنی‌ها بررسی شد. بر این اساس "استفاده از بازیکنان، مربیان و داوران مجرب و حرفه‌ای" با میانگین و انحراف معیار $(4/45 \pm 0/80)$ با اهمیت‌ترین گویه و "استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه" با میانگین و انحراف معیار $(3/51 \pm 1/25)$ به عنوان کم‌اهمیت‌ترین گویه انتخاب شد. همچنین تحلیل مسیر نشان داد بین عوامل مدیریتی، محیطی، حمایتی و فرهنگی با عامل روانی ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد و بین عوامل امنیتی و روانی با رفتار مثبت ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد، اما اثر مستقیم عامل امنیتی بر عامل روانی معنی‌دار نیست.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد، عامل مدیریتی مهم‌ترین عامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران است، لذا مدیران برگزارکننده مسابقات هندبال می‌توانند با توجه بیشتر به عامل مدیریتی و استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه‌ای گامی مؤثر در بهبود رفتار هواداران بردارند.

واژگان کلیدی: عامل مدیریتی، تحلیل عاملی، هواداران.

لیست مقالات مستخرج از پایان نامه:

- ✓ بررسی عوامل مؤثر در ایجاد ناهنجاری‌های رفتاری هواداران مسابقات لیگ برتر هندبال ایران
- ✓ بررسی ارتباط بین رفتار مثبت هواداران لیگ برتر هندبال با عوامل مؤثر بر آن
- ✓ مقایسه عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران لیگ برتر هندبال از دیدگاه هواداران زن و مرد

فهرست مطالب

فصل اول: طرح تحقیق

۱-۱. مقدمه	۲
۲-۱. بیان مسأله	۳
۳-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق	۷
۴-۱. اهداف تحقیق	۹
۱-۴-۱. هدف کلی	۹
۲-۴-۱. اهداف اختصاصی	۹
۵-۱. سؤالات تحقیق	۹
۶-۱. محدودیت‌های تحقیق	۱۰
۱-۶-۱. محدودیت‌های قابل کنترل	۱۰
۲-۶-۱. محدودیت‌های غیر قابل کنترل	۱۰
۷-۱. پیش فرض‌های پژوهش	۱۰
۸-۱. تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تحقیق	۱۰
۱-۸-۱. هواداران	۱۰
۲-۸-۱. رفتار	۱۱
۳-۸-۱. رفتار ناهنجار	۱۱
۴-۸-۱. رفتار مثبت (بهنجار):	۱۱

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲. مقدمه	۱۴
۲-۲. مبانی نظری	۱۴
۱-۲-۲. تعریف هوادار	۱۴
۲-۲-۲. رفتار ناهنجار هواداران	۱۵
۱-۲-۲-۲. تعریف پرخاشگری	۱۶
۲-۲-۲-۲. انواع پرخاشگری	۱۷
۳-۲-۲-۲. تعریف خشونت	۱۸
۴-۲-۲-۲. تعریف اوباشگری	۱۸
۵-۲-۲-۲. تعریف رفتار ضد اجتماعی	۲۰
۶-۲-۲-۲. علل و عوامل پرخاشگری و خشونت	۲۰
۷-۲-۲-۲. علل اجتماعی- فرهنگی	۲۰
۸-۲-۲-۲. علل روانی	۲۱
۹-۲-۲-۲. علل محیطی	۲۲
۱۰-۲-۲-۲. نظریه‌های حیطه‌ی پرخاشگری و خشونت	۲۲
۱۱-۲-۲-۲. تئوری یادگیری اجتماعی	۲۲

۲۴	 نظریه ناکامی - پرخاشگری
۲۶	 نظریه طرحواره ذهنی
۲۷	 نظریه‌های تأثیر گروهی، رفتار جمعی و وندالیسم
۲۸	 پارادایم خشونت و پرخاشگری
۲۸	 پارادایم زیست‌شناختی
۲۸	 پارادایم روانشناختی
۲۸	 پارادایم جامعه‌شناختی
۲۹	 چشم انداز مارکسیستی
۳۰	 چشم‌انداز رفتارگرایانه (مکتب آکسفورد)
۳۰	 چشم‌انداز انسان شناسی
۳۱	 مکتب لیستر

فصل سوم : روش شناسی پژوهش

۳۲	 پیشینه تحقیق
۵۱	 مدل نظری پژوهش
۵۲	 جمع‌بندی
۵۴	 مقدمه
۵۴	 روش تحقیق
۵۴	 جامعه و نمونه‌های تحقیق
۵۵	 ابزار تحقیق
۵۶	 روش جمع‌آوری اطلاعات
۵۶	 روش تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۵۸	 مقدمه
۵۸	 آمار توصیفی
۵۸	 توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها
۶۰	 آمار استنباطی
۶۰	 آزمون تحلیل عاملی، تست بارتلت و KMO پرسشنامه
۶۱	 پایایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال
۶۲	 تحلیل عاملی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال
۶۳	 عامل محیطی
۶۴	 عامل فرهنگی
۶۵	 عامل امنیتی
۶۶	 عامل حمایتی
۶۷	 عامل روانی
۶۸	 عامل مدیریتی

۴-۳-۴	شناسایی گویه‌های پرسشنامه بر اساس تحلیل عاملی	۶۹
۵-۳-۴	میزان اهمیت گویه‌ها	۷۰
۶-۳-۴	آزمون کالموگراف اسمیرنوف	۷۲
۷-۳-۴	اولویت‌بندی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال	۷۲
۸-۳-۴	بررسی همخطی چندگانه عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران	۷۳
۹-۳-۴	تحلیل مسیر	۷۵
۱۰-۳-۴	بررسی اثرات مستقیم در مدل عوامل مؤثر با رفتار مثبت	۷۷
۱۱-۳-۴	بررسی اثرات غیرمستقیم در مدل عوامل مؤثر با رفتار مثبت	۷۹
۱۲-۳-۴	بررسی اثرات کل در مدل عوامل مؤثر با رفتار مثبت	۸۰
۱۳-۳-۴	شاخص‌های برازندگی مدل عوامل مؤثر با رفتار مثبت	۸۲

فصل پنجم: خلاصه، بحث و نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۱-۵	مقدمه	۸۶
۲-۵	خلاصه پژوهش	۸۶
۳-۵	بحث و نتیجه‌گیری	۹۲
۴-۵	پیشنهادهای	۱۰۶
۱-۴-۵	پیشنهادهای کاربردی	۱۰۶
۲-۴-۵	پیشنهادهای پژوهشی	۱۰۸

منابع و مأخذ

۱۱۲	فهرست منابع
-----	-------------

پیوست‌ها

۱۲۶	پیوست
-----	-------

فهرست اشکال

۲۴	شکل (۱-۲)، مدل پرخاشگری در تئوری یادگیری اجتماعی، به نقل از: مایرز، ۱۹۹۳
۲۶	شکل (۲-۲)، مدل برکویتز از نظریه ناکامی - پرخاشگری به نقل از: بدار و همکاران، ۱۳۸۱
۳۹	شکل (۳-۲)، مدل جامعه شناختی خشونت جمعی تماشاگران ورزش
۴۵	شکل (۴-۲)، میزان نزدیکی عوامل بحران زا و راهکارهای پیشگیری از بحران به کانون بحران

فهرست جداول

جدول (۱-۴)، ویژگی جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها	۵۹
جدول (۲-۴)، نتایج آزمون تحلیل عاملی تست بارلت و KMO پرسشنامه	۶۱
جدول (۳-۴)، پایایی عوامل اکتشافی	۶۲
جدول (۴-۴)، عامل محیطی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن	۶۳
جدول (۵-۴)، عامل فرهنگی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن	۶۴
جدول (۶-۴)، عامل امنیتی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن	۶۵
جدول (۷-۴)، عامل حمایتی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن	۶۶
جدول (۸-۴)، عامل روانی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن	۶۷
جدول (۹-۴)، عامل مدیریتی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن	۶۸
جدول (۱۰-۴)، تحلیل عاملی مولفه‌های اصلی	۶۹
جدول (۱۱-۴)، فهرست با اهمیت ترین و کم اهمیت ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال	۷۱
جدول (۱۲-۴)، نتایج آزمون K-S در ارتباط با نرمال بودن توزیع متغیرهای اصلی تحقیق	۷۲
جدول (۱۳-۴)، نتایج آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی مؤلفه‌ها	۷۳
جدول (۱۴-۴)، ماتریس همبستگی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران	۷۴
جدول (۱۵-۴)، شاخص‌های هم‌خطی چندگانه در عوامل پیش‌بینی کننده رفتار مثبت	۷۵
جدول (۱۶-۴)، برآورد ضرایب اثرات مستقیم متغیرهای موجود در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۷۷
جدول (۱۷-۴)، برآورد ضریب رگرسیونی مسیر اضافه شده به مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۷۹
جدول (۱۸-۴)، برآورد ضرایب اثرات غیر مستقیم متغیرهای موجود در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۷۹
جدول (۱۹-۴)، برآورد ضرایب اثرات کل در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۸۰
جدول (۲۰-۴)، ضرایب استاندارد شده اثرات مستقیم، غیرمستقیم و اثرات کل مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۸۱
جدول (۲۱-۴)، شاخص‌های نیکویی برازش برای مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۸۳

فهرست نمودار

نمودار (۱-۴)، نمودار مسیر تأثیر عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۷۶
نمودار (۲-۴)، نمودار مسیر اصلاح شده‌ی تأثیر عوامل مؤثر بر رفتار مثبت	۷۸

فصل اول

طرح پژوهش

۱-۱. مقدمه

در حال حاضر، انبوهی از مردم در سراسر دنیا روی ورزش‌های سازمان یافته تمرکز می‌کنند. بسیاری از مردم در جوامع امروزی از طریق کسی یا راهی با داشتن هویت‌های مختلف از قبیل ورزشکاران، مربیان، اعضای سازمان‌های ورزشی، طرفداران سازمان یافته از یک باشگاه ورزشی، خبرنگاران ورزشی با ورزش سرو کار دارند. جهان ورزش اغلب به عنوان یک جهان کوچکتر از جامعه در نظر گرفته می‌شود و ارزش‌های اجتماعی، باورها و هنجارهای جامعه به صورت گسترده‌تر در آن منعکس می‌شود. در عین حال این جهان کوچکتر نیز ارزش‌ها و قواعد خاص خود را ایجاد می‌کند که گاهی اوقات به جامعه منتقل می‌شود. بسیاری از گروه‌های مختلف طرفدار ورزش هستند و بین این گروه‌ها مرزهایی می‌باشد، که نشان می‌دهد افراد در چه موقعیتی در گروه‌ها تعامل‌شان شروع می‌شود و در چه وضعیتی به پایان می‌رسد. جامعه‌شناسان، بسیاری از گروه‌های هوادار را به عنوان پلی میان فرد و جامعه‌ای بزرگتر در نظر می‌گیرند، چرا که آن‌ها ممکن است به عنوان ابزار قدرتمند برای کنترل اجتماعی و یا حتی تغییرات اجتماعی خدمت کنند (کلومنیس^۱، ۲۰۰۵). همچنین رهبران ورزش اظهار می‌دارند که به طور کلی تماشاگران در عمل ورزش مؤثر هستند. لارسون^۲ بر این عقیده است که هواداران مؤلفه‌ی اصلی در ورزش هستند چرا که آن‌ها به طور مستقیم یک محیط اجتماعی برای ورزشکار فراهم می‌کنند (به نقل از کامکاری و همکاران، ۲۰۱۳). ورزش عواقب مثبت و همچنین عواقب منفی برای افراد و گروه‌ها در سراسر جهان دارد. ورزش به طور جدی زندگی روزمره مردم، وضعیت آن‌ها، روابط نژادی، سبک لباس، زبان و ارزش‌های اخلاقی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. همانطور که در جنبه‌های دیگر زندگی اجتماعی می‌تواند رفتار منحرف وجود داشته باشد، در ورزش نیز شاهد گسترش بسیار این پدیده هستیم. رفتار منحرف به آسانی در دنیای ورزش مشاهده شده است. از مشکلات رایج جامعه در جهان ورزش کج‌رفتاری تماشاگران است. بسیاری از رفتارهای

1- Klomenis

2- Larson

منحرف در داخل و خارج از ورزشگاه، همچنین بین افراد و گروه تماشاگران به تدریج در حال افزایش هستند. انواع بسیاری از انحراف‌ها از قبیل جرم و جنایت، استفاده از مواد مخدر، مواد سمی و خشونت و پرخاشگری وجود دارد. در بین رفتارهای منحرف، پرخاشگری تماشاگران به عنوان عنصر اساسی بسیاری از رویدادهای ورزشی در نظر گرفته شده است (کلومنیز، ۲۰۰۵). مسابقات ورزشی ممکن است تماشاگران را در موقعیتهایی قرار دهد که شرایط، قوانین و هنجارها به راحتی نقض شود و منجر به مواجهه با پرخاشگری و خشونت شود (هنری و همکاران، ۲۰۱۱). هر چند خشونت و پرخاشگری در ورزش پدیده‌ای نو ظهور نیست اما امروزه افزایش یافته به طوری که ممکن است خطر نابودی فرهنگ ورزش را در پی داشته باشد (وئوقی و خسروی نژاد، ۱۳۸۸). بنابراین توجه به عواملی که موجب پرخاشگری هواداران می‌شود امری ضروری است. از طرف دیگر، تنها نباید به عواملی که خشونت را در هواداران تشدید می‌کند، تأکید کرد؛ بلکه ضروری است به عواملی که موجب بهبود رفتارهای ناهنجار و منحرف هواداران می‌شود توجه کافی نمود. این پژوهش در صدد است تا به شناسایی عواملی که در بهبود رفتار هواداران همدبال مؤثر است، بپردازد.

۲-۱. بیان مسأله

امروزه ورزش از ضروری‌ترین نیازها و اساسی‌ترین نهادهای جوامع بشری است، به طوری که کمتر کشوری را می‌توان یافت که فاقد سازمان ورزشی باشد (وئوقی و خسروی نژاد، ۱۳۸۸). ورزش و فعالیت‌های مربوط به آن، بخش عمده‌ای از زمان و انرژی افراد هر جامعه را به خود اختصاص داده و جایگاه مهمی در فرهنگ جوامع پیدا کرده است. چنانکه بررسی ورزش در یک جامعه، بدون آگاهی از ارزش و کیفیت ریشه‌های فرهنگی آن امکان پذیر نیست (شفر^۱، ۱۹۹۲). شناخت انسان به عنوان اصلی‌ترین عنصر تشکیل‌دهنده سیستم اجتماعی همواره مورد توجه محققان بوده است. اینکه چرا انسان به گونه‌های مختلفی رفتار کرده و در شرایط مشابه رفتارهای متفاوتی را از خود نشان می‌دهد، در حیطه انگیزش قرار دارد. انگیزش شاخصی از هیجان و گرایش رفتاری است که به صورت مستقیم

با فعالیت‌های تبلیغاتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و به طور غیر مستقیم با تجربه‌های شخصی به وجود آمده و موجب بروز رفتار می‌گردد. نظریه‌پردازانی نظیر هرزبرگ^۱ (۱۹۵۰)، انگیزش را به عنوان یک عامل اثرگذار بر رفتار انسان‌ها در برآورده کردن نیازها و خواسته‌هایشان اعلام کرده‌اند. چلیپ^۲ (۲۰۰۰)، اظهار می‌دارد که عوامل انگیزشی، عواملی هستند که بر تمایلات افراد اثر داشته و سبب حضور آنان در مسابقات می‌شوند (به نقل از تجاری و ترک فر، ۱۳۹۰). مطالعات نیز نشان داده است که ورزش بر انگیزش انسان‌ها اثرگذار و باعث افزایش ارتباط، غرور اجتماعی و اتحاد اجتماعی در بین گروه‌ها شده و تماشاگران نیز به عنوان ارکان اصلی مسابقات ورزشی با خصوصیات رفتاری و اجتماعی متفاوت به تماشای مسابقات می‌روند (پارکز^۳ و همکاران، ۲۰۰۳). انسان‌ها، ورزش را به دلایل مختلفی تماشا می‌کنند. برای برخی از تماشاگران، رویدادهای ورزشی سرگرمی فراهم می‌کند. برای دیگران، تماشای ورزش یک فعالیت اجتماعی است که در آن افراد از زمینه‌های فرهنگی و ملی مشابه جمع می‌شوند تا یک تجربه‌ی اجتماعی داشته باشند. برای برخی از طرفداران متعصب، تماشای ورزش مورد علاقه یا تیم‌شان شبیه به یک تجربه‌ی مذهبی است (جول^۴ و همکاران، ۲۰۱۱). به طور معمول گروهی از هواداران یک تیم ورزشی، با هماهنگ کردن کوشش‌ها و فعالیت‌های خود سعی می‌کنند توفیق بیشتر تیم خود را دنبال کنند و تحقق بخشند. این کار برای آنها یک ارزش است. آنان گاهی در این هدف‌گیری از هیچ کوششی حتی به قیمت ایجاد ناهنجاری و آسیب‌های اجتماعی فروگذار نمی‌کنند (کاظمی و همکاران، ۱۳۸۶). هواداران، افرادی هستند که به ورزش، تیم و یا ورزشکار خاصی علاقه دارند و امور مربوط به آنها را دنبال می‌کنند. اکثر افرادی که یک مسابقه ورزشی را تماشا می‌کنند، هوادار یکی از بازیکنان، یکی از دو تیم و یا در کل ورزش موردنظر هستند، ولی عده‌ای از تماشاچیان که رویدادهای ورزشی را از نزدیک یا از طریق وسایل ارتباط جمعی مشاهده می‌کنند اغلب میل ندارند که به یک تیم یا ورزشکار نسبت داده شوند. در واقع هواداران، با ورزش و تیم مورد

1- Herzberg

2- Chalip

3- Parks

4- Jewell

نظر خود رابطه هیجانی برقرار می کنند. صفابخش (۱۳۸۲) اظهار نمود که ۶۷/۷ درصد از تماشاگرانی که برای تماشای مسابقات به ورزشگاه می روند، هوادار نیز هستند (به نقل از واعظ موسوی و مسیبی، ۱۳۸۶). حضور در جمع باعث می شود تا افراد نسبت به اعمال خود کمتر احساس مسئولیت کنند. به بیان دیگر، جمع آنها را در مقام افراد از نظرها پنهان می سازد. بنابراین هنگام همکاری با دیگران شاید مایل باشند اعمالی انجام دهند که به تنهایی مستعد و قادر به انجام آنها نباشند، در نتیجه هر چه افراد به عنوان فرد، کمتر قابل تشخیص باشند بیشتر احتمال دارد که اعمال پرخاشگرانه از خود بروز دهند (کوئن^۱، ۱۹۹۰). به عبارت دیگر هنگامی که هواداران از یکدیگر جدا باشند جلوه‌ی خشونت کمتر خواهد بود (آبالاسی^۲ و کوجوکاریو^۳، ۲۰۱۲). امروزه تماشاگران جایگاه ویژه‌ای یافته‌اند که این موضوع باعث شده است بررسی ابعاد مختلف حضور آنان در ورزش بیش از پیش اهمیت پیدا کند. یکی از این ابعاد، رفتار تماشاگران در ورزشگاه‌ها در زمان برگزاری بازی‌های مهم و حساس و نیز بعد از این بازی-هاست که همواره بیشترین توجه را در این زمینه به خود اختصاص داده است، زیرا این رفتارها به دلیل پیروی از هنجارهای خاص "رفتارهای جمعی"، گاه منجر به آسیب‌هایی شده‌اند. (فتحی نیا، ۱۳۸۹). در واقع تماشاگران ممکن است در زمان مسابقات حساس، در موقعیتی قرار بگیرند که رفتار-های ناهنجار و پرخاشگرانه‌ای از خود بروز دهند. خشونت و پرخاشگری پدیده‌های روانی- اجتماعی هستند. از نظر مفهومی پرخاشگری، هرگونه رفتار هدایت شده نسبت به افراد است که با قصد آسیب رساندن باشد (آندرسون^۴ و بوشمن^۵، ۲۰۰۲). خشونت و پرخاشگری ورزشی را می توان رفتاری دانست که خارج از قواعد و هنجارهای ورزشی رخ می دهد، موجب آسیب عمومی می شود و ارتباط مستقیمی با اهداف رقابت ورزشی ندارد (تری^۶ و جکسون^۷، ۱۹۸۵). پدیده‌ی خشونت در سه سطح قابل تحلیل است: سطح اول مربوط به خشونت و پرخاشگری تماشاگران و هواداران مسابقات است که در قالب

1- Cohen

2- Abalasei

3- Cojocariu

4- Anderson

5- Bushman

6- Terry

7- Jackson

هواداری از تیم‌های محبوب‌شان علیه یکدیگر و گاه در مورد اموال و دارایی‌های عمومی انجام می‌پذیرد، سطح دوم خشونت و پرخاشگری علیه بازیکنان است و سطح سوم خشونتی است که بین بازیکنان در زمین مسابقه روی می‌دهد. در بین سطوح سه‌گانه ذکر شده، سطح اول به دلیل دامنه و عواقب وسیع‌تر، در پژوهش‌ها بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (فتیحی نیا، ۱۳۸۹).

لینچ^۱ (۱۹۹۱) اظهار می‌دارد که شروع با تأخیر، یکی از دلایل برای رفتار ناشایست تماشاگران فوتبال است. همچنین ویکفیلد^۲ و همکاران (۱۹۹۶) نتیجه گرفتند که تجمع، راحتی صندلی و کیفیت اسکوربرد می‌تواند به اندازه کافی تماشاگران را راضی نگه دارد تا با میل و علاقه، دوباره به ورزشگاه برگردند. در کشور ما نیز چندین تحقیق در این زمینه انجام شده است. رحمتی و محسنی (۱۳۸۲) متغیرهای اهمیت و حساسیت بازی، رتبه تیم مورد علاقه در جدول مسابقات و حرکات خشونت‌آمیز و پرخاشجویانه بازیکنان را از عوامل اصلی پرخاشگری کلامی در میان تماشاگران معرفی کرده‌اند. نورعلی وند (۱۳۸۶) مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر رفتارهای اوباشگرانه تماشاگران را هیجان‌طلبی، گروه همسالان و تحریک مطبوعات ورزشی معرفی کرده است. هرچه ورزش در کشور ما به سمت جلو حرکت می‌کند، بروز خشونت، ناهنجاری و مشکلات در میان تماشاگران افزایش پیدا می‌کند که این موضوع به یک معضل اساسی در جامعه ورزش تبدیل شده است. روند رو به رشد ورزش و افزایش چشمگیر استقبال تماشاگران از این رویداد اجتماعی محققان را بر آن داشته که شیوه‌ها و اصولی را طراحی نمایند که معایب ورزش را کاسته و بر جنبه‌های مثبت آن بیافزاید (حسینی و همکاران، ۱۳۸۹). یکی از جنبه‌های مثبت در ورزش تقویت رفتار بهنجار و مثبت هواداران از قبیل «احترام به قوانین حاکم بر سالن و رعایت نظم، عدم استفاده از الفاظ زشت و رکیک، توجه و حفظ اموال عمومی ورزشگاه و ...» می‌باشد (شیلدز و همکاران، ۲۰۰۵).

1- Lynch
2- Wakefield
3- Shields

بی شک ورزش‌های گروهی نسبت به سایر ورزش‌ها از تعداد هواداران بیشتری برخوردار می‌باشند. بدیهی است هندبال به عنوان یک ورزش تیمی، یکی از پرتعدادترین رشته‌های ورزشی در ایران و بسیاری از کشورهای دیگر می‌باشد که در مسابقات، افراد زیادی برای تماشای بازی در سالن حضور می‌یابند. سالن هندبال نیز مانند استادیوم‌های فوتبال یکی از مکان‌هایی است که خشونت و پرخاشگری هواداران در آن به وفور دیده شده است.

با توجه به شواهد موجود، تحقیقات قبلی تنها عوامل اثرگذاری که موجب خشونت و پرخاشگری تماشاگران می‌شود را مورد بررسی قرار داده‌اند و کمتر پژوهشی در زمینه شناسایی عوامل مؤثر بر بهبود رفتار پرخاشگرانه هواداران ارائه شده است. بنابراین تحقیق حاضر سعی دارد تا به شناسایی عوامل مختلفی که موجب بهبود رفتار هواداران مسابقات لیگ برتر هندبال می‌شود، بپردازد. همچنین با تعیین اینکه کدامیک از این عوامل بیشترین تأثیر را در بهبود رفتار هواداران ورزش در مسابقات لیگ برتر هندبال دارد، به مسئولین و مدیران این امکان را خواهد داد که اقدامات لازم را به منظور بهبود رفتار هواداران رشته‌ی هندبال در پیش گیرند و رفتار مثبت را در آنها تقویت کنند. لذا هدف اصلی از پژوهش حاضر، شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش در مسابقات لیگ برتر هندبال و در نتیجه کمک به فرهنگ‌سازی در جهت اجرای هر چه بهتر مسابقات ورزشی می‌باشد.

۱-۳. اهمیت و ضرورت تحقیق

ورزش و فعالیت‌های مربوط به آنها در جوامع امروزی بسیار مهم هستند. در میان پدیده‌های اجتماعی، ورزش به دلیل جاذبه‌های خاص مخاطب بیشتری دارد. یکی از مهم‌ترین پایه‌های ورزش که شناسایی شده است، هواداران می‌باشند (کامکاری و همکاران، ۲۰۱۳). خشونت‌ها و اغتشاشات در ورزش کشور و به خصوص در میان هواداران در حال رشد است. خشونت در ورزش چه توسط بازیکنان و یا تماشاگران، علاوه بر محدودیت‌هایی که برای یک تیم یا یک کشور از طرف مجامع ملی و بین‌المللی بوجود می‌آورد، تبعات منفی اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی را نیز به همراه دارد. از نظر

فرهنگی این گونه برخوردهای ناشایست می تواند وجهه فرهنگی مردم یک جامعه را نزد دیگر جوامع تغییر داده و سبب ارائه تصویر نامناسب از ارزش های یک جامعه گردد. علاوه بر آن ممکن است ضررهای مالی و جانی به همراه داشته باشد (لهسایی زاده و همکاران، ۱۳۸۷). در حالی که نهادهای حاکم بر ورزش، بسیاری از استراتژی ها را برای رسیدگی به رفتار ناشایست تماشاگران ابداع کرده اند، تحقیقات کمی بر روی ماهیت رفتار تماشاگران در سطح جامعه ی ورزشی برای اطلاع رسانی این استراتژی ها انجام شده است. پرداختن به رفتار ناشایست تماشاگران باید به سمت افزایش ورزش های سازمان یافته و تفریح و سرگرمی و مشارکت داوطلبانه اداره و هدایت شود (هوی^۱، ۲۰۰۵). با ناهنجاری های موجود در محیط های ورزشی باید به صورت منطقی، خردمندانه و علمی برخورد کرد. چه بسا پاره ای تدابیر نامناسب نه تنها جو مسابقات و هواداران را بهبود نمی بخشد بلکه باعث بروز تشنج و درگیری های حاشیه ای نیز می گردد. بنابراین در درجه اول باید هواداران موجود در محیط های ورزشی را از نظر خصایل عرفی، اجتماعی و روان شناختی مورد بررسی و بازبینی دقیق قرار داد و بر مبنای شناخت درست نسبت به آنان برای رفع ناهنجاری ها تلاش نمود. از طرفی تنها تلاش برای کاهش ناهنجاری ها چندان اثربخش نخواهد بود بلکه توجه به رفتارهای بهنجار و تقویت آنها به همراه رفع ناهنجاری ها، تأثیر بسزایی بر رفتار هواداران خواهد داشت. اینکه چه عواملی بر رفع ناهنجاری ها و بهبود رفتار هواداران تأثیر گذار بوده و اینکه چه عواملی موجب بروز رفتار مثبت می شود، سؤالی است که ذهن مدیران باشگاه ها و مسئولین ورزشی را به خود مشغول کرده است. علاوه بر شناخت عواملی که موجب بهبود رفتار هواداران می شود، اولویت بندی کردن این عوامل نیز کمک بسیاری به مسئولین خواهد کرد. پژوهش های گذشته تنها عواملی را که موجب خشونت هواداران می شود مورد بررسی قرار داده اند و مطالعات محدودی در زمینه ی رفتار هواداران هندبال انجام گرفته است. با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر در نظر دارد عواملی را که موجب بهبود رفتار هواداران مسابقات لیگ برتر هندبال می شود و رفتار مثبت و بهنجار را در آنها افزایش می دهد، شناسایی و مورد بررسی قرار دهد تا

با شناخت و اولویت‌بندی این عوامل، راهکارهای جامعی را در اختیار مسئولین ورزش قرار دهد. همچنین با استفاده از نتایج این پژوهش، امکان برنامه‌ریزی بهتر به منظور برگزاری مسابقات هندبال فراهم گردد و نیز موجب ارتقاء فرهنگ و ارزش‌های جامعه‌ی ورزش و بالطبع محیط اجتماعی شود.

۴-۱. اهداف تحقیق

۱-۴-۱. هدف کلی

هدف کلی از انجام این پژوهش، شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران لیگ برتر هندبال است.

۲-۴-۱. اهداف اختصاصی

۱- تعیین گویه‌های تبیین‌کننده‌ی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش

۲- ارائه‌ی یک ابزار معتبر جهت بررسی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش

۳- تعیین مهم‌ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش

۴- تعیین مهم‌ترین عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش

۵- ارائه‌ی یک مدل در مورد عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش

۵-۱. سؤالات تحقیق

۱- چه گویه‌هایی تبیین‌کننده‌ی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش است؟

۲- آیا می‌توان ابزاری معتبر برای تعیین عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش ارائه نمود؟

۳- مهم‌ترین گویه‌هایی مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش کدام است؟

۴- مهم‌ترین عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش کدام است؟

۵- در زمینه‌ی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش می‌توان پیشنهاد نمود؟

۶-۱. محدودیت‌های تحقیق

۱-۶-۱. محدودیت‌های قابل کنترل

۱- آزمودنی‌های این پژوهش را هواداران زن و مرد مسابقات لیگ برتر هندبال ایران تشکیل دادند.

۲- دوره‌ی زمانی این پژوهش در نیم‌فصل لیگ برتر ۹۲-۹۳ بوده است.

۲-۶-۱. محدودیت‌های غیر قابل کنترل

۱- عدم کنترل محقق بر جلوگیری از اعمال نظر شخصی آزمودنی‌ها در پاسخ به سؤالات

۲- عدم ایجاد شرایط یکسان برای تمام آزمودنی‌ها هنگام تکمیل پرسشنامه

۳- احتمال برداشت متفاوت آزمودنی‌ها از سؤالات به دلیل عواملی از قبیل عدم توجه و دقت

۴- محدود بودن تحقیقات در زمینه‌ی بررسی رفتار هواداران هندبال

۷-۱. پیش فرض‌های پژوهش

۱- آزمودنی‌ها با آگاهی و صداقت به همه سؤالات پاسخ داده‌اند.

۲- مجموعه سؤالات تحقیق توانسته است به خوبی اهداف تحقیق را تبیین نماید و توسط نمونه‌ها قابل درک بوده است.

۸-۱. تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تحقیق

۱-۸-۱. **هواداران:** گالینو^۱ (۱۹۹۸) معتقد است هواداران کسانی هستند که از زندگی روزمره دست

کشیده و برای تماشای بازی و حمایت از تیم مورد علاقه به ورزشگاه می‌روند (به نقل از رمزنوگلو^۲ و کوبان^۳، ۲۰۰۵).

1- Galeano

2- Ramazanoglu

3- Çoban

ون^۱ و همکاران (۲۰۰۱) هواداران ورزش را افرادی تعریف می‌کنند که به یک ورزش، تیم یا ورزشکار علاقه‌مند هستند و امور مربوط به آنها را دنبال می‌کنند (به نقل از جانستون^۲، ۲۰۰۴). صفری شیر-کوهی و زندی (۱۳۹۱) هواداران را تماشاگران تشویق‌کننده‌ای می‌دانند که به یک تیم باشگاهی خاص علاقه و تعصب دارند و با تیم مورد نظر خود رابطه‌ی هیجانی برقرار می‌کنند. منظور از هوادار در پژوهش حاضر، افرادی هستند که در مسابقات نیم‌فصل لیگ برتر همدبال ۹۳-۹۲ حضور داشتند.

۱-۸-۲. **رفتار:** رفتار پاسخی است که ارگانیسم به محرک بیرونی می‌دهد. به بیان دیگر رفتار واکنشی است که در برابر یک عمل یا کنش بیرونی از موجود زنده سر می‌زند. این رفتار در انسان پیچیده‌تر از سایر موجودات است (گودرزی، ۱۳۹۰). تمام فعالیت‌های انسانی که می‌تواند توسط افراد دیگر قابل مشاهده باشد رفتار گفته می‌شود و غالباً به شیوه انفرادی حرکات مشهود نیز رفتار اطلاق می‌شود (توسلی، ۱۳۸۶).

۱-۸-۳. **رفتار ناهنجار:** لاهی^۳ (۱۹۸۰) هر الگوی فکری، احساسی یا عملی را که برای فرد یا دیگران مضر باشد رفتار ناهنجار تعریف می‌کند (به نقل از زورن و اشلی^۴، ۲۰۱۲). برخی رفتار ناهنجار را رفتاری می‌دانند که سبب ناسازگاری فرد با محیط می‌شود (گودرزی، ۱۳۹۰).

۱-۸-۴. **رفتار مثبت (بهنجار):** رفتار بهنجار، رفتار منطبق و سازگار با الگوهای نسبتاً پایدار و قواعد کلی در جامعه است. به عبارت دیگر رفتار بهنجار رفتاری است که افراد واقع‌بینانه عمل می‌کنند، انعطاف‌پذیر و اجتماعی هستند و کمال و بلوغ لازم را دارا هستند (هنری و همکاران، ۲۰۱۱). منظور از رفتار مثبت در این پژوهش، سؤالات (۱، ۲، ۳، ۴ و ۵) بخش سوم پرسشنامه می‌باشد.

1- Wann
2- Johnston
3- Lahey
4- Zuern & Ashley

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱. مقدمه

در این فصل، به توصیف و تشریح مبانی نظری هوادار ورزشی، رفتارهای ناهنجار و انواع آن، نظریه‌های مرتبط با رفتار پرخاشگرانه پرداخته می‌شود و در ادامه نیز به تحقیقات مرتبط با رفتار هواداران ورزشی اشاره می‌گردد.

۲-۲. مبانی نظری

۲-۲-۱. تعریف هوادار

هواداران، افرادی هستند که به ورزش، تیم و یا ورزشکار خاصی علاقه دارند و امور مربوط به آنها را دنبال می‌کنند. اکثر افرادی که یک مسابقه ورزشی را تماشا می‌کنند، هوادار یکی از بازیکنان، یکی از دو تیم و یا در کل، ورزش مورد نظر هستند (واعظ موسوی و مسیبی، ۱۳۸۶). ایجاد تمایز بین تماشاگر و هوادار صرفاً یکی از جنبه‌های کلیدی است که محققان در تعریف اصطلاح «هوادار» بررسی کرده‌اند. پولی^۱ (۱۹۷۸) اشاره می‌کند که تمایز بین طرفدار و تماشاگر لازم است و ادعا می‌کند که تفاوت این دو، در میزان اشتیاق و علاقه به تیم است. هیچ تعریف جهانی قابل قبولی برای آنچه به منزله‌ی یک هوادار است، وجود ندارد. با این حال تلاش بسیاری برای توصیف و تعریف این اصطلاح انجام گرفته است (به نقل از جانستون، ۲۰۰۴). تعاریف زیادی در زیر آورده شده است:

ون و همکاران (۲۰۰۱) هواداران ورزش را به عنوان افرادی تعریف می‌کنند که به یک ورزش، تیم و یا ورزشکار علاقه دارند و امور مربوط به آنها را دنبال می‌کنند. تماشاگران ورزش افرادی هستند که شاهد رویدادهای ورزشی از طریق بعضی از اشکال رسانه (رادیو، تلویزیون و غیره) هستند (ون و همکاران، ۲۰۰۱).

زیلمن^۱ و پائولوس^۲ (۱۹۹۳) اظهار می‌دارند تماشاگران، افرادی هستند که یک بازی را تماشا کرده و سپس تجربه مربوط به آن را فراموش می‌کنند (به نقل از جانستون، ۲۰۰۴).

اسلون^۳ (۱۹۷۹) بیان می‌دارد هوادار کسی است که به عنوان یک مرید مشتاق، بازی را تماشا می‌کند. جونز^۴ (۱۹۹۷) بر این عقیده است که تماشاگر، ورزش را مشاهده می‌کند و سپس همه چیز در مورد آن ورزش را فراموش می‌کند. در حالیکه هواداران، بخش قابل توجهی از هر روز خود را به تیم یا ورزش مورد علاقه اختصاص می‌دهند (به نقل از جانستون، ۲۰۰۴).

۲-۲-۲. رفتار ناهنجار هواداران

با حرفه‌ای شدن ورزش و افزایش هیجانات ناشی از مسابقات، به تدریج بر تعداد تماشاگران و هواداران رشته‌های مختلف ورزشی افزوده شده است، به طوری که در برخی مسابقات جمعیت حاضر در استادیوم‌ها به بیش از ۱۰۰ هزار نفر هم می‌رسد. به عنوان مثال در فوتبال، بسکتبال، هندبال و ... با گذر زمان حساسیت‌های کاذبی نسبت به این رشته‌ها شکل گرفته، به طوری که به بروز برخی نابهنجاری‌ها و کج‌رفتاری‌ها در دو گروه ورزشکاران و تماشاگران انجامیده است. اعمالی همچون دوپینگ، شرط‌بندی، تبانی، خشونت، پرخاشگری و اوباشگری از مهم‌ترین انواع کج‌رفتاری و نابهنجاری‌هایی است که طی سالیان گذشته تا به امروز در میادین ورزشی رخ داده است (گودرزی، ۱۳۹۰). در اینجا به تعریف رفتار پرخاشگری، خشونت، اوباشگری و رفتارهای ضد اجتماعی که از مهم‌ترین انواع رفتار ناهنجار در جامعه و به خصوص در میان هواداران ورزشی است، پرداخته شده است.

1- Zillman

2- Paulus

3- Sloan

4- Jones

۲-۲-۱. تعریف پرخاشگری

پرخاشگری به هر شکلی، فاجعه‌ی انسانی بی‌نظیری است. از جنگ جهانی دوم، در واقع میزان قتل به جای کاهش در بسیاری از کشورهای صنعتی افزایش یافته است. بنابراین در سال‌های اخیر علاقه‌مندی به یادگیری اینکه چرا انسان‌ها گاهی اوقات رفتار پرخاشگرانه‌ای دارند، تجدید شده است. بسیاری از علل افزایش خشونت شناخته شده‌اند. به عنوان مثال دسترسی به اسلحه، گرم شدن کره زمین، خشونت علیه کودکان در مدارس و خانه‌ها، قرار گرفتن در معرض گسترده‌ای از رسانه‌های سرگرم کننده‌ی خشونت آمیز (بوشمن و هوزمن^۱، ۲۰۰۱)، همه در سطح بالایی از خشونت و پرخاشگری در جوامع مدرن سهیم هستند (آندرسون و بوشمن، ۲۰۰۲). در جهان ورزش، عرصه سیاسی یا جامعه‌ی کسب‌وکار، رفتار قاطعانه اغلب مترادف با پرخاشگری در نظر گرفته می‌شود (راسل^۲، ۲۰۰۸). پرخاشگری انسان هرگونه رفتار هدایت شده است که با قصد آسیب رساندن به افراد دیگر انجام می‌شود. علاوه بر این مرتکب، باید معتقد به این رفتار باشد که با هدف صدمه رساندن بوده است (بوشمن و آندرسون، ۲۰۰۱). صدمات تصادفی پرخاشگری نیست زیرا آنها بدون قصد و نیت هستند. کاکلی^۳ (۱۹۹۸) در تعریفی نسبتاً جامع از پرخاشگری می‌گوید: "پرخاشگری ناظر به رفتاری است که با نیت تخریب اموال یا صدمه زدن به شخص دیگر انجام می‌شود و متضمن بی‌توجهی محض به سلامت دیگران و احتمالاً خود است. پیامدهای پرخاشگری ممکن است فیزیکی یا روان‌شناختی باشد" (کاکلی، ۱۹۹۸).

1- Huesmann

2- Russell

3- Coakley

۲-۲-۱-۱. انواع پرخاشگری

مارش^۱ و همکارانش (۱۹۹۶) به دو نوع پرخاشگری، یعنی پرخاشگری واقعی و آیینی عقیده دارند. اولی را اعمال خشونت جسمانی علیه دیگران تعریف می‌کنند و دومی را کنایی یا نمادین می‌نامند. پرخاشگری آیینی محصول توافق در مورد مجموعه‌ای از قواعد است که از گفته‌های شرکت‌کنندگان در آن می‌توان استنباط کرد. قواعد درباره زمان مناسب حمله، شکل و اهداف حمله، و ختم آن است. برخی محققین براساس شیوهی تجلی پرخاشگری و خشونت، آن را به دو نوع کلامی و فیزیکی تقسیم‌بندی کرده‌اند. پرخاشگری کلامی در جریان تقابل و رویارویی دو فرد یا گروه و از طریق تهدید، جنجال، تمسخر و استهزاء و سخنان توهین‌آمیز بروز می‌کند (به نقل از خادمی، ۱۳۸۷).

ارونسون^۲ (۱۳۶۹) با تمایز بین دو نوع پرخاشگری، یعنی پرخاشگری ابزاری و بازتابی یا عاطفی، امکان وقوع هر دو را در عرصه‌ی ورزش متذکر می‌شود. پرخاشگری بازتابی با هدف آسیب فیزیکی یا روانی انجام می‌شود. هدف از این نوع پرخاشگری که احساسی بوده، آسیب‌رسانی است. پرخاشگری ابزاری شامل ضرب و جرح و ایجاد درد و رنج به عنوان ابزاری برای دستیابی به یک هدف است که شکل محسوس آن می‌تواند دستیابی به هدف‌های گوناگونی مانند پاداش مادی، پیروزی، افتخار یا تحسین باشد. این نوع پرخاشگری، خشونتی غیراحساسی و هدف از آن انجام وظیفه است (ارونسون، ۱۳۶۹). به بیان پژوهشگران خشونت ابزاری می‌تواند هیجان‌انگیز هم باشد، یا خشونت عاطفی ممکن است طراحی یا تدارک شده باشد. دانینگ^۳ و همکارانش (۱۳۷۹) با اشاره به فرضی و خیالی بودن تقسیم‌بندی‌هایی که در مورد انواع خشونت و پرخاشگری صورت گرفته، حالت‌های گوناگون آنها را رفتارهایی می‌دانند که بازتاب آمیزه‌ای از فکر و احساس هستند و هرگز در آنها هیچ نوع خشونتی به صورت خالص یافت نمی‌شود. بنابراین، هرگاه طرفداران یک تیم ورزشی با هدف تضعیف روحیه بازیکنان تیم حریف بخواهند زمینه‌ای برای پیروزی تیم خود ایجاد کنند، شعارهای تحقیرآمیز می‌دهند یا به

1- Marsh

2- Aronson

3- Dunning

اصطلاح به پرخاشگری ابزاری مبادرت می‌ورزند. اما اگر طرفداران، اشیایی به سوی بازیکنان تیم حریف پرتاب، یا نزاع فیزیکی کنند، آنگاه گفته می‌شود مرتکب خشونت فیزیکی شده‌اند. حال اگر اتفاقی خلاف میل طرفداران یک تیم روی دهد، مانند خطای بازیکن تیم حریف روی بازیکن تیم محبوب یا تصمیم‌گیری داور به زیان تیم مورد علاقه، در پاسخ رفتار یا اعمال پرخاشجویانه و خشونت آمیز از خود بروز می‌دهند، آنگاه مرتکب پرخاشگری بازتابی شده‌اند، این نوع پرخاشگری نیز می‌تواند کلامی یا فیزیکی باشد (دانینگ و همکارانش، ۱۳۷۹).

۲-۲-۲-۲. تعریف خشونت

خشونت نوعی پرخاشگری است که هدف آن، آسیب رساندن شدید است. تمام خشونت‌ها، پرخاشگری است اما بسیاری از نمونه‌های پرخاشگری، خشونت نیست (آندرسون و بوشمن، ۲۰۰۲). بنابراین، می‌توان خشونت را از نظر مفهومی به عنوان عملی در نظر گرفت که از روی اراده و آگاهی به منظور آسیب‌رسانی جسمی یا روانی به دیگری انجام می‌پذیرد (رحمتی، ۱۳۸۳). به اعتقاد تیلور^۱ (۱۹۶۹) خشونت منعکس‌کننده‌ی ماهیت تغییر یافته‌ی ورزش و به ویژه نقش تغییر یافته‌ی باشگاه‌های محلی به عنوان نماینده‌ی طبقه‌ی کارگر است (تیلور، ۱۹۶۹). کلارک^۲ (۱۹۷۸) خشونت را تلاش‌های نمادین تماشاگران در حل مسائل مادی و ساختاری جامعه دانستند (کلارک، ۱۹۷۸).

۲-۲-۲-۳. تعریف اوباشگری

از دیدگاه اسپایج^۳ (۲۰۰۵) اوباشگری اساساً شامل رفتارهای پرخاشگرانه و رقابتی بین گروه‌های مدعی هواداری است. با این حال، اوباشگری محدود به این نوع رفتارهای خاص نمی‌شود، چرا که ممکن است شامل پرتاب اشیاء، ستیز با مظاهر دنیای مدرن، حمله به پلیس یا فحاشی نژادی باشد (اسپایج، ۲۰۰۵). پیرسون^۴ (۲۰۰۶) اوباشگری را اغتشاشاتی می‌داند که هواداران به راه می‌اندازند. معمولاً این

1- Taylor
2- Clarke
3- Spaiije
4- Pearson

تعریف شامل فعالیت‌های جنایی است و در بیشتر موارد قبل یا بعد از مسابقه رخ می‌دهد. رفتارهای اوباشگراییانه گروهی انجام می‌شوند. این گروه‌ها اغلب خود جوش هستند، هر چند برخی از آن‌ها از پیش برنامه‌ریزی شده‌اند. این گروه‌ها گاه خود را به باشگاه‌ها مرتبط می‌سازند تا برخورد و درگیری ایجاد کنند (پیرسون، ۲۰۰۶). بودین^۱ و همکاران (۲۰۰۴) معتقدند اوباشگری به معنای رفتارهای خشونت‌آمیزی است که با گروهی از هواداران، در داخل و خارج استادیوم‌ها بروز می‌کند و بیشتر اوقات افراد جوان مرتکب آن می‌شوند. مارش و همکاران (۱۹۹۸)، اوباشگری در فوتبال را بی‌نظمی و خشونت در مقیاس وسیع تعریف می‌کنند. از نظر آنان این پدیده توده‌های غوغاگری را به ذهن می‌آورد که از فرط هیجان، عنان اختیار از دست داده‌اند (به نقل از قاسمی و همکاران، ۱۳۸۸). جولیانوتی^۲ (۱۹۹۹)، درگیری‌های خودانگیخته و خودجوش حاصل از خشونت تماشاگران را که به صورت رقابت‌طلبانه و به خصوص توسط هواداران باشگاه‌ها صورت می‌گیرند اوباشگری می‌نامند. قاسمی، ذوالاکتاف و نورعلی‌وند (۱۳۸۸) اوباشگری را تمامی رفتارهای پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز هواداران می‌دانند که قبل و بعد از مسابقات، در داخل و بیرون استادیوم و به صورت جمعی و گروهی بروز می‌یابد. همچنین، اوباشگری، رفتارهای انحرافی متفاوتی، از فحاشی تماشاگران تا ضرب و جرح و حتی قتل، را شامل می‌شود.

1- Bodin

2- Giulianetti

۲-۲-۴. تعریف رفتار ضد اجتماعی

رفتارهای ضد اجتماعی نیز جلوه‌های دیگری از رفتارهای پرخاشگرانه است که می‌تواند در بردارنده‌ی مفاهیم وندالیسم^۱ و هولیگانیسم^۲ نیز باشد. طبق تعریف شورای ملتون^۳ (۲۰۱۱) رفتار ضد اجتماعی شامل انواع مختلفی از رفتارهایی است که مجموعه‌ی پیچیده‌ای از فعالیت‌های غیر قابل قبولی را که می‌تواند کیفیت زندگی اجتماعی را مورد آسیب قرار دهد، در بر می‌گیرد. به طور کلی، رفتار ضد اجتماعی به عنوان رفتاری تعریف می‌شود که موجب اذیت و آزار و هراس، آشوب و اضطراب در بین افراد جامعه می‌گردد (کشکر، ۱۳۹۲).

۲-۲-۳. علل و عوامل پرخاشگری و خشونت

۲-۲-۳-۱. علل اجتماعی - فرهنگی

عواملی که در پیرامون زندگی انسان هستند می‌توانند در بروز یا تشدید پرخاشگری و تخفیف یا تعدیل آن اثرگذار باشند، برخی از این گونه عوامل عبارتند از:

(۱) مشاهدات اجتماعی، مشاهده وقایع و اتفاقاتی که در جامعه رخ می‌دهد مانند درگیری‌های اجتماعی، محدودیت‌های اجتماعی، تبعیضات و بی‌عدالتی‌ها سبب ایجاد خشم و پرخاشگری می‌شود.

(۲) به علت ضرر و زیان اجتماعی - فرهنگی در بعضی مواقع به علت جنگ یا عوامل دیگر پرخاشگری در جامعه تقویت می‌شود. بدیهی است در چنین وضعیت، پرخاشگری با فراوانی بیشتر در افکار یا تخیلات و اعمال افراد آن جامعه مشاهده می‌شود چون جامعه به دلیل مقتضیات زمانی و مکانی خود، پرورش آن را ضروری می‌داند.

1- Vandalism

2- Hooliganism

3- Melton borough council

۳) رسانه‌های گروهی، به ویژه تلویزیون از عوامل اجتماعی- فرهنگی دیگری است که در پیدایش و تقویت پرخاشگری نقش دارند. درجه تأثیرپذیری افراد از برنامه‌های تلویزیون به شرایط اجتماعی- اقتصادی و بسیاری از عوامل دیگر بستگی دارد. اثر فیلم‌های خشونت آمیز در ایجاد رفتار خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه در مطالعات محققین مورد تأیید قرار گرفته است (اکبری، ۱۳۸۱).

۲-۳-۲. علل روانی

دیدگاه روان‌شناختی - اجتماعی در انگلستان تبیین‌های مختلفی از خشونت در ورزش ارائه می‌دهد. تمرکز آنها روی معنای خود فعالیت است تا زمینه‌های اجتماعی آن. برای مثال، جری فین^۱ (۱۹۹۴) خشونت در ورزش را مصداقی از تجربه‌ی «جریان»^۲ یا «قله»^۳ می‌داند. انسان در زندگی روزمره‌ی خود هیجان‌های شدید را تجربه نمی‌کند. تجربه‌ی جریان یا قله در ورزش به انسان امکان بروز آشکار هیجانات به ویژه هیجان جمعی و اشتراکی را به صورت طغیان و خروش و در نتیجه تحکیم هویت اجتماعی مشترک می‌دهد. بنابراین تماشاگران خشن، در جست‌وجوی تجربیات «قله» یا «جریان» در مسابقات هستند (کلارک، ۱۹۷۸). کر^۴ (۱۹۹۴) به طور مشابهی بحث می‌کند که اوباشگری، مانند دیگر جنایت‌های عاطفی (مثل لذت تند راندن) منعکس‌کننده‌ی جست‌وجوی سطوح بالاتر برانگیختگی هیجان از طریق خطرپذیری بر خلاف زمینه‌های عمومی دوره‌های بلند کسالت است. هر چند بیشتر فعالیت‌های اوباشگران در چارچوب‌های جمعی رخ می‌دهد که موجب کاهش خطرپذیری می‌شود. برخی اوباشگران ممکن است به اوباشگری معتاد شوند که این مسئله آنها را به اقدام‌های خشن‌تر سوق می‌دهد تا به سطحی از برانگیختگی که به طور فزاینده‌ای جویای آن هستند، برسند. به‌علاوه، جامعه‌شناسان نیز از هیجان و لذت ناشی از اختلال فوتبال، به منزله‌ی یک نیروی

1- Gery Finn

2- Flow

3- Peak

4- Kerr

برانگیزاننده غافل نیستند. به واقع، دانینگ و همکاران (۱۹۸۸) این هیجان و لذت را عنصر کلیدی تحلیل فرد در زمینه‌ی اوباشگری می‌دانند (به نقل از پاک نژاد و درانی، ۱۳۸۸).

۲-۳-۳. علل محیطی

براساس نظریه‌ی محرومیت - تهاجم، محدودیت‌ها به عنوان محرک‌هایی برای بروز رفتارهای تهاجمی عمل می‌کنند. بنابراین محدودیت در امکانات رفاهی و بهداشتی، محدودیت سرویس‌های رفت و آمد، محدودیت‌های ایجاد شده توسط مسوولان ورزشگاه‌ها و... انگیزه‌ی افراد را برای نشان دادن به خشونت و رفتارهای تهاجمی افزایش می‌دهد. براساس این نظریه، افراد به واسطه‌ی نیروهای محدود کننده‌ی بیرونی و نه انگیزه‌های ذاتی و درونی برای توسل به خشونت تحریک می‌شوند. بنابراین هر چه نارسایی عوامل محیطی بیشتر شود، گرایش پاسخگویان به خشونت و بروز واکنش‌های خشونت‌آمیز در رفتار آنان نیز افزایش می‌یابد (کاظمی و همکاران، ۱۳۸۶).

۲-۲-۴. نظریه‌های حیطه‌ی پرخاشگری و خشونت

۲-۴-۱. تئوری یادگیری اجتماعی

با توجه به نظریه یادگیری اجتماعی (بندورا^۱، ۲۰۰۱) انسان همانطور که اشکال دیگر رفتار اجتماعی را با تجربه مستقیم و یا با مشاهده رفتار دیگران کسب می‌کند، رفتار و واکنش‌های پرخاشگرانه را از طریق فرایندهای اجتماعی فرا می‌گیرد. نظریه یادگیری اجتماعی، کسب رفتارهای پرخاشگرانه را از طریق فرایندهای یادگیری مشاهده‌ای توضیح می‌دهد (آندرسون و بوشمن، ۲۰۰۲). باندورا^۲ و ریچاردسون^۳ نیز بر این واقعیت تأکید می‌ورزند که انسان به طور ذاتی پرخاشگر نیست بلکه پرخاشگری، رفتاری اجتماعی است که از طریق تجربه مستقیم یا مشاهده رفتار دیگران «الگوهای اجتماعی» آموخته می‌شود. این نظریه‌پردازان با تأکید بر نیروهای محیطی و رفتار مشهود در ترویج

1- Bandura

2- Baron

3- Richardson

خشونت، توجه خاصی به رسانه‌های همگانی در تحلیل رفتارهای پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز دارند (به نقل از اتکینسون^۱ و هیلگارد^۲، ۱۳۷۹). بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، خشونت و پرخاشگری رفتارهایی آموختنی هستند و در عرصه‌ی فعالیت‌های ورزشی، ورزشکاران مشهور و محبوب با الگو قرار گرفتن از سوی هواداران، به ویژه از سوی جوانان و نوجوانان، می‌توانند در جلوگیری از رفتارهای خشن و پرخاشجویانه و یا دامن زدن و تقویت آنها نقش مؤثری داشته باشند. نظریه‌پردازانی که با استفاده از نظریه یادگیری اجتماعی به بررسی خشونت هواداران رشته‌های مختلف ورزشی می‌پردازند، به این موضوع اشاره می‌کنند که یک هوادار پس از مشاهده تحسین و تشویق بازیکن مورد علاقه خود از جانب دیگر بازیکنان همان تیم یا هواداران، به دلیل خطا روی بازیکن تیم حریف یا خطاهای فریبکارانه، انگیزه و تمایل لازم را برای رفتار مشابه به دست می‌آورد و ترغیب می‌شود همان رفتارها را در قبال هواداران تیم حریف انجام دهد. جلوه‌های خشونت و پرخاشگری در ورزش در چارچوب نظریه یاد شده قابل تبیین است و این نظریه، افزون بر در نظر گرفتن عوامل اجتماعی، به نقش عوامل وضعیتی که رویداد ورزشی در بستر آنها رخ می‌دهد، نهادهای مؤثر در جامعه‌پذیری به ویژه رسانه‌های همگانی، خانواده، آموزش و پرورش و ساختار ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر جامعه و محیط‌های ورزشی در ایجاد و شکل‌گیری خشونت و پرخاشگری ورزشی توجه دارد (فتیحی نیا، ۱۳۸۹). باندورا تأکید ویژه‌ای بر نقش یادگیری مشاهده‌ای در آشنایی با رفتار می‌کند. به عبارتی از نظر وی پرخاشگری کاملاً جنبه تقلیدی دارد و از طریق مشاهده کسب می‌شود و نمی‌تواند پایه ذاتی داشته باشد (ستوده، ۱۳۸۰). باندورا فرضیه‌های زیر را مطرح می‌کند:

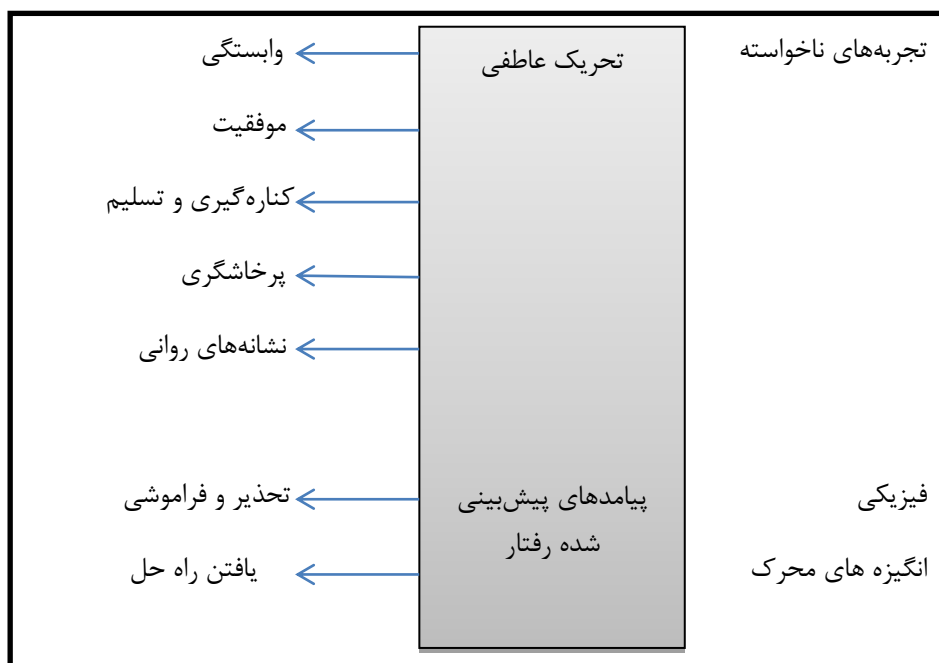
- ۱- پرخاشگری فقط یکی از چند واکنش احتمالی در قبال تجربه ناکامی ناخواسته است.
- ۲- پرخاشگری واکنشی غیر غریزی است و در نتیجه تحت تأثیر پیامدهای پیش‌بینی‌پذیر قرار دارد.

1- Atkinson

2- Hillgard

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

با استناد به دو فرضیه ذکر شده مدل زیر به عنوان مدل پرخاشگری در تئوری یادگیری اجتماعی مطرح شده است:

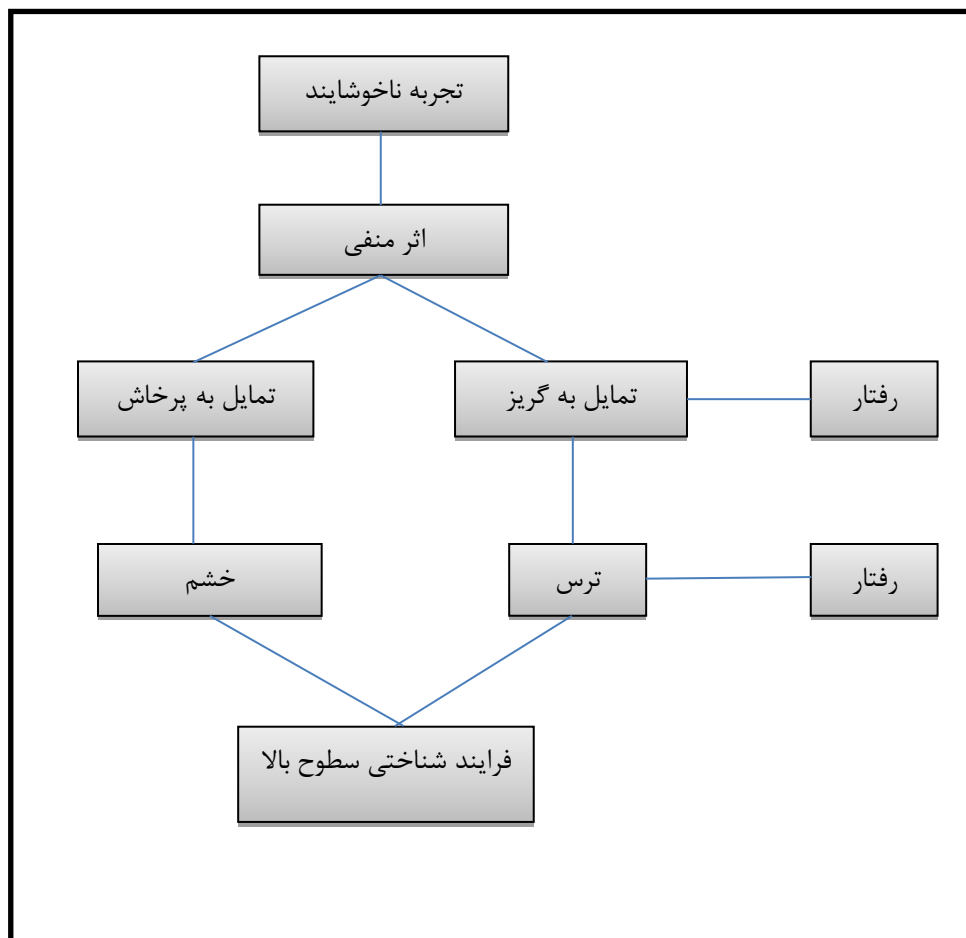
شکل (۱-۲)، مدل پرخاشگری در تئوری یادگیری اجتماعی، به نقل از: مایرز، ۱۹۹۳

۲-۲-۴-۲. نظریه ناکامی - پرخاشگری

گرچه پاسخ افراد نسبت به ناکامی بسیار متفاوت است زیرا عوامل ناکام‌کننده و شخصیت فرد ناکام-شونده دامنه بسیار گسترده‌ای دارند، در مجموع می‌توان گفت که پاسخ ناکامی، پرخاشگری، یعنی رفتار دشمنانه و تند است که به هنگام عدم سازگاری با موفقیت رخ می‌دهد. این رفتار در زندگی روزمره ارتباط بسیار نزدیک با ناکامی دارد. مثلاً کودکی که از بازی کردن منع می‌شود در اثر خشم اخم می‌کند یا پاهای خود را بر زمین می‌کوبد. چیزی که ثابت شده است، این است که ناکامی، پرخاشگری را افزایش می‌دهد. پرخاشگری می‌تواند ناکامی‌های فشرده را رها سازد و نوعی تسکین موقتی برای فرد مزاحم آورد اما پایان آن معمولاً رضایت‌بخش نیست. به هنگام مواجه شدن با ناکامی

باید آن را به صورت یک مسأله مطرح کرد و به دنبال آن راه چاره افتاد. پرخاشگری ممکن است مستقیماً خود مانع را هدف قرار دهد. جان والر^۱ و همکارانش فرضیه پرخاشگری در کلمه پاسخ به ناکامی را ارائه نمودند که در آن پرخاشگری همیشه در پی ناکامی خواهد بود. این افراد مانند فروید پرخاشگری را در حکم عامل تصفیه می‌دانستند، پیداست که فرضیه ناکامی- پرخاشگری می‌تواند واکنشی در برابر ناکامی باشد اما عوامل دیگری نیز می‌تواند در پرخاشگر بودن یا نبودن افراد مؤثر باشد افزون بر آن ناکامی یا سایر تحریک‌های عاطفی همیشه موجب پرخاشگری نمی‌شود (نلسون^۲ و الن سی^۳، ۱۳۶۹). تئوری ناکامی- پرخاشگری مبتنی بر مجموعه‌ای از دیدگاه‌های نظری است که پرخاشگری را به طور عمده ملهم از یک سابق بیرونی برای آسیب وارد کردن به دیگران در نظر می‌گیرد. در این تئوری پرخاشگری فرایندی در نظر گرفته می‌شود که در خلال آن افراد از دستیابی به هدف یا اهداف خویش باز می‌مانند و احساس ناکامی در آنها شکل می‌گیرد. ناکامی حاصل از چنین فرایندی در نهایت سبب بروز حرکات و رفتارهای پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز بین افراد می‌گردد. مهم‌ترین هدف یا اهدافی که به عنوان محور آسیب مورد توجه قرار می‌گیرند منبع یا منابع ناکامی هستند (حاج بیگی و مسعودی، ۱۳۸۵).

1- Valler
2- Nelson
3- Elency

شکل (۲-۲)، مدل برکویتز^۱ از نظریه ناکامی - پرخاشگری به نقل از: بدار^۲ و همکاران، ۱۳۸۱

۲-۲-۴-۳. نظریه طرحواره ذهنی

هوزمن (۱۹۹۸) بر این عقیده است زمانیکه افراد خشونت را در رسانه جمعی مشاهده می‌کنند، آنها طرحواره‌ی ذهنی خشونت را فرا می‌گیرند. طرحواره‌ها موقعیت را تعریف می‌کنند و رفتارها را هدایت می‌کنند. فرد ابتدا یک طرحواره را جهت نشان دادن موقعیت انتخاب می‌کند سپس نقشی را در آن طرحواره ذهنی فرض می‌نماید. به محض اینکه طرحواره فرا گرفته شد، ممکن است در زمان‌هایی خاص دوباره بازیابی شود و به عنوان یک راهنما برای رفتارش استفاده شود. این رویکرد را می‌توان به عنوان یک حالت خاص و جزئی از فرایندهای یادگیری اجتماعی در نظر گرفت. طرحواره ذهنی مجموعه‌ای به خصوص از تمرین مفاهیم مرتبط در ذهن است که اغلب شامل ارتباطات علی و معلولی،

1- Berkowitz

2- Bedar

اهداف و برنامه‌های فعال است (ابلسون^۱، ۱۹۸۱). هنگامی که چندین مورد به هم مرتبط هستند، آنها طرحواره را تشکیل می‌دهند و تبدیل به یک مفهوم واحد در حافظه معنایی می‌شوند. علاوه بر این حتی تمرینات طرحواره می‌تواند انتظارات افراد و مقاصدی را که شامل رفتارهای اجتماعی بسیار مهمی است، تغییر دهد (مارش و همکاران، ۱۹۹۸). اغلب طرح‌های تمرینی به شکل تمرینات چندگانه‌ای است که ارتباط با مفاهیم دیگر در حافظه به وجود می‌آورد. همچنین تمرینات چندگانه، قدرت ارتباطات را نیز افزایش می‌دهد. بنابراین کودکی که چندین هزار نمونه استفاده تفنگ را برای جنگ در تلویزیون مشاهده کرده است احتمالاً طرحواره‌ی قابل دسترسی دارد که در بسیاری از موقعیت‌ها، آن را تعمیم می‌دهد. این نظریه به ویژه برای تعمیم به فرایندهای یادگیری اجتماعی نیز مفید است. (آندرسون و بوشمن، ۲۰۰۲). نوجوانان و حتی جوانان، با مشاهده رفتارهای خشونت‌آمیز و پرخاشجویانه ورزشکاران حرفه‌ای در تلویزیون، طرحواره‌ای از این رفتار در ذهن آنها ایجاد می‌شود که در موقعیت‌های دیگر قابل بازیابی است.

۲-۲-۴. نظریه‌های تأثیر گروهی، رفتار جمعی و وندالیسم

این نظریه‌ها که شامل انبوه خلق^۲، رفتار جمعی^۳ و تحریک‌پذیری جمعی توده‌ها هستند، خشونت و پرخاشگری را در قالب خواص ویژه گروه‌ها تبیین می‌کنند. گوستاولوبون^۴ خواص ویژه‌ای نظیر تحریک‌پذیری، انگیزش، فقدان تفکر منطقی، کمبود در قدرت قضاوت و روح انتقادنگر و هیجان‌زدگی و زیاده‌روی در احساسات و بروز آن را برای توده‌ها و انبوه خلق در نظر می‌گیرد (به نقل از محسنی تبریزی، ۱۳۸۳).

1- Abelson
2- crowd
3- collective behavior
4- Gostaweloben

طبق این نظریه‌ها در برخی از مناسبت‌های اجتماعی نظیر تظاهرات خیابانی، گردهمایی‌های ورزشی و نظایر آن، وندالیسم در شکل گروهی به مثابه رفتار جمعی و هیجان گروهی تابع قواعد و ویژگی‌های انبوه خلق، بروز می‌کند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۱).

۲-۲-۵. پارادایم خشونت و پرخاشگری

به طور کلی رویکردهای نظری در باب خشونت و پرخاشگری در ورزش را می‌توان در سه پارادایم عمده بررسی کرد:

۲-۲-۵-۱. پارادایم زیست‌شناختی^۱: نظریه‌های این رویکرد، خشونت و پرخاشگری را به مثابه جنبه غریزی رفتار انسانی تعریف می‌کنند که باید به گونه‌ای تخلیه شود. نظریه‌های مختلفی همچون نظریه رفتار غریزی، نظریه زیست‌شناختی، نظریه پالایش روانی و نظریه رهیافت فیزیولوژیکی و بیولوژیکی در این پارادایم جای می‌گیرند.

۲-۲-۵-۲. پارادایم روان‌شناختی^۲: نظریه‌های این رویکرد که شامل نظریه‌های ناکامی-پرخاشگری، یادگیری اجتماعی و نظریه بازگشتی می‌شوند بر جنبه‌های روانی مسئله خشونت تأکید دارند.

۲-۲-۵-۳. پارادایم جامعه‌شناختی^۳: تأکید نظریه‌های این رویکرد بر این نکته است که چون تجلی این پدیده (خشونت‌گرایی تماشاگران) تجلی اجتماعی است، برای پیدا کردن عوامل آن باید به دنبال عوامل اجتماعی رفت. به بیان دیگر نظریه‌های این پارادایم بر ساخت اجتماعی رفتارها متمرکزند. در این رویکرد نیز نظریه‌های مختلفی همچون چشم‌انداز مارکسیستی، چشم‌انداز رفتارگرایانه، چشم‌انداز انسان‌شناختی و مکتب لیسنستر^۴ وجود دارند. نظریه‌های این پارادایم با عنایت

1- Biology Paradigm
2- Psychology Paradigm
3- Sociology Paradigm
4- Leicester School

به پیچیدگی مسائل اجتماعی- به طور عمده- به مسائل بیرونی و اهمیت ساز و کارهای اجتماعی در شکل‌گیری خشونت توجه دارند تا مسائل درونی اشخاص. این نظریات، دیدگاه‌های روانکاوی را نفی نمی‌کنند اما معتقدند مسائل اجتماعی و محیط بیرونی فرد، اهمیت بیشتری دارند (فتیحی نیا و علیزاده، ۱۳۸۴). در نوعی تقسیم‌بندی کلی، تبیین‌های جامعه‌شناختی درباره خشونت و پرخاشگری در ورزش را می‌توان در چهار چشم‌انداز نظری جای داد؛ اول چشم‌اندازی که با رویکردی مبتنی بر دیدگاه ستیز^۱ به بررسی پدیده مذکور می‌پردازد و نظریه‌پردازان آن مبنای نظری خود را از مارکسیست ساختارگرا^۲ به ودیعه گرفته‌اند. دوم، چشم‌اندازی که از منظر رفتارگرایانه و جامعه‌شناختی به تبیین خشونت و پرخاشگری طرفداران پرداخته است، سوم چشم‌انداز انسان‌شناختی و چهارم، چشم‌انداز ملهم از دیدگاه فیگوراتیو^۳. (مکتب لیسنستر)

۲-۵-۳-۱. چشم‌انداز مارکسیستی

از این دیدگاه، اوباشگری و خشونت، ابزاری برای ترساندن مردم است تا به اتخاذ موضع محافظه‌کارانه مبادرت کنند. نظریه‌پردازان مارکسیستی مانند تیلور، کلارک و هال^۴ با این استدلال که رفتار اوباشگری واکنشی از سوی طبقه‌ی کارگر است، به این مطلب اشاره کردند که به موازات تجاری‌تر شدن ورزش در انگلستان و جدا شدن آن از اجتماعات سنتی، گروهی از طرفداران که احساس می‌کردند از باشگاه‌های متعلق به خود کنار گذاشته شده‌اند، از خشونت به مثابه کوششی نمادی برای اعاده‌ی کنترل بر باشگاه‌ها بهره جستند (کشمور^۵، ۱۹۹۸). به تعبیر کلارک، خشونت هم در زمین و هم خارج از آن همیشه با ورزش همراه بوده است و زد و خوردهای امروزی هواداران باشگاه‌ها با یکدیگر چیز تازه‌ای نیست. کلارک اوباشگری را به تقارن حرفه‌ای شدن و نمایشی شدن فوتبال با

1- conflict view

2- Structural Marxist

3- Figurative

4- Hall

5- Cashmore

دگرگونی‌های موقعیت اجتماعی جوانان طبقه‌ی کارگر در دهه‌ی ۱۹۶۰ نسبت می‌دهد که موجب گسیختگی پیوندهای خویشاوندی و محلی آنان با بزرگسالان شده است (دانینگ و همکاران، ۱۳۷۹).

۲-۲-۵-۳. چشم‌انداز رفتارگرایانه^۱ (مکتب آکسفورد^۲)

انگیزش و مهار پرخاشگری در انسان، تا حد زیادی، نوعی فرایند فرهنگی به نظر می‌آید. اگر چه پرخاشگری ممکن است شالوده‌ی زیست‌شناختی داشته باشد، شرایط، انگیزش، اهداف و نحوه‌ی جلوگیری از آن اجتماعی است (دانینگ و همکاران، ۱۳۷۹). به تعبیر مارش و همکارانش (۲۰۰۵)، در مورد خشونت و اوباشگری طرفداران ورزش، بزرگ‌نمایی و اغراق شده است. خشونت بین طرفداران، بیشتر شامل تهدیدهای نمادین است که نه با هدف آسیب‌رسانی بلکه با هدف تحقیر گروه‌های رقیب صورت می‌گیرد (آرمسترانگ^۳ و هاریس^۴، ۱۹۹۱). به نظر مارش و همکارانش خشونت واقعی و عملی، به دلیل گرایش ذاتی موجود در بسیاری از جوامع برای محدود ساختن جنبه‌های تخریب‌آمیز و ویرانگر آن، با محدودیت و ممنوعیت روبروست. در این حال دخالت‌های بیرونی نیروهای پلیس، دستگاه قضایی، معلمان مدارس و سیاست‌مداران که به منظور جلوگیری از عملکرد طبیعی عوامل ذاتی محدودکننده‌ی خشونت، با برچسب‌هایی مانند «حیوان» و «وحشی» مبادرت به هتک حرمت طرفداران می‌کنند، در تشدید جدی بودن واکنش‌های خشونت‌آمیز دسته‌های طرفداران هر رشته‌ی ورزشی نقش زیادی دارد (به نقل از فتحی نیا و علیزاده، ۱۳۸۴).

۲-۲-۵-۳. چشم‌انداز انسان‌شناسی^۵

از نظر آرمسترانگ و هاریس- پیشگامان طرح انسان‌شناسی در مطالعات مربوط به اوباشگری- هدف اصلی طرفداران و هواداران «سرسخت» تیم‌ها، تحقیر نمادین هواداران و تماشاگران تیم‌های رقیب است اما دستیابی به این هدف و تحقق آن، الزاماً به شکل‌گیری تمایل به درگیری بین هواداران می-

1- Behavioral perspective

2- Oxford School

3- Armstrong

4- Harris

5- Anthropological Perspective

انجامد (آرمسترانگ و هاریس، ۱۹۹۱). این دو پژوهشگر، مرزبندی آشکاری بین خشونت واقعی و نمادین قائل می‌شوند. اولی کنشی است که منظور از انجام آن ایراد آسیب به شخص یا اشخاص دیگر است اما خشونت نمادین شامل تهدید به وارد ساختن آسیب فیزیکی است (گولیانتی و همکاران، ۱۹۹۹). به عقیده این دو، بخش عمده‌ای از عداوت جهت‌گیری شده علیه اوباشگران ورزش، ناشی از ترس و وحشت القا شده از جانب پلیس و رسانه‌ها بوده است (آرمسترانگ و هاریس، ۱۹۹۱). به طور کلی رهیافت انسان‌شناختی، بر خلاف رهیافت جامعه‌شناختی، با تأکید بر تحلیل‌های سیستماتیک مقایسه‌ای از رفتار هواداران رشته‌های ورزشی کمتر در اندیشه ارائه یک الگوی عام برای تبیین خشونت و پرخاشگری است و به جای آن بر الگوهای «بومی» تکیه می‌کند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۱).

۲-۲-۵-۳-۴. مکتب لیسنستر

به نظر پژوهشگران این مکتب وقوع دگرگونی‌هایی مانند نوسازی مناطق کارگر نشین، آرایش جدید ساکنان نقاط شهری، تمکن تدریجی و سازگاری طبقات کارگر با ارزش‌های حاکم، سبب شد سنت نزاع‌های خیابانی طبقات کارگر به تدریج رو به زوال بگذارد و تعداد اندکی از این افراد که کماکان به سنت گذشته گرایش داشتند و عمدتاً مردان «لات» طبقه کارگر را شامل می‌شدند، برای عمل به سنت مذکور رو به سوی ورزش آورند. در واقع، افزایش اوباشگری در ورزش‌های تیمی را می‌توان تا حد زیادی به مثابه نوعی انتقال خشونت از عرصه‌ی اجتماعی به حیطه‌ی ورزش تبیین کرد. در واقع دعوا، نزاع، درگیری و آشوب از محدود فرصت‌هایی است که مردان اقشار تحتانی طبقه کارگر می‌توانند از طریق آن منزلت، اهمیت و هیجان کسب کنند. این افراد رشته‌های ورزشی مثل فوتبال، بسکتبال، هندبال، والیبال و ... را به مثابه یکی از عرصه‌های نمایش عملی آداب مردانگی خویش برگزیده‌اند. زیرا در این عرصه است که هویت‌های مردانگی طبقه کارگر مورد توجه قرار می‌گیرد. افزون بر این، ورزش عرصه‌ای هستند که در آن امنیت نسبی در قبال دستگیر شدگان وجود دارد و مهم‌تر از آن اینکه همیشه دشمنی هم وجود دارد: طرفداران تیم مقابل (دانینگ و همکاران، ۱۹۹۳).

۲-۳. پیشینه تحقیق

کلاکمن^۱ (۱۹۶۰) نحوه رهبری و رفتار مربی در طول بازی را بر روی رفتار تماشاگران بسیار مؤثر دانست (به نقل از رحیمی، ۱۳۸۰). نتایج تحقیقات و بررسی‌های ولکامر^۲ (۱۹۷۲) که داده‌های خویش را از بیش از ۱۸۰۰ مسابقه‌ی فوتبال گردآوری کرده است، نشان می‌دهد که بازنده‌های مسابقات ورزشی اغلب خطاهای بیشتری نسبت به برنده‌ها مرتکب می‌شوند. همچنین در جریان مسابقاتی که به صورت رفت و برگشت انجام می‌گیرد، اغلب بازیکنان تیم میزبان تمایل بیشتری برای ارتکاب خطا و پرخاشگری دارند. به ویژه اگر این خطاها و پرخاشگری‌ها، با تشویق و حمایت تماشاگران همراه باشد. از طرفی این تحقیقات نشان می‌دهد وقتی دو تیم در حین مسابقه در امتیاز تقریباً برابرند یا وقتی امتیاز دو تیم زیاد است، پرخاش‌ها و خطاهای کمتری رخ می‌دهد. ولکامر معتقد است که وقتی گل‌های بیشتری زده می‌شود، پرخاشگری کاهش می‌یابد. این احتمال به این دلیل است که گل زدن، تحریکات منجر به پرخاشگری را کاهش می‌دهد. در مورد رتبه‌ی تیم‌ها در جدول رده‌بندی مسابقات نیز، ولکامر به این نتیجه رسید که تیم‌های انته‌ای جدول نسبت به تیم‌هایی که در ابتدای رده‌بندی قرار دارند، پرخاشگری و خطاهای بیشتری از خود نشان می‌دهند. در مورد تیم‌هایی که در وسط جدول قرار دارند، نتایج نشان می‌دهد که در آنها پرخاشگری و خطاهای به نسبت کمی دیده می‌شود. تیرر^۳ و رامپی^۴ (۱۹۷۹) مطالعاتی انجام دادند که تأثیر رفتار تماشاگران بددهن و پرخاشگر را روی عملکرد تیم‌های بسکتبال میزبان و میهمان نشان می‌داد. در طول یک فصل نتایج به وضوح نشان داد که تیم میزبان بیشتر از تیم میهمان از رفتار تماشاگران تأثیر منفی می‌پذیرد و رفتار پرخاشگران تأثیری بر تیم

1- Cluckman

2- Volkamer

3- Thirer

4- Rampey

میهمان نداشته و تنها موجب افزایش خطای تیم میزبان شده است. فروسدیک^۱ (۱۹۹۷) در پژوهش-های خود علل به وجود آمدن بحران‌های ورزشی را ناشی از عوامل زیر می‌داند:

الف) ضعف در تجهیزات و وسایل، رعایت نکردن شاخص‌های ایمنی و استانداردها در سازه از جمله درب‌ها، ورودی‌ها، خروجی‌ها، حصارها، اطاق کنترل، سیستم ارتباطی و زنگ خطر، سقف و دیوارها.

ب) ضعف در برنامه‌ریزی، ناهماهنگی نیروی انتظامی با مدیریت مجموعه، نداشتن دستورالعمل مواجهه با بحران (نرم افزار)

ج) بی‌توجهی و نادیده گرفتن ارزش‌ها، نگرش‌ها، نمادها، طرز فکرهای شخصی و گروهی ورزشکاران و تماشاگران و همچنین قصور در توجه به فرهنگ و تعصبات مردم شهر یا منطقه.

کاوانوگ^۲ و سیلوا^۳ (۱۹۸۰) جوان بودن تماشاگران، نحوه قضاوت، نوع مسابقه، مصرف مشروبات الکلی، رقابت، ازدحام جمعیت، وقت باقی‌مانده یا وقت تلف شده و توجه به نتیجه بازی را عوامل مرتبط با رفتار پرخاشگرانه در تماشاگران دانستند. مارک^۴ و همکاران (۱۹۸۳) نشان دادند عوامل فیزیکی مثل گرما و سرما، سروصدا، ازدحام جمعیت، تفسیر بازی در بین تماشاگران، مصرف مشروبات الکلی و حضور تماشاگران رقیب با اختلافات قبلی موجب افزایش رفتار پرخاشگرانه در بین تماشاگران است. تری و جکسون (۱۹۸۵) ابتدا بر عوامل روان‌شناختی و سپس عوامل موقعیتی، تأکید و تمرکز کرده‌اند که عمدتاً جزء عوامل اثرگذار بر پرخاشگری تماشاگران است. برایان^۵ (۱۹۸۹) در مقاله‌ای مواردی را به شرح زیر بیان می‌کند، یکی از مهم‌ترین عواملی که می‌تواند در خشونت و پرخاشگری تماشاگران تأثیرگذار باشد، عدم وجود تسهیلات مناسب و عدم طراحی صحیح تأسیسات می‌باشد، او عنوان می‌کند که دسترسی به فروشگاه مواد غذایی، ارائه خدمات مناسب، وجود صندلی برای نشستن،

1- Frostdic

2- Cavanaugh

3- Silva

4- Mark

5- Brain

به کارگماری سیستم صدور کارت شناسایی برای تماشاگران، عدم مصرف مشروبات الکلی توسط تماشاگران می‌تواند در کاهش بروز عوامل بحران‌زا مؤثر باشد.

لینچ نیز (۱۹۹۱)، اظهار می‌دارد شروع با تأخیر، یکی از دلایل برای رفتار ناشایست تماشاگران است. تیلور (۱۹۹۱) نارضایتی از نقص تاسیسات قدیمی، امکانات کم، مستی تماشاگران و مدیریت ضعیف را علل بروز رفتار پرخاشگرانه دانست. زانی^۱ و کرچلر^۲ (۱۹۹۱) نیم‌رخ از رفتار علاقه‌مندان به فوتبال تهیه کردند. این نیم‌رخ قالب‌های سنتی در مورد آشوبگران فوتبال را همانند اینکه این آشوبگران جوان، بیکار، دارای تحصیلات کم و بسیار علاقه‌مند به فوتبال بودند، تأیید کرد. همچنین ویکفیلد و همکاران (۱۹۹۶)، نتیجه گرفتند تجمع، راحتی صندلی و کیفیت اسکوربورد می‌تواند به اندازه کافی تماشاگران را راضی نگه دارد تا با میل و علاقه، دوباره به ورزشگاه برگردند. مارش و همکاران (۱۹۹۶) به این نتیجه رسیدند بین سن، وضعیت تأهل، وضعیت تحصیلی، وضعیت شغلی، و پایگاه اقتصادی-اجتماعی با وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال رابطه‌ی معناداری وجود دارد. همچنین از هم‌گسیختگی روانی خانواده، تأثیرپذیری از گروه همسالان دارای سابقه‌ی جنایی و کیفری، ارتباط با خویشاوندان مجرم، سابقه‌ی رفتار مجرمانه، سابقه‌ی درگیری و نزاع، تنش و ناکامی در تحصیل و بحران‌ها و وقایع زندگی از مهم‌ترین عوامل بروز رفتارهای وندالیستیک و اوباشگرانه‌ی تماشاگران فوتبال محسوب می‌شوند. تننباوم^۳ و همکاران (۱۹۹۷) در تحقیقی با عنوان پرخاشگری و خشونت در ورزش به این نتیجه رسیدند که تولیدات رسانه‌ای، جنجال‌سازی مطبوعات، رفتار ناشایست بازیکنان و مربیان تیم‌های ورزشی و عکس‌العمل‌های خشونت‌آمیز پلیس از مهم‌ترین عوامل بروز رفتارهای وندالیستیک و اوباشگری تماشاگران مسابقات ورزشی می‌باشند. دانینگ و همکاران (۲۰۰۰)، استدلال می‌کنند که اشتباهات داور و اختلالات رفتار تماشاگران می‌تواند منجر به وندالیسم شود. ون و همکاران (۲۰۰۲) در تحقیقی با عنوان رابطه بین رفتار پرخاشگرانه و تصور تماشاگران از نقش خودشان به عنوان یک

1- Zani

2- Kirchler

3- Tenenbaum

هوادر نشان داد که هیچ رابطه معناداری بین این دو متغیر وجود ندارد. در تحقیق فولکسون^۱ و همکاران (۲۰۰۲) عوامل درونی مانند رفتار بازیکنان، مربیان و عملکرد داور بسیار مهم تلقی شده است. استوت^۲ (۲۰۰۳) در پژوهش‌های خود در خصوص عوامل مؤثر بر اوباشگری و خشونت در ورزش فوتبال، به بررسی رابطه بین عملکرد نیروی انتظامی در کنترل نظم و برقراری امنیت ورزشگاه و میزان اوباشگری و خشونت در استادیوم‌های ورزشی پرداختند. آنها به این نتیجه رسیدند که رفتار نیروی انتظامی و پلیس در قبال تماشاگران، در بروز اوباشگری نقش بسیار مهم و تعیین کننده‌ای دارد، زیرا هم می‌تواند هواداران را از صحنه آشوب و درگیری دور کند و هم می‌تواند تحریک کننده آنها باشد. در واقع آنها فراتر از هر متغیر و عوامل دیگری به نقش پلیس و نیروی انتظامی در شکل‌گیری و بروز رفتارهای خشونت آمیز هواداران فوتبال توجه کرده‌اند. به نظر فرایمن^۳ و همکاران (۲۰۰۴)، کمبود اطلاعات در مورد جزئیات قوانین بازی، اشتباهات داور و شکست در مسابقه، ناهمخوانی مطالبات تماشاگران با تصمیمات داور، دلایل پرخاشگری هستند. کوراکیس^۴ (۲۰۰۴) در تحقیقی با عنوان خشونت در فوتبال فقط یک معضل انگلیسی نیست، به بررسی خشونت‌های مرتبط در ورزشگاه‌های آتن پرداخت. به اعتقاد کوراکیس نگرش منفی نسبت به هواداران تیم رقیب، اشتباهات داور، نگرش تحریک‌برانگیز پلیس به تماشاگران، تحریکات روزنامه‌نگاران ورزشی و کسب شهرت و اعتبار از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر خشونت‌گرایی هواداران تیم‌های ورزشی می‌باشد. پژوهش کوراکیس در بین هواداران خشونت طلب فوتبال در یونان نشان داد که بیشتر آنان مجرد، با میانگین سنی بیست سال، دارای پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین، بیکار، با سابقه‌ی مشکلات تحصیلی عدیده و پرورش یافته در خانواده‌های از هم گسیخته‌اند. ون (۲۰۰۵) معتقد است شرایط محیطی مثل شرایط آب‌وهوایی در ورزشگاه و الگو ساختن واکنش‌های خشونت‌آمیز بازیکنان به عنوان مهم‌ترین علل ناهنجاری‌های رفتاری است. هوی (۲۰۰۵) اظهار می‌دارد که عوامل روانی، محیطی و سازمانی موجب بروز رفتارهای

1- Folkesson

2- Stoot

3- Friman

4- Courakis

منفی در تماشاگران می‌شود. استوت و پیرسون (۲۰۰۶) رفتار پلیس در قبال تماشاگران را در بروز خشونت تماشاگران مؤثر دانسته است. اسپایچ (۲۰۰۶) شش عامل اصلی بروز خشونت تماشاگران را هیجان‌زدگی و برانگیختگی هیجانی خوشایند، ایجاد هویت مردانه، هویت‌یابی منطقه‌ای و محلی، کسب شهرت، ایجاد احساس همبستگی، قدرت و خودمختاری نام برده است. هنسی^۱ و همکاران (۲۰۰۷) نشان دادند شخصیت و جایگاه تماشاگران دو مؤلفه‌ی خشونت و پرخاشگری هستند. سیمون^۲ و همکاران (۲۰۰۷) در تحقیقی با عنوان اثر نتیجه مسابقه راگی روی پرخاشگری تماشاگران و گرایش به نوشیدن الکل نشان دادند بین میزان پرخاشگری قبل و بعد از بازی تماشاگران تیم‌های برنده و بازنده تفاوت معناداری وجود دارد و نتیجه مسابقه تأثیر مستقیمی در بروز پرخاشگری تماشاگران دارد. مور^۳ و همکاران (۲۰۰۷) اظهار داشتند افزایش مصرف مواد مخدر در هواداران منجر به رفتار پرخاشگرانه می‌شود. برسچی^۴ (۲۰۰۷) اشاره می‌کند رسانه و مجلات ورزشی، خشونت نهفته در تماشاگران را بواسطه گزارش در مورد موضوعات محرک، تحریک می‌کنند. بران^۵ و ولیجنتارت^۶ (۲۰۰۸) اذعان کردند پوشش رسانه‌ای خشونت هواداران را به دیگر هواداران القا می‌کند. بنابراین رسانه‌ها به طور مثبتی بر خشونت طرفداران تأثیر دارند. مادسن^۷ (۲۰۰۸) به نقش ویژه‌ی پلیس به منظور ایجاد امنیت، کنترل صدا، وضعیت تماشاگران بر روی صندلی در پیشگیری و مدیریت پرخاشگری اشاره می‌کند. ویلاق^۸ (۲۰۰۸) بیان کرد وابستگی شدید و تعصب نسبت به یک تیم خاص ممکن است یک عامل مهم باشد که منجر به رفتارهای ناهنجار شود (به نقل از هنری و همکاران، ۲۰۱۱). مانور^۹ (۲۰۰۸) سازمان‌های ورزشی، تیم‌ها و رسانه‌های جمعی را به عنوان عوامل مهم رفتار

1- Hennessy

2- Simon

3- Moore

4- Breschi

5- Braun

6 - Vliegenthart

7- Madensen

8- Vlaqh

9- Manor

ناهنجار در نظر می‌گیرد. تیدرakis^۱ و همکاران (۲۰۰۸) به کیفیت خدمات ارائه شده در ورزشگاه اشاره می‌کنند که اگر تماشاگران از خدمات رضایت نداشته باشند، ناهنجاری‌های رفتاری به خصوص به شکل کلامی نشان می‌دهند. المیر و همکاران (۲۰۰۸) اظهار داشتند که جذابیت بازی، برگزاری منظم لیگ، ورود و خروج آسان از ورزشگاه و جایگاه پارکینگ و مناسب بودن امکانات مؤثرترین عوامل بر رفتار تماشاگران در ورزشگاه هستند. به عقیده اندرسون (۲۰۰۹) وقایع ورزشی می‌تواند با توجه به سن بلوغ، جنسیت، وضعیت ازدواج افراد، مصرف مشروبات الکلی و مواد وابسته و جریان‌های وابسته به نتایج بازی‌ها (مساوی، پیروزی، شکست) به فساد و خودکشی افراد جامعه منجر شود. اندرسون و کریسینسکا^۲ (۲۰۰۹) معتقد هستند بازی کردن افراطی و زیاد بازی‌های کامپیوتری احساسات پر خاشگری، ادراک پر خاشگری، رفتار پر خاشگرانه و تمایل به خشونت در ورزش را در آینده افزایش می‌دهد. چیچی نادزه^۳ و همکاران (۲۰۱۱) آزاد شدن هورمون نوراپی نفرین زمانی که تمرکز بر روی پیروزی هست را در بروز پر خاشگری مؤثر می‌داند. آبالاسی و کوچوکاریو (۲۰۱۲) نشان دادند طبقات اجتماعی، رفتار لیدرهای باشگاه و رهبران سیاسی و رسانه‌های جمعی علت خشونت در ورزش هستند. جلالی و همکاران (۲۰۱۲) بیان داشتند حساسیت بازی، پر خاشگری بازیکن، کیفیت داوری، رسانه‌ها، سن و وضعیت اجتماعی در رفتار پر خاشگرانه مؤثر هستند. مستحفظیان و سرامی (۲۰۱۲) ذکر کردند بین عوامل محیطی، سابقه‌ی دعوا، مصرف مواد مخدر، خانواده ناهنجار، فشار و پیشنهاد گروه، ساختار استادیوم، امکانات ضعیف و داوری، نظم و انضباط مسابقه با اوباشگری ارتباط معنی‌داری وجود دارد. کامکاری (۲۰۱۳) دریافت ویژگی شخصیت، رفتار نامناسب بازیکنان، اشتباه داور در زمان حساس، تأخیر در شروع بازی، عملکرد ضعیف تیم مورد علاقه، نتیجه‌ی بازی، رسانه‌ها و عملکرد نیروهای انتظامی عوامل مؤثر بر بروز پر خاشگری هستند. رحمتی و ممتاز (۲۰۱۳) اشاره کردند پایین‌ترین سطح احساس ناکامی در میان هواداران فوتبال، مربوط به محرومیت از خدمات رفاهی و

1- Theodorakis

2- Krysinska

3- Chichinadze

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تسهیلات (مانند توالی، آب آشامیدنی، بوفه، کافی شاپ و مکان نشستن) است و بیشترین ناکامی زمانی است که تیم مورد علاقه‌ی آنها با شکست مواجهه می‌شود. همچنین ذکر کردند بیشترین درصد رفتار پرخاشگرانه و خشونت‌آمیز مربوط به شعار علیه تیم‌های حریف بوده، که طی حضورشان در ورزشگاه به طور متناوب تکرار می‌شود و بعد از آن به ترتیب تخریب اموال ورزشگاه، مبارزه با طرفداران تیم حریف، آسیب به تجهیزات حمل و نقل عمومی و پرتاب مواد منفجره قرار دارند. محققان فوق با طراحی مدلی، اظهار داشتند که بین شکست تیم محبوب، کمبود امکانات در دسترس، داوری نادرست، بازیکن نامناسب، بازی ضعیف تیم محبوب، شکست برای حضور در ورزشگاه با علل ناکامی ارتباط معنی‌داری وجود دارد. رضوی، مستحفظیان، میر حسینی (۲۰۱۳) اظهار داشتند محل استادیوم، خواندن روزنامه‌های مغرضانه، عملکرد منفی پلیس، مشاهده فیلم اراذل و اوباش فوتبال، نارضایتی از خدمات، نقش نامناسب خانواده، نقش نامناسب جامعه، نقش نامناسب دوستان و مسائل روانی و اجتماعی از عوامل مؤثر در بروز رفتار ضد اجتماعی هستند. همچنین عوامل مدیریتی مانند ورود زود هنگام تماشاگران به ورزشگاه، عدم نظم و انضباط در ورود و خروج، پراکندگی ناآداانه تماشاگران (تیم مهمان)، عدم دسترسی آسان به ورزشگاه، حمل و نقل نامناسب، عدم حضور راهنما، عدم روش مناسب فروش بلیت، بازار سیاه، بلیت‌های گران‌قیمت، رفتار نامناسب بلیت فروش، فقدان برنامه‌های فرهنگی قبل و بعد از مسابقه، عدم وجود رابطه دوستانه بین هواداران و بین هواداران و مقامات مؤثر از جمله موارد دیگر در بروز رفتار ضد اجتماعی می‌باشند.

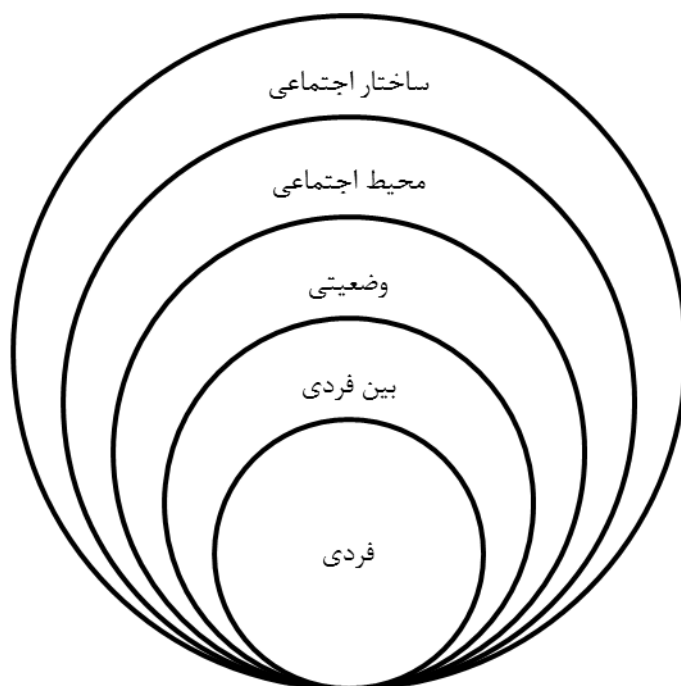
ون و ودیل^۱ (۲۰۱۴) به این نتیجه دست یافتند که ارتباط مثبتی بین شناسایی شدن با تیم محبوب و تمایل به ارتکاب اعمال پرخاشگرانه وجود دارد.

اسپایچ (۲۰۱۴) با طراحی مدلی بیان داشت خشونت جمعی تماشاگران از تعامل پویای بین عوامل فردی، درون فردی، وضعیتی، محیط اجتماعی و ساختار اجتماعی به وجود می‌آید. رابطه‌ی متقابل

1- Waddill

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بین عوامل فردی و محیطی در سطوح مختلف رخ می‌دهد. همچنین محیط اجتماعی و ساختار اجتماعی بر رفتار فردی و یا جمعی تأثیر دارند و به طور همزمان رفتار فردی یا گروهی بر محیط‌شان نیز تأثیر می‌گذارند.

شکل (۲-۳)، مدل جامعه شناختی خشونت جمعی تماشاگران ورزش

ون و همکاران (۲۰۱۵) در بررسی پرخاشگری تماشاگران در مسابقات بیسبال دریافتند که بین هویت‌یابی از طریق تیم با بروز پرخاشگری در رویدادهای ورزشی جوانان ارتباط مثبت قوی وجود دارد.

همتی‌نژاد و همکاران (۱۳۷۹) در تحقیقی با عنوان بررسی عوامل پرخاشگری در میادین ورزشی از دیدگاه ورزشکاران، تماشاگران و متخصصان تربیت‌بدنی دریافتند نحوه داوری، حساسیت رقابت، مسابقه‌ی مهیج و محرک یادگیری پرخاشگری، شکست و ناکامی تیم، رفتار ورزشکاران تیم مقابل، پرخاشگری ورزشکاران، پرخاشگری تماشاگران، میزبان بودن تیم، ازدحام تماشاگران، آمادگی جسمانی پایین، سن، ناکامی ورزشکاران و تماشاگران در زندگی، رتبه‌ی تیم در جدول رده‌بندی، مهارت پایین ورزشکاران در بروز پرخاشگری، نظم و انضباط در برگزاری مسابقه‌ها، حضور خانواده و حضور رسانه-

های گروهی در میادین ورزشی در بروز پرخاشگری تأثیر دارد. ملک‌پور (۱۳۷۹) نارضایتی از نقص تاسیسات قدیمی، امکانات کم، مستی تماشاگران و مدیریت ضعیف را علل بروز رفتار پرخاشگرانه دانست. عنبری (۱۳۸۱) در تحقیقی که با عنوان بررسی علل خشونت‌گرایی در ورزش فوتبال انجام شد، به این نتیجه رسید مهم‌ترین متغیرهایی که بیشترین تأثیر را بر خشونت تماشاگران فوتبال داشته‌اند به ترتیب احساسی‌بودن رفتار، تیم‌گرایی، جماعت تماشاگران، کینه توزی و سن می‌باشند. تحقیق عنبری بیانگر آن بود که (۱) با افزایش سن پاسخگویان، از خشونت آنها کاسته شده است (۲) افزایش در سطح تحصیلات پاسخگویان با کاهش میزان خشونت آنها همراه بوده است (۳) پاسخگویان مجرد به نسبت افراد متأهل سطح بیشتری از خشونت را در رفتار خود داشته‌اند (۴) پاسخگویان مجرد به نسبت افراد متأهل تیم‌گراتر بوده‌اند (۵) بین تیم مورد علاقه‌ی پاسخگویان (استقلالی یا پرسپولیسی بودن آنها) و خشونت‌گرایی آنها ارتباط معنادار وجود نداشته است (۶) تأثیرپذیری پاسخگویان از تفاسیر مطبوعات بر خشونت‌گرایی آنان مؤثر بوده است (۷) هر چه احساس پاسخگویان در مورد ضرورت حضور نیروی انتظامی در ورزشگاه بیشتر بوده، میزان خشونت‌گرایی آنان کاهش یافته است. صدیق سروستانی (۱۳۸۱) در بررسی علل رخداد خشونت ورزشی در جامعه‌ی ایرانی، علل را به دو دسته‌ی زمینه‌ساز و علل تحریک‌کننده‌ی خشونت تقسیم کرده است. در گروه علل زمینه‌ساز به عواملی همانند عقب‌ماندگی رشد اقتصادی، فرهنگی و تعلیم و تربیتی جامعه نسبت به رشد سیاسی، عدم توجه به خصلت‌های واقعی نوجوان و جوان ایرانی در برنامه‌ریزی‌ها، تبعیض، نابرابری و بی‌عدالتی حاکم بر سازمان‌ها و نهادهای جامعه و شعارزدگی از طریق حرف، سخنرانی، همایش، نمایش به جای پاسخگویی و عمل به مطالبات اشاره کرده است. در گروه علل محرک، به عواملی مانند تحریک رسانه‌های ورزشی (شامل ترویج رنگ‌شناسی به جای قدرشناسی، لمپن سازی رسانه‌ای و عمومی سازی زندگی خصوصی بازیکنان)، سوء مدیریت مسئولان برگزاری مسابقات، تحریکات ناسالم باشگاه‌ها و مربیان، حرکات و رفتارهای ناشایست مربیان، داوران، بازیکنان، شرط‌بندی، تربیت نادرست گروهی از

طرفداران و در نهایت بی‌تجربگی و کم‌مهارتی نیروهای حافظ نظم و امنیت اشاره کرده است. نتایج تحقیقات رحمتی (۱۳۸۳) و صفابخش (۱۳۸۲) نشان داد که میانگین سنی تماشاگران شهرآورد استقلال - پیروزی به ترتیب ۱۸/۹ سال و ۱۹/۲ سال بود و به طور میانگین ۹۵ درصد آن‌ها مجرد بودند. متوسط درآمد خانوار جمعیت مورد مطالعه ۱/۷۵۵/۰۰۰ ریال است و ۶۸ درصد تماشاگران و خانواده‌های آنان از نظر اجتماعی جزو طبقه پایین هستند. همچنین نتایج تحقیق تبریزی و رحمتی (۱۳۸۲) نشان داد پایگاه اقتصادی و اجتماعی بر رفتار پرخاشگرانه طرفداران فوتبال تأثیر معکوس دارد، همچنین بیشتر طرفدارانی که برای تماشای مسابقه‌های فوتبال تیم‌های مورد علاقه خویش به ورزشگاه مراجعه می‌کنند، به طبقات متوسط و رو به پایین متعلق هستند. وضعیت اقتصادی این افراد، امکان دسترسی آنان به امکانات متنوع مربوط به گذران اوقات فراغت و بهره‌گیری مناسب از تسهیلات و امکانات آموزشی، پرورشی و تفریحی در مقایسه با دیگران محدود است. جهانفر و همکاران (۱۳۸۲) در تحقیقی با عنوان تحلیل عوامل خشونت از نظر برگزارکنندگان فوتبال بیان کردند ایجاد عوامل و شرایط خشونت‌زای ناشی از برخی مشکلات و ناهماهنگی‌ها توسط برگزارکنندگان موجب خشونت می‌گردد که به جمع تماشاگران داخل و سپس خارج استادیوم منتقل می‌شود. همچنین نشان می‌دهد ایجاد زمینه‌های اشتغال بیشتر برای جوانان در کل جامعه، در استادیوم ورزشی نیز اثر مثبت به جا می‌گذارد و چون بسیاری از نوجوانان حاضر در استادیوم بیکار معرفی شده‌اند، اشتغال در جامعه تا حد زیادی در تقلیل زشت‌گویی طرفداران نسبت به داور بازی اثر می‌گذارد و از خشونت آنان در ورزشگاه نیز می‌کاهد. نقش روزنامه از جمع وسایل ارتباط جمعی و نارسایی فرهنگی اقتصادی اجتماعی، کم ارزش‌پنداری تماشاگران نسبت به خود، نبودن زمینه تخلیه هیجانات گروهی، بدرفتاری نیروهای امنیتی، اختلافات خارج از ورزشگاه، باورهای (گاه اندک) مذهبی تماشاگران، هیجان خشونت‌زا، حجم گسترده بیکاران و محصلین در استادیوم از عمده‌ترین علل خشونت معرفی شده است. از سوی دیگر اظهار داشت عوامل فیزیکی خشونت با عوامل فرهنگی، اجتماعی و عامل فرهنگی اقتصادی اجتماعی

همبستگی دارد. از طرفی عامل اجتماعی، با عامل فرهنگی، قانونی و فرهنگی اقتصادی اجتماعی ارتباط دارد و بین عامل فرهنگی با عوامل فرهنگی اقتصادی اجتماعی، قانونی و فیزیکی همبستگی معنی داری وجود دارد. جهانفر به همبستگی بین عامل فرهنگی اقتصادی اجتماعی با عوامل فرهنگی، قانونی، امنیتی، اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی نیز اشاره کرده است. همچنین بیان کرده که بین امور قانونی و امنیتی با عوامل فرهنگی، فرهنگی اقتصادی اجتماعی، اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی همبستگی وجود دارد.

رحمتی (۱۳۸۲) در پایان نامه مقطع دکتری تحت عنوان "بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر خشونت و پرخاشگری در فوتبال" با استفاده از روش پرسشنامه‌ای و با مطالعه ۴۰۴ نفر از تماشاگران دو تیم استقلال و پرسپولیس به این نتیجه رسید که نتیجه مسابقه و حرکات خشونت‌آمیز بازیکنان در جریان بازی مهم‌ترین عامل در بروز پرخاشگری کلامی می‌باشد. متغیرهای سن، میزان کنترل و نظارت خانواده و پایگاه اقتصادی اجتماعی تأثیر منفی بر گرایش طرفداران تیم‌های فوتبال به رفتار پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز دارد. همچنین متغیرهای سابقه دعوا و نزاع، تنش و ناکامی در فعالیت‌های تحصیلی و آموزشی، مصرف سیگار، سابقه تنش در محیط خانواده، سابقه رفتار مجرمانه، داشتن دوستان دارای سابقه کیفری و جنایی و عزیمت جمعی و گروهی به ورزشگاه دارای تأثیر مستقیمی بر ارتکاب رفتار پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز ورزشی هواداران تیم‌های استقلال و پرسپولیس می‌باشد. رحمتی و محسنی (۱۳۸۲) نتیجه گرفتند اختلال و سوءکارکرد در متغیرها و عامل‌هایی که بر فرایند جامعه‌پذیری مؤثر هستند سبب افزایش میزان گرایش جمعیت مورد مطالعه به ارتکاب رفتار و حرکات پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز ورزشی می‌گردد. برخی از این متغیرها مانند مکانیسم‌های کنترل و نظارت بر رفتار توسط والدین، تنش در محیط خانواده و ارتباط با بستگان و خویشاوندان دارای سابقه‌ی جرم و کجروی، ناظر بر فرایند جامعه‌پذیری اولیه می‌باشند و دلالت بر اهمیت نهاد خانواده و کارکرد آن در شکل‌گیری رفتارهای مذکور دارند. عامل‌ها و متغیرهای دیگری نیز در گرایش جمعیت مورد مطالعه به

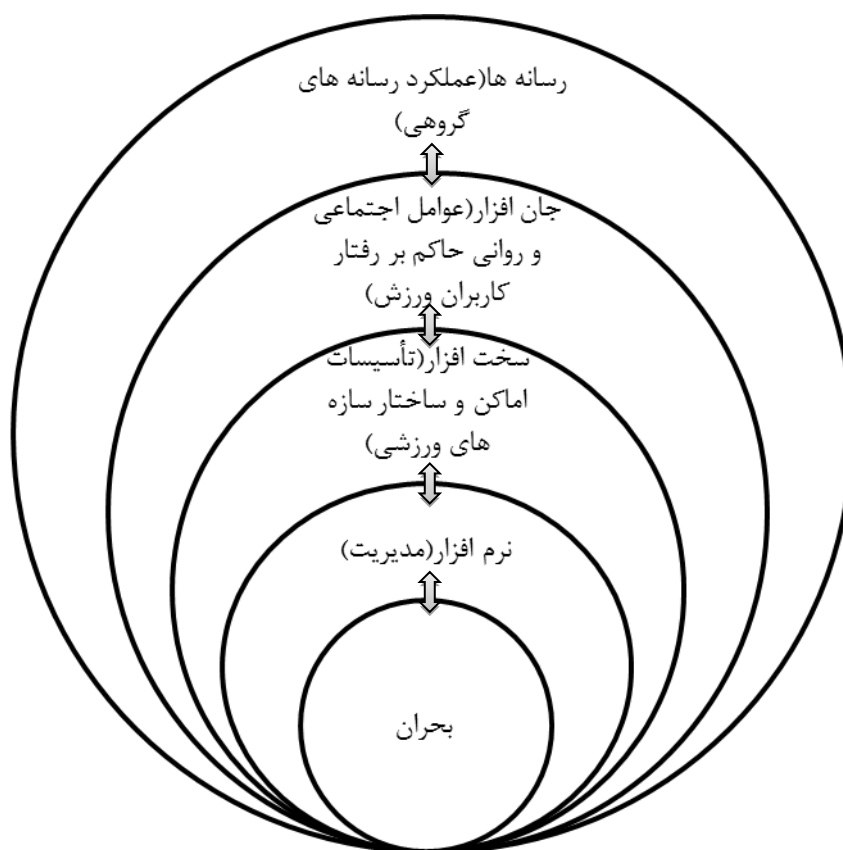
خشونت و پرخاشگری ورزشی نقش دارند که برخی از آنها مانند مکانیسم‌های ارتباط با باشگاه مورد علاقه، ارتباط با رسانه‌های ورزشی و ارتباط اجتماعی و ورزشی خود طرفداران با یکدیگر جزو عامل‌هایی محسوب می‌شوند که علاوه بر تأثیرگذاری بر جامعه‌پذیری ورزشی طرفداران، به اتفاق عامل‌های دیگر مانند سازگاری بین اهداف ورزشی و شیوه‌های تحقق آنها، رضایت از امکانات و تسهیلات ورزشگاه، اجزای کارکردی- ساختی کنش طرفداران فوتبال را شکل می‌بخشند. عامل‌هایی مانند اهمیت و حساسیت نتیجه‌ی بازی، حرکات و اعمال خشونت‌آمیز و پرخاشجویانه‌ی بازیکنان در هنگام برگزاری بازی‌ها و کیفیت داوری تنها به صورت موردی و با توجه به وضعیت و شرایط حاکم بر بازی‌ها بر میزان خشونت و پرخاشگری ورزشی طرفداران تأثیر می‌گذارند. ذوالاكتاف (۱۳۸۳) در تحقیقی با نام مدیریت تجمع‌های خیابانی پس از تماشای تلویزیونی مسابقات فوتبال نتیجه می‌گیرد حوادث‌ها تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله، واکنش در مقابل بسته بودن فضای سیاسی و فقدان آزادی‌های اجتماعی و تضعیف روحیه ملی‌گرایی، عکس‌العمل نسبت به تحریک نیروی انتظامی و امنیتی، نبود برنامه‌های فراغتی مناسب برای جوانان و تحریک رسانه‌های ضد انقلاب می‌باشد.

کجباف و همکاران (۱۳۸۴) بر باخت تیم و ماجراجویی تماشاچیان در بروز پرخاشگری تأکید و تمرکز کرده‌اند که عمدتاً جزء عوامل درونی اثرگذار بر پرخاشگری تماشاچیان است. محمدرضا برومند دولق (۱۳۸۴) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان بررسی میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه گیلان در رقابت‌های لیگ حرفه‌ای ایران نشان داد بین شیوع رفتارهای پرخاشگرانه بدنی و کلامی بازیکنان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. ولی نتیجه مسابقه بر رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تأثیر می‌گذاشت. به طور کلی نتایج تحقیق نشان داد تفاوت رفتارهای پرخاشگرانه با مقایسه نتیجه مسابقه و بازی در پست‌ها مختلف فوتبال معنی‌دار است. فتحی‌نیا و علیزاده (۱۳۸۴) دریافتند پرخاشگری کلامی، شایع‌ترین شکل بروز رفتار پرخاشگرانه در بین تماشاگران ایرانی است. به نظر می‌رسد ورود خانواده‌ها و خانم‌ها به ورزشگاه‌ها می‌تواند در کنترل این رفتار مؤثر باشد. از دیگر یافته‌-

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

های این پژوهش به تأثیر عوامل محیطی ورزشگاه (مانند ساز و کار تهیه بلیط، سرویس‌های رفت و آمد، امکانات رفاهی و بهداشتی ورزشگاه، نحوه‌ی قضاوت داور و عملکرد بازیکنان، مربیان و نیروی انتظامی و...) بر رفتار خشونت‌آمیز تماشاگران می‌توان اشاره کرد. چنانکه هر چه نارسائی‌ها و کاستی‌های محیط ورزشگاه و عوامل نامطلوب تحریک‌کننده در این محیط افزایش یابد، گرایش تماشاگران به خشونت و بروز عکس‌العمل‌های خشونت‌آمیز نیز افزایش می‌یابد.

شاه‌منصوری و مظفری (۱۳۸۵) نیز به عوامل مدیریتی توجه کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که مهم‌ترین عامل در ایجاد بحران، سوء مدیریت (نرم‌افزار) است. پس از آن سخت‌افزار و جان‌افزار (تأسیسات ورزشی و عوامل روانی و اجتماعی) به صورت مشترک در اولویت دوم قرار دارند و عامل رسانه‌ها نیز در اولویت سوم است. همچنین با طراحی مدلی نشان دادند که نحوه‌ی ارتباط هر کدام از عوامل هم در زمینه‌ی ایجاد بحران و هم پیشگیری از بحران دو سویه است و یک ارتباط کلی نیز بین همه‌ی آنها وجود دارد، این موضوع بیانگر آن است که مدیریت ورزش کشور در شناخت عوامل بحران‌زا و پیشگیری از بحران باید دیدگاهی استراتژیک و همه‌جانبه داشته باشد.

شکل (۲-۴)، میزان نزدیکی عوامل بحران زا و راهکار های پیشگیری از بحران به کانون بحران کاظمی و همکاران (۱۳۸۶) ذکر کردند بین وضعیت تاهل پاسخگویان و شغل آنان با رفتار خشونت-آمیز رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین سن و میزان تحصیلات پاسخگویان و گرایش به رفتار خشونت‌آمیز آنان رابطه معکوس معنی‌داری مشاهده می‌شود. در میان رسانه‌ها، نشریات ورزشی به طور خاص با ارائه مطالب تحریک‌آمیز سبب ایجاد پتانسیل خشونت در بین تماشاگران می‌شوند. نورعلی وند (۱۳۸۷) بر هیجان‌طلبی گروه همسالان و سپس تحریک رسانه‌ای، که موجب بروز پرخاشگری در میان هواداران می‌شود، تأکید کرد. خادمی (۱۳۸۷) معتقد است برخی متغیرها مثل مکانیسم‌های کنترل و نظارت بر رفتار توسط والدین، تنش در محیط خانواده و ارتباط با بستگان و خویشاوندان دارای جرم و کجروی، ارتباط با رسانه‌های ورزشی، سازگاری با اهداف ورزشی و شیوه‌های تحقق آنها، امکانات و تسهیلات ورزشگاه، اهمیت و حساسیت نتیجه‌ی بازی، حرکات و اعمال خشونت-آمیز و پرخاشجویانه بازیکنان در هنگام برگزاری بازی‌ها، کیفیت داوری از جمله مواردی هستند که

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

موجب خشونت می‌شوند. وثوقی و خسروی‌نژاد (۱۳۸۸) اظهار داشتند رفتار غیراخلاقی مربیان، عملکرد نادرست مدیران باشگاه‌ها، عملکرد نادرست لیدرها، رفتار پرخاشگرانه افراد شرور، قضاوت نادرست داور، شرایط بحران‌های سیاسی و عدم رضایت از وضعیت استادیوم و خدمات رفاهی آن در افزایش رفتار خشونت‌آمیز تماشاگران مؤثر است. علاوه بر آن نشان می‌دهد بین سن و شغل تماشاگران با نگرش آنان نسبت به رفتار خشونت‌آمیز رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد به طوری که با افزایش سن از شدت رفتار خشونت‌آمیز کاسته می‌شود. همچنین با افزایش منزلت شغلی از شدت این رفتار کاسته می‌شود. در مورد رسانه‌های گروهی (رادیو، تلویزیون و نشریات ورزشی) نیز نتایج نهایی مدل رابطه‌ی معنی‌داری را نشان می‌دهد. قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان «توصیف جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال» نشان دادند متغیرهای هیجان‌طلبی، عقده‌گشایی، تیم‌گرایی، تأثیرپذیری از گروه همسالان، سابقه‌ی درگیری و نزاع، از هم-گسیختگی روانی خانواده، تماشای فیلم‌های خشونت‌آمیز، جماعت انبوه، بحران‌ها و وقایع زندگی، سابقه‌ی رفتار مجرمانه، و تحریک مطبوعات ورزشی، تأثیر مستقیم و مثبتی بر پدیده‌ی وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال دارند. علاوه بر آن، دو متغیر کنترل پلیس و میزان رضایت از عوامل وضعیتی نیز تأثیری منفی بر پدیده‌ی وندالیسم و اوباشگری نشان می‌دهند. آزادان (۱۳۸۸) عوامل مدیریت امکانات و خدمات، هیجان رسانه، نتیجه‌گرایی، بزرگ‌نمایی رسانه‌ای، مدیریت مکانی و زمانی مسابقات، رفتار اعضای تیم، داوری، عملکرد مربی و داور، پیشینه و زمینه قبلی را به عنوان علل پرخاشگری تماشاچیان معرفی می‌کند. گلامن رد یکی از مدیران برجسته فضاهای ورزشی انگلستان ایمنی در استادیوم‌های ورزشی را مشتمل بر سه بخش معرفی می‌نماید (کاشف، ۱۳۸۸):

ایمنی سخت‌افزاری (عوامل ساختاری): که شامل امکانات رفاهی برای تماشاگران، طراحی صحیح ورودی و خروجی‌ها- طراحی جایگاه‌های راحت و مناسب جهت تماشاگران - ساخت سرویس‌های بهداشتی مناسب و کافی- نرده‌کشی و حفاظبندی مناسب و غیره است. ایمنی نرم‌افزاری (عوامل

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مدیریتی): که به تجربیات و آگاهی‌های مدیران اماکن بستگی دارد و مواردی نظیر آموزش و هماهنگی مأموران حفاظت فیزیکی- برقراری نظم و رعایت عدالت در امر داوری و اجرای مسابقه- آموزش بازیکنان و مربیان جهت جلوگیری از انجام عملیات تحریک‌کننده، کنترل ورودی‌ها، برخورد قاطع با آشوب‌گران را در بر می‌گیرد. ایمنی جان‌افزاری (فرهنگ و تعصبات ملی و منطقه‌ای): این عوامل بعضاً " در برخی بازی‌ها اتفاق افتاده و موجب برهم خوردن نظم استادیوم و بروز ناامنی در استادیوم‌ها شده است. بحث تأمین امنیت در برگزاری مسابقات نیازمند اعمال مدیریتی دقیق و با بصیرت است و ناگفته نماند که تحقق اهداف از پیش تعیین‌شده ورزش فقط در سایه امنیت امکان‌پذیر است. ایمنی و امنیت به دو بخش امنیت جانی و امنیت اخلاقی افراد تقسیم می‌شود. پاک‌نژاد و درانی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان رفتارهای تهاجمی تماشاگران فوتبال و علل روانی و اجتماعی آن به این نتیجه رسیدند که عمده‌ترین مشکل تماشاگران در ورزشگاه‌ها، صندلی‌های محل نشیمن در سکوی ورزشگاه- های مورد بررسی است. پس از آن نیز نظافت و بهداشت سرویس‌های بهداشتی ورزشگاه است که نیمی از تماشاگران فوتبال از وضعیت بهداشت و نظافت آن ناراضی بودند. بعد از آن خرید بلیت مسابقات ورزشی است که حدود یک سوم تماشاگران از وضعیت فروش بلیت ناراضی بودند. در زمینه‌ی برخورد متصدیان ورزشگاه و نیروهای بازرسی غالب تماشاگران از نحوه‌ی برخورد آنها رضایت داشتند. عوامل مرتبط با رفتارهای تهاجمی به ترتیب عبارتند از (۱) تعصب بیش از حد (۲) بی‌فرهنگی برخی تماشاگران (۳) جوسازی در سکوها توسط هواداران (۴) داوری جانبدارانه (۵) جوسازی روزنامه‌های ورزشی (۶) رفتار غلط برخی بازیکنان (۷) بیکاری (۸) نامناسب بودن محیط ورزشگاه (۹) تقلید از تماشاگران خارجی و (۱۰) رفتار غلط برخی مربیان و سرپرستان. همچنین دریافتند تحصیلات فرد و تحصیلات والدین، نتیجه‌گیری و سوگیری رسانه‌های ورزشی، رفتار صحیح داوران و مربیان فوتبال لیگ برتر همبستگی معنی‌داری با رفتارهای تهاجمی تماشاگران دارد. از سوی دیگر نحوه‌ی مدیریت ورزشگاه و الگوبرداری و تقلید از رفتارهای تیم‌های معروف جهانی ارتباط معنی‌داری با بروز رفتارهای تهاجمی ندارد. بر اساس

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

یافته‌ها روحیه‌ی بردمداری و خشونت‌طلبی، هر دو در بین تماشاگران فوتبال همبستگی مثبت و معنی‌داری با بروز رفتارهای تهاجمی دارد، به عبارت دیگر، روحیه‌ی بردمداری که از آن به معنای تعصب بیش از حد نسبت به تیم مورد علاقه نیز نام برده می‌شود، با رفتارهای تهاجمی در محیط ورزشی فوتبال ارتباط مستقیم و چشمگیری دارد. فتحی‌نیا (۱۳۸۹) اشاره می‌کند عملکرد برنامه‌های ورزشی تلویزیون در عین برخورداری از برخی از جنبه‌های مثبت، بیشتر واجد نکات منفی است. حسینی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان بررسی عوامل بروز خشونت در تماشاگران فوتبال استان آذربایجان شرقی به این نتایج رسیدند که وجود تسهیلات و امکانات در ورزشگاه‌ها می‌تواند یکی از عوامل جلوگیری‌کننده از بروز خشونت در بین تماشاگران باشد. این تسهیلات می‌تواند شامل در دسترس بودن وسایل حمل و نقل در اطراف ورزشگاه‌ها، سهولت تهیه بلیط از باجه‌های فروش، وجود ورودی‌ها و خروجی‌های کافی و مناسب و تحت کنترل، زمان‌بندی ورود و خروج صحیح تماشاگران، کیفیت سکوها و صندلی‌های تماشاگران، تمیز بودن محیط ورزشگاه‌ها، وجود سرویس‌های بهداشتی به تعداد کافی و سرویس‌های آب‌خوری مدرن و مناسب، وجود نرده‌کشی و ... باشد. همچنین قضاوت صحیح و عادلانه داوران نقش بسزایی در جلوگیری از بروز خشونت در تماشاگران دارد و در صورت استفاده از داوران باتجربه و خبره و وجود قضاوت صحیح بروز خشونت در تماشاگران تا حد قابل توجهی کاهش می‌یابد. بین بروز پرخاشگری و زمان برگزاری رویداد رابطه معنی‌داری وجود ندارد. آنها نشان دادند که بروز خشونت در بازی‌های پخش زنده نسبت به سایر بازی‌ها کمتر است. رفتار مربیان و ورزشکاران به عنوان الگو توسط تماشاگران رؤیت می‌شود و به عنوان یکی از عوامل ایجاد بی‌نظمی محسوب می‌شود. عدم اعتراض به قضاوت داور توسط ورزشکاران و مربیان، رفتارهای صحیح ورزشکاران و مربیان در مواقع دارای هیجان مثل گل‌زدن و گل‌خوردن می‌تواند بر بروز بی‌نظمی مؤثر واقع شود. عدم همخوانی انتظار تماشاگران و نتیجه‌ی واقعی بازی موجب بروز هیجان شده و این هیجان موجب بی‌نظمی در ورزشگاه و بروز خشونت خواهد شد. داداش‌زاده و همکاران (۱۳۸۹) علل

پرخاشگری را عوامل شخصیتی، عوامل اجتماعی، عوامل خانوادگی، بروز ناکامی، آستانه تحمل پایین افراد و انتظاراتی که فرد از تیم خود دارد، ناسازگاری میان انتظارات آنها و نتایجی که در بازی به دست می‌آید را معرفی می‌کند. برزگری (۱۳۸۹) نحوه داوری، شکست و ناکامی تیم، رفتار ورزشکاران تیم مقابل، حساسیت رقابت، مسابقه مهیج و محرک، یادگیری پرخاشگری، پرخاشگری ورزشکاران و تماشاگران، ناکامی ورزشکاران و تماشاگران در زندگی، رتبه تیم در جدول رده‌بندی، مهارت پایین ورزشکاران را علل پرخاشگری معرفی می‌کند. خورشیدی و همکاران (۱۳۸۹) عواملی از قبیل ناسازگاری بین والدین، خشونت در بین والدین، اعتیاد والدین به مواد، تنبیه بدنی، دیدن فیلم‌های خشونت‌آمیز، انجام ورزش‌های خشونت‌آمیز از مهم‌ترین علل پرخاشگری می‌داند. تجاری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیل وضعیت اقتصادی، اجتماعی و انگیزشی تماشاگران فوتبال: مطالعه موردی بازی استقلال و پیروزی در لیگ حرفه‌ای» بیان کردند تنها ۲۳ درصد افراد دارای شغل هستند و ۷۷ درصد تماشاگران بیکارند و این موضوع نشان می‌دهد که بیشتر طرفداران اصلی و حرفه‌ای این دو تیم تهرانی را افراد بیکار تشکیل می‌دهند. همچنین ۷۲ درصد افراد مورد مطالعه از نظر اجتماعی جزو طبقه پایین و ۲۱/۳ درصد جزو طبقه متوسط هستند و این نتایج نشان می‌دهد بیشتر تماشاگران از نظر اقتصادی و اجتماعی در طبقات پایین جامعه قرار دارند و افراد با درآمد بالا و خانواده‌های مرفه، علاقه چندانی به این مقوله ندارند؛ لذا به نظر می‌رسد که برای تماشاگران مسابقه استقلال- پیروزی، طرفداری و حمایت از باشگاه مورد علاقه خود، بهترین تفریح و سرگرمی در زندگی است. ۷۰ درصد تماشاگران از وضعیت فروش بلیت ورزشی بسیار ناراضی هستند و ۸۵ درصد آنها اعتقاد دارند که جو فرهنگی- اخلاقی حاکم بر ورزشگاه برای ورود خانواده‌ها بسیار نامناسب است. غلامی، حیدری‌نژاد و صائمی (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در بین تماشاچیان تیم‌های فوتبال» بیان داشتند تأخیر در شروع بازی، برگزاری بازی در هوای گرم، استفاده زیاد داور از کارت، بداخلاقی داور نسبت به بازیکنان، برگزاری بازی در روزهای غیر تعطیل،

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

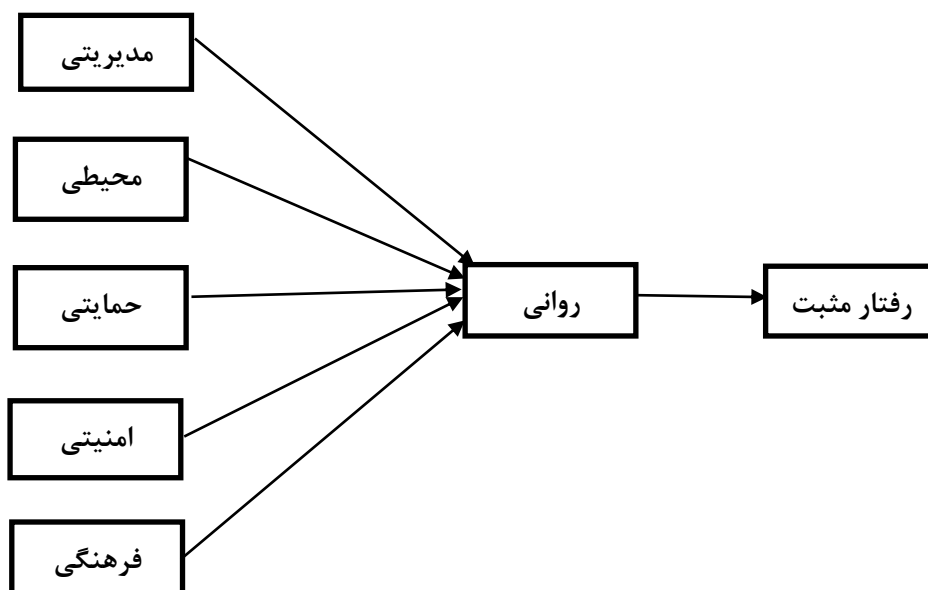
خشونت بازی، عملکرد ضعیف تیم مورد علاقه، حاشیه‌سازی مجلات و روزنامه‌ها، سوت زدن پی‌درپی و توقف بازی توسط داور، حضور خبرنگاران در اطراف زمین، کیفیت نامطلوب چمن، ورود زودهنگام تماشاگران به ورزشگاه، پخش مستقیم بازی از تلویزیون، اشتباه داور در محاسبه وقت اضافه، ازدحام تماشاگران، تجمع عکاسان پشت دروازه‌ها، قیمت زیاد بلیط مسابقات، برگزاری بازی در شب، تمارض بازیکنان، رفتار تحریک‌آمیز بازیکنان، حساس کردن بازی از طرف رسانه‌ها، اشتباه داور در دقایق حساس، محدود بودن راه‌های ورودی و خروجی ورزشگاه، ناامنی در ورزشگاه، نبود صندلی در جایگاه تماشاگران یا کیفیت بد آنها، نبود نظم و انضباط در ورزشگاه، نبود بوفه در ورزشگاه، پاکیزه نبودن ورزشگاه، نبود امکانات بهداشتی در ورزشگاه و اشتباه داوری در تشخیص درست وقایع بازی را به ترتیب مهم‌ترین علل بروز پرخاشگری در میان تماشاگران تیم‌های فوتبال فولاد خوزستان و استقلال اهواز دانستند. صفری شیرکوهی و زندی (۱۳۹۱) نشان دادند عمده‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر میزان خشونت‌گرایی تماشاگران عبارتند از: سن، نقش اشتباهات داوری، تماشای خشونت در بازی‌ها و ورزشگاه‌های خارجی، لذت‌طلبی و هیجان‌خواهی، نقش خانواده و مدرسه، حساسیت‌زدایی از بازی‌ها، درگیری لفظی و فیزیکی بازیکنان، نارضایتی سیاسی، نمایش خشونت بازیکنان و اشتباهات داوری از اسکوربرد، جلوگیری از ابراز احساسات تماشاگران و عدم خصوصی‌سازی باشگاه‌های طرفدار. رضانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) بر این عقیده هستند عوامل محیطی و مدیریتی مانند مدیریت امکانات و خدمات، نقش رسانه‌ها، مدیریت مکان و زمان بیشترین درصد واریانس را برای تبیین پرخاشگری تماشاگران دارند در صورتی‌که رفتار اعضای تیم یا بازیکنان و مربیان به عنوان عاملی درونی در اولویت بعدی قرار دارد. کشکر (۱۳۹۲) نشان داد بزرگ‌نمایی، نمایش و تمرکز بیش از اندازه بر رفتارهای غیراخلاقی و ناشایست ورزشکاران، سوگیری گزارشگران مسابقات که به صورت استفاده از کلمات و الفاظ تحریک‌کننده، طرفداری از تیم یا بازیکنان خاص، نمایش بیش از اندازه‌ی حواشی رویدادهای ورزشی، عدم استفاده از ادبیات مناسب جلوه‌گر می‌شود، نمایش و تأکید بیش از اندازه بر

فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه پژوهش

رفتار داوران به هنگام پخش رویدادهای ورزشی (از جمله اشتباهات داوری، سوگیری‌ها و...) بر بروز احساسات و رفتارهای خشونت‌آمیز در مخاطبان تلویزیونی مؤثر است. جلالی (۱۳۹۲) ذکر نمود بین سن، ناکامی فرد، سیاست‌های رسانه‌ای و جو ورزشگاه با خشونت رابطه معنی‌دار وجود دارد. فعالیت‌های آموزشی از طرف خانواده، آموزش و پرورش، رسانه‌ها، مطبوعات و فراهم آوردن امکانات لازم می‌تواند موجب کاهش پرخاشگری در میادین ورزشی و ورزشگاه‌ها شود. همچنین شناسایی افراد خاطی و جلوگیری از ورود این افراد به ورزشگاه‌ها از طرف پلیس، می‌تواند در کاهش رفتارهای پرخاشگراییانه تماشاگران تأثیر بسزایی داشته باشد.

۴-۲. مدل نظری پژوهش

مدل نظری، مدلی است که پژوهشگر با توجه به مبانی و چارچوب نظری و پیشینه پژوهش موضوع آن را تعریف می‌کند (قاسمی، ۱۳۹۲). این مدل عمدتاً شامل متغیرهای پژوهش و روابط بین آن‌ها می‌شود. در این مدل تعریف می‌کنیم که متغیرها چگونه با یکدیگر ارتباط دارند و یا همدیگر را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این تحقیق، عوامل محیطی، فرهنگی، مدیریتی، امنیتی و حمایتی بر عامل روانی تأثیرگذار هستند. عامل روانی متغیر میانجی می‌باشد و در نهایت عامل روانی بر رفتار مثبت اثرگذار است. به این ترتیب مدل نظری تدوین شده توسط پژوهشگر به شکل زیر است:

۲-۵. جمع‌بندی

ورزش یکی از مهم‌ترین نهادهای جوامع مدرن صنعتی می‌باشد که بخش اعظم جمعیت هر کشوری به اشکال گوناگون با آن سروکار دارند. خشونت و پرخاشگری در ورزش و در میان تماشاگران و هواداران هر رشته‌ی ورزشی به خصوص رشته‌های تیمی از قبیل فوتبال، هندبال، بسکتبال و ... به یکی از مسایل اجتماعی مهم و درخور توجه جوامع تبدیل شده است. هواداران ورزش به دلایل و بهانه‌های گوناگون با درگیرشدن در فرآیندهای خشونت‌آمیز آسیب‌های فراوانی را به خود و سایرین وارد می‌کنند. عوامل متعددی می‌توانند در شکل‌گیری رفتارهای مختلف که صورت خشونت به خود می‌گیرند مؤثر و نقش‌آفرین باشند. شناخت این عوامل به منظور رسیدن به یک درک جامع از ماهیت این مسأله بسیار مهم است. همچنین، ضروری است عواملی که موجب بهبود رفتار هواداران می‌شود و عواملی که می‌توانند بستری مناسب برای حمایت از هواداران در جهت احتراز از خشونت فراهم آورند، بخوبی شناسایی شوند. از جمله عواملی که موجب رفتارهای پرخاشگرانه در هواداران ورزش می‌شود، می‌توان به تأخیر در شروع بازی، برگزاری بازی در هوای گرم، استفاده زیاد داور از کارت و ... اشاره کرد.

با توجه به اهمیت عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران، تحقیقات محدودی در زمینه شناسایی اینگونه عوامل انجام شده و اکثر تحقیقات به بررسی عواملی پرداخته‌اند که موجب خشونت هواداران می‌شود و بیشتر بر ورزش فوتبال تأکید کرده‌اند؛ لذا پژوهش حاضر در صدد است تا به شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران لیگ برتر هندبال ایران بپردازد.

فصل سوم

روش‌شناسی پژوهش

۳-۱. مقدمه

هدف کلی از این تحقیق شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش است. در این بخش، روش تحقیق، جامعه و نمونه‌های تحقیق، ابزار تحقیق، روش جمع‌آوری اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها بررسی شده است.

۳-۲. روش تحقیق

روش پژوهش حاضر تحلیلی است. تحقیق حاضر در دو بخش کیفی و کمی انجام گرفته است. محقق در بخش کیفی این تحقیق ضمن بررسی مقالات متعدد علمی و مصاحبه با ورزشکاران، صاحب‌نظران و مسئولان تیم هندبال ثامن الحجج سبزوار، به تهیه فهرستی از مهم‌ترین متغیرهای مطرح در ارتباط با عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش که به لحاظ مستندات علمی معتبر و از نظر تعداد بیشترین تکرار و تأکید را در مقالات داشته‌اند، پرداخته است. در بخش کمی نیز روش مطالعه از نوع پیمایشی می‌باشد به طوری که پس از جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های آمار توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد) برای بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و همچنین رتبه‌بندی و میزان اهمیت متغیرها (گویه‌ها) استفاده شد. برای شناسایی ابعاد و عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش از روش تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش متعامد استفاده گردید. همچنین برای سنجش ارتباط میان عوامل و نقش آنها در رفتار مثبت، در قالب یک مدل علی، از تحلیل مسیر بهره گرفته شد.

۳-۳. جامعه و نمونه‌های تحقیق

در این تحقیق جامعه‌ی آماری را تمامی هواداران زن و مرد مسابقات نیم‌فصل لیگ برتر هندبال ۹۳-۹۲ تشکیل می‌دادند. تعداد نمونه‌ها در تحلیل عاملی اکتشافی حداقل ۲ برابر و حداکثر ۱۰ برابر تعداد

گویه‌ها است (کلین^۱، ۱۳۸۰). در این تحقیق برای شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش تعداد ۳۵۸ نفر از هواداران هندبال به روش تصادفی ساده به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

۳-۴. ابزار تحقیق

ابزار تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که متغیرهای آن از طریق بررسی مقالات علمی چاپ شده در مجلات معتبر و مصاحبه با ورزشکاران، صاحب‌نظران و مسئولان تیم هندبال ثامن الحجج سبزوار به دست آمد. از مجموع ۶۰ متغیر بدست آمده برای شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال، تعداد ۳۸ متغیر که به لحاظ تعداد بیشترین تکرار و تأکید را در مقالات و مصاحبه‌ها داشته‌اند به عنوان سؤالات پرسشنامه بخش دوم مشخص شدند. همچنین تعداد ۵ متغیر که بیان‌کننده رفتار مثبت هواداران می‌باشد از بررسی مقالات بدست آمد. پس از استخراج این متغیرها، ۱۰ نفر از متخصصان صاحب‌نظر و اساتید مدیریت ورزش روایی صوری و محتوایی ابزار را پس از بررسی، تأیید کردند. پایایی بخش دوم پرسشنامه (میزان نقش عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران) و بخش سوم پرسشنامه (رفتار مثبت هواداران) توسط یک گروه ۳۰ نفری از هواداران مسابقات لیگ برتر هندبال با مقیاس ۵ ارزشی لیکرت از خیلی کم «۱» تا خیلی زیاد «۵» مورد بررسی قرار گرفت و میزان آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۰ و ۰/۶۶ محاسبه شد. در نهایت پرسشنامه به سه بخش مشخصات فردی (جنسیت، سن، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات و ...)، بخش دوم سؤالات پرسشنامه میزان نقش عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران و بخش سوم سؤالات پرسشنامه رفتار مثبت هواداران بین نمونه‌های تحقیق توزیع شد.

۳-۵. روش جمع آوری اطلاعات

پس از جمع آوری اطلاعات کتابخانه‌ای و بررسی پیشینه تحقیق و مصاحبه با افراد صاحب نظر پرسشنامه تنظیم شد. سپس با مراجعه به سایت فدراسیون هندبال و آگاهی از زمان و مکان مسابقات لیگ برتر هندبال که در استان‌ها و شهرستان‌های مختلف در سراسر کشور بین دو گروه زن و مرد برگزار می‌شد، تعداد ۳۵۸ هوادار به عنوان نمونه آماری انتخاب گردید. تحویل پرسشنامه به هواداران به علت عدم دسترسی آسان به شهرهای مختلف، توسط محقق و گروهی از دانشجویان که در شهرستان‌های محل برگزاری مسابقات حضور داشتند، انجام پذیرفت. از ۳۸۰ پرسشنامه پخش شده، تعداد ۳۵۸ پرسشنامه بازگردانده شد. پس از جمع آوری پرسشنامه‌ها اطلاعات از طریق روش‌های آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۳-۶. روش تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

از روش‌های آماری توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد) برای ارزیابی ویژگی‌های جمعیت شناختی و همچنین تعیین میزان اهمیت متغیرها و نیز آزمون‌های آماری پارامتریک (آزمون تحلیل عاملی اکتشافی) و ناپارامتریک (آزمون فریدمن، کالموگروف اسمیرنوف، آزمون همبستگی اسپیرمن) استفاده شد. همچنین از نرم افزار Spss نسخه ۱۶ برای تحلیل عامل اکتشافی به منظور استخراج عامل‌ها و بدست آوردن بارهای عاملی و آلفای کرونباخ برای تعیین پایایی پرسشنامه استفاده شد. از نرم افزار Amos نسخه ۱۸ نیز برای تحلیل مسیر استفاده گردید.

فصل چهارم

یافته‌های پژوهش

۴-۱. مقدمه

در هر فرایند پژوهش، توصیف و تجزیه داده‌ها امری ضروری است. در این فصل به تحلیل داده‌های پژوهش و استخراج نتایج منتج از تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران پرداخته می‌شود. این فصل دارای دو بخش است. در بخش اول آمار توصیفی بیان می‌شود و در بخش دوم نیز به آمار استنباطی مربوط به عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران پرداخته می‌شود. همچنین در راستای پاسخ به سؤال پژوهش در قالب مدلی از تحلیل مسیر بهره گرفته می‌شود.

۴-۲. آمار توصیفی

این بخش نمونه‌های تحقیق را توصیف می‌کند.

۴-۲-۱. توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها

با توجه به سؤالات مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها، از ۳۵۸ نفر آزمودنی که در این پژوهش حضور داشتند، ۶۲/۳٪ مرد و ۳۷/۷٪ زن بودند. دامنه سنی پاسخ دهندگان از ۱۹ تا ۶۰ سال متغیر بود و دارای میانگین سنی ۲۷/۹۵ سال و انحراف استاندارد ۸/۴۴ بودند. بیشتر پاسخ‌دهندگان در گروه سنی ۱۹ تا ۲۷ سال (۶۲/۶٪) قرار داشتند. تعداد آزمودنی‌های مجرد (۵۶/۷٪) نسبت به آزمودنی‌های متأهل (۴۳/۳٪) بیشتر بودند. آزمودنی‌ها دارای بیشترین مدرک تحصیلی کارشناسی (۳۷/۲٪) بودند. اکثر آزمودنی‌ها دانشجو (۴۰/۲٪) بودند و شغل آزاد (۳۳/۸٪) داشتند. میزان درآمد بیشتر آزمودنی‌ها (۴۲/۵٪) بین ۵۰۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰ تومان قرار داشت. جدول ۴-۱ وضعیت جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها را نشان می‌دهد.

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

جدول (۱-۴)، ویژگی جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی	تعداد	درصد
جنسیت		
زن	۱۳۵	۳۷/۷
مرد	۲۲۳	۶۲/۳
گروه سنی (سال)		
۱۹-۲۹	۲۴۵	۶۸/۴
۳۰-۳۹	۷۰	۱۹/۶
۴۰-۴۹	۳۴	۹/۵
۵۰ به بالا	۹	۲/۵
وضعیت تأهل		
مجرد	۲۰۳	۵۶/۷
متأهل	۱۵۵	۴۳/۳
میزان تحصیلات		
دیپلم و زیردیپلم	۱۱۴	۳۱/۸
فوق دیپلم	۶۷	۱۸/۷
کارشناسی	۱۳۳	۳۷/۲
کارشناسی ارشد	۴۴	۱۲/۳
شغل		
آموزشی	۴	۱/۱
فرهنگی	۲۵	۷/۰

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

کارمند	۳۷	۱۰/۳
دانشجو	۱۴۴	۴۰/۲
خانه‌دار	۲۷	۷/۵
آزاد	۱۲۱	۳۳/۸
میزان درآمد خانواده		
کمتر از پانصد هزار تومان	۴۲	۱۱/۷
پانصد تا یک میلیون تومان	۱۵۲	۴۲/۵
یک میلیون تا یک میلیون و پانصد هزار تومان	۷۶	۲۱/۲
یک میلیون و پانصد تا دو میلیون تومان	۵۹	۱۶/۵
بیشتر از دو میلیون تومان	۲۹	۸/۱
جمع	۳۵۸	۱۰۰

۴-۳. آمار استنباطی

در این بخش به نتایج به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی، آزمون فریدمن، کالموگراف اسمیرنوف و آزمون همبستگی اسپیرمن اشاره می‌گردد.

۴-۳-۱. آزمون تحلیل عاملی اکتشافی، تست بارتلت و KMO پرسشنامه

قبل از اجرای تجزیه و تحلیل عاملی، به منظور کفایت نمونه‌گیری و درک اینکه آیا تعداد گویه‌ها برای پیش‌بینی هر مؤلفه کافی است، از آزمون KMO استفاده شد. همچنین برای تعیین همبستگی بین گویه‌ها از آزمون کرویت بارتلت استفاده گردید. بر اساس گزارشات، KMO باید بیشتر از (۰/۷۰) و تست بارتلت نیز باید کمتر از (۰/۰۵) باشد (لیچ^۱ و همکاران، ۲۰۰۵). بنابراین نتایج به دست آمده

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

تأییدی بر استفاده از آزمون تحلیل عاملی اکتشافی بود. جدول ۴-۲، نتایج تست بارتلت و KMO را نشان می‌دهد.

جدول (۴-۲)، نتایج آزمون تحلیل عاملی تست بارتلت و KMO پرسشنامه

آزمون	آماره	نتایج
KMO		۰/۸۷
بارتلت	خی دو	۴/۵۶۶
	درجه آزادی	۷۰۳
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱

جدول ۴-۲، نشان‌دهنده آن است که حجم نمونه‌ها جهت تحلیل متناسب بوده ($KMO=0.87$) و آزمون کرویت بارتلت به لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد ($P \leq 0.05$) که نشان‌دهنده‌ی همبستگی بین متغیرها است.

۴-۳-۲. پایایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال

از ضریب آلفای کرونباخ برای پایایی یا ثبات درونی ابزار تحقیق استفاده شد که میزان آن برای بخش دوم و سوم پرسشنامه به ترتیب ۰/۹۰ و ۰/۶۶ بود. همچنین، ضرایب آلفا برای هر عامل نیز به طور جداگانه مورد محاسبه قرار گرفت. پایایی هر یک از عوامل از ۰/۵۷ تا ۰/۸۱ متغیر بود و حذف هیچ یک از سؤالات باعث افزایش ضریب پایایی نمی‌شد. پایایی هر عامل وجود یک ارتباط متوسط تا نسبتاً بالا را در بین آیتم‌های هر عامل نشان می‌داد. از نقطه نظر تحلیلی، ضریب آلفای هر یک از عوامل در جدول ۴-۳، نشان داده شده است.

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

جدول (۳-۴)، پایایی عوامل اکتشافی

عوامل	تعداد سوالات	پایایی (ضریب آلفای کرونباخ)
محیطی	۶	۰/۸۱
فرهنگی	۹	۰/۷۶
امنیتی	۷	۰/۷۳
حمایتی	۷	۰/۷۸
روانی	۶	۰/۷۴
مدیریتی	۳	۰/۵۷

۳-۳-۴. تحلیل عاملی اکتشافی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال

از تحلیل عاملی اکتشافی با چرخش متعامد برای شناسایی ساختار داخلی ابزار استفاده شد. بررسی نتایج زیرمقیاس‌ها نشان داد که ۳۸ سؤال تحقیق در خصوص عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال، همه به لحاظ داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۳۰ (معیار مبنا) توانستند در ۶ حیطه دسته‌بندی شوند. این عوامل تحت عناوین «محیطی، فرهنگی، امنیتی، حمایتی، روانی و مدیریتی» نامگذاری شدند و تعیین نام برای این عوامل بر اساس مفاد آیتم‌های توصیف‌کننده‌ی هر یک از عامل-ها پایه‌ریزی شد. بار عاملی این زیر مقیاس‌ها از ۰/۳۱ تا ۰/۷۴ متغیر بود (جدول ۴-۴ تا ۴-۹).

تعداد عامل‌های به دست آمده در این پژوهش از ترکیب معیارهای ذیل تعیین گردید: الف) شناخت اولیه تعداد عامل‌ها بر اساس مرور مقالات، ب) انتخاب عامل‌ها بر اساس مقادیر ویژه^۱ بیشتر از یک، ج) بررسی بصری بر اساس آزمون اسکری^۲ (نقطه‌ی پرش برای چرخش عامل‌ها جایی است که شیب خط تغییر می‌کند)، د) قابلیت درک عامل‌های اقتباس شده. عوامل اکتشافی مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال و گویه‌های تبیین‌کننده هر عامل در ادامه به طور کامل بررسی شده است.

1- Eigen Values

2- Scree test

۴-۳-۳-۱. عامل محیطی

اولین عامل شناخته شده در تحلیل عاملی، عامل محیطی است که شماره گویه‌های آن در پرسشنامه به همراه بار عاملی هر گویه در جدول ۴-۴ آمده است.

جدول (۴-۴)، عامل محیطی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن

شماره گویه	محتوای گویه	بار عاملی
۳۶	استفاده از تاسیسات و امکانات مدرن (نصب اسکوربورد، ساخت سرویس بهداشتی و سلف تغذیه) در ورزشگاه	۰/۷۴
۳۴	طراحی صحیح ورودی، خروجی و شکل ظاهری ورزشگاه	۰/۷۳
۳۵	طراحی جایگاه‌های مناسب و صندلی راحت برای هواداران	۰/۶۸
۳۳	افزایش کمی و کیفی وسایل حمل و نقل عمومی برای هواداران	۰/۶۶
۳۸	استفاده از سیستم‌های مناسب (نور، صوت، گرمایشی، سرمایشی) در ورزشگاه	۰/۵۴
۳۷	نرده کشی و حفاظ بندی مناسب در ورزشگاه	۰/۴۵

۴-۳-۳-۲. عامل فرهنگی

جدول ۴-۵، عامل فرهنگی و گویه‌های تبیین‌کننده آن را به ترتیب نشان می‌دهد.

جدول (۴-۵)، عامل فرهنگی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن

شماره گویه در پرسشنامه	محتوای گویه	بار عاملی
۱۹	آموزش رفتارهای شایسته، برجسته سازی اخلاقیات، فرهنگ سازی و تبلیغات از طریق رسانه‌ها	۰/۶۷
۱۸	تاکید خانواده‌ها بر رفتارهای هنجار و پسندیده	۰/۶۴
۲۰	تشویق و ترغیب به رعایت اصول اخلاقی توسط بازیکنان محبوب	۰/۶۰
۲۱	ارائه الگوی رفتاری مناسب به هواداران ورزش	۰/۵۹
۲۳	آشنا کردن هواداران با قوانین ورزش مورد نظر	۰/۵۲
۲۲	حضور خانواده (همسر، فرزند) در ورزشگاه	۰/۴۶
۲۶	تاکید روزنامه‌های ورزشی به مسائل ورزشی	۰/۴۱
۱۷	کمک از بازیکنان تأثیرگذار برای بهبود رفتار هواداران	۰/۴۰
۲۴	حضور مقامات و افراد مؤثر و مردمی (فرهنگی، مذهبی، خیرین) در ورزشگاه	۰/۳۷

۳-۳-۳-۴. عامل امنیتی

عامل امنیتی، سومین عامل شناخته شده در پرسشنامه عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران می باشد.

گویه های تبیین کننده ی این عامل به ترتیب در جدول ۴-۶ آمده است.

جدول (۴-۶)، عامل امنیتی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن

شماره گویه	محتوای گویه	بار عاملی
۱۲	استفاده از دوربین های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه	۰/۶۹
۱۶	بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه	۰/۶۹
۱۴	حضور مأموران با لباس شخصی در بین هواداران	۰/۶۸
۱۵	مجازات و جریمه کردن افراد خاطی (هواداران، مربیان، داوران، بازیکنان، تیم)	۰/۵۷
۱	پیش فروش بلیت و ارائه آن به شکل اینترنتی	۰/۴۶
۱۱	استفاده از مأموران انتظامی آموزش دیده و مناسب	۰/۴۲
۱۳	برقراری نظم در نقاط حساس ورزشگاه (محل ورود، محل تجمع هواداران)	۰/۳۷

۴-۳-۳-۴. عامل حمایتی

عامل حمایتی یکی دیگر از عوامل شناخته شده توسط تحلیل عاملی است که گویه‌های تبیین‌کننده‌ی آن و بار عاملی هر سؤال به ترتیب در جدول ۴-۷ آمده است.

جدول (۴-۷)، عامل حمایتی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن

شماره گویه	محتوای گویه	بار عاملی
۴	فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات	۰/۶۶
۵	داشتن برنامه مناسب، قبل از شروع بازی و بین دو نیمه بازی برای سرگرمی هواداران	۰/۶۰
۸	تشکیل کانون هواداران	۰/۵۴
۶	اختصاص جایگاه مناسب در ورزشگاه با توجه به ماهیت افراد (سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت اقتصادی)	۰/۵۳
۷	افزایش تیم‌های محلی برای مشارکت جوانان در برنامه‌های ورزشی	۰/۵۱
۹	انتخاب چند تماشاگر نمونه و تجلیل از رفتار شایسته آنها	۰/۳۶
۳۲	برگزاری کلاس‌های آموزشی برای لیدرها	۰/۳۱

۴-۳-۳-۵. عامل روانی

عامل روانی، پنجمین عامل از عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال است. گویه‌های مشخص-کننده‌ی این عامل به همراه بار عاملی هر گویه به ترتیب در جدول ۴-۸ آمده است.

جدول (۴-۸)، عامل روانی به همراه متغیرهای سازنده و بارهای عاملی متناظر آن

شماره گویه در پرسشنامه	محتوای گویه	بار عاملی
۳۰	حضور داور در حین تمرین به منظور بالا بردن سطح تحمل بازیکنان	۰/۷۴
۲۹	حضور هواداران در حین تمرینات بازیکنان	۰/۷۲
۲۸	ایجاد جو مناسب (مدیریت صحیح هواداران) توسط مربی	۰/۶۲
۳۱	برجسته سازی رفتارهای دوستانه بازیکنان و مربیان دو تیم با یکدیگر	۰/۵۳
۲۵	استفاده از موسیقی در زمان مناسب	۰/۳۷
۲۷	ایجاد ذهنیت مثبت در هواداران نسبت به تلاش تیم	۰/۳۲

۴-۳-۳-۶. عامل مدیریتی

عامل مدیریتی، آخرین عامل اکتشافی می باشد که گویه های تبیین کننده ی آن و بار عاملی هر سؤال به ترتیب در جدول ۴-۹ آمده است.

جدول (۴-۹)، عامل مدیریتی به همراه متغیرهای سازنده و بارعاملی متناظر آن

شماره گویه در پرسشنامه	محتوای گویه	بار عاملی
۲	استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه ای	۰/۶۰
۳	تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن	۰/۵۸
۱۰	باز بودن به موقع درب ورودی ورزشگاه و فروش بلیط با توجه به ظرفیت آن	۰/۵۷

۴-۳-۴. شناسایی گویه‌های پرسشنامه بر اساس تحلیل عاملی

در تحقیق حاضر، ملاک پذیرش متغیرها، کسب حداقل ۰/۳۰ برای بار عاملی هر سؤال بوده است. بر اساس یافته‌های این تحقیق، ۳۸ متغیر اندازه‌گیری شده همه دارای بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۳۰ بوده‌اند و به عنوان سؤالات نهایی در پرسشنامه میزان نقش عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران قرار گرفته‌اند (جدول ۴-۱۰).

جدول (۴-۱۰)، تحلیل عاملی مولفه‌های اصلی

بار عاملی	مقیاس و زیرمقیاس‌ها
عامل ۱: محیطی	
۰/۷۴	✓ استفاده از تاسیسات و امکانات مدرن (نصب اسکوربورد، ساخت سرویس بهداشتی و سلف تغذیه) در ورزشگاه
۰/۷۳	✓ طراحی صحیح ورودی، خروجی و شکل ظاهری ورزشگاه
۰/۶۸	✓ طراحی جایگاه‌های مناسب و صندلی راحت برای هواداران
۰/۶۶	✓ افزایش کمی و کیفی وسایل حمل و نقل عمومی برای هواداران
۰/۵۴	✓ استفاده از سیستم‌های مناسب (نور، صوت، گرمایشی، سرمایشی) در ورزشگاه
۰/۴۵	✓ نرده‌کشی و حفاظ‌بندی مناسب در ورزشگاه
عامل ۲: فرهنگی	
۰/۶۷	✓ آموزش رفتارهای شایسته، برجسته سازی اخلاقیات، فرهنگ‌سازی و تبلیغات از طریق رسانه‌ها
۰/۶۴	✓ تأکید خانواده‌ها بر رفتارهای هنجار و پسندیده
۰/۶۰	✓ تشویق و ترغیب به رعایت اصول اخلاقی توسط بازیکنان محبوب
۰/۵۹	✓ ارائه الگوی رفتاری مناسب به هواداران ورزش
۰/۵۲	✓ آشنا کردن هواداران با قوانین ورزش مورد نظر
۰/۴۶	✓ حضور خانواده (همسر، فرزند) در ورزشگاه
۰/۴۱	✓ تأکید روزنامه‌های ورزشی به مسائل ورزشی
۰/۴۰	✓ کمک از بازیکنان تأثیرگذار برای بهبود رفتار هواداران
۰/۳۷	✓ حضور مقامات و افراد مؤثر و مردمی (فرهنگی، مذهبی، خیرین) در ورزشگاه
عامل ۳: امنیتی	
۰/۶۹	✓ استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه
۰/۶۹	✓ بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه
۰/۶۸	✓ حضور مأموران با لباس شخصی در بین هواداران
۰/۵۷	✓ مجازات و جریمه کردن افراد خاطی (هواداران، مربیان، داوران، بازیکنان، تیم)

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

✓	پیش فروش بلیت وارائه آن به شکل اینترنتی	۰/۴۶
✓	استفاده از مأموران انتظامی آموزش دیده و مناسب	۰/۴۲
✓	برقراری نظم در نقاط حساس ورزشگاه (محل ورود، محل تجمع هواداران)	۰/۳۷
عامل ۴: حمایتی		
✓	فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات	۰/۶۶
✓	داشتن برنامه مناسب، قبل از شروع بازی و بین دو نیمه بازی برای سرگرمی هواداران	۰/۶۰
✓	تشکیل کانون هواداران	۰/۵۴
✓	اختصاص جایگاه مناسب در ورزشگاه با توجه به ماهیت افراد (سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت اقتصادی)	۰/۵۳
✓	افزایش تیم‌های محلی برای مشارکت جوانان در برنامه‌های ورزشی	۰/۵۱
✓	انتخاب چند تماشاگر نمونه و تجلیل از رفتار شایسته آنها	۰/۳۶
✓	برگزاری کلاس‌های آموزشی برای لیدرها	۰/۳۱
عامل ۵: روانی		
✓	حضور داور در حین تمرین به منظور بالا بردن سطح تحمل بازیکنان	۰/۷۴
✓	حضور هواداران در حین تمرینات بازیکنان	۰/۷۲
✓	ایجاد جو مناسب (مدیریت صحیح هواداران) توسط مربی	۰/۶۲
✓	برجسته سازی رفتارهای دوستانه بازیکنان و مربیان دو تیم با یکدیگر	۰/۵۳
✓	استفاده از موسیقی مؤثر در زمان مناسب	۰/۳۷
✓	ایجاد ذهنیت مثبت در هواداران نسبت به تلاش تیم	۰/۳۲
عامل ۶: مدیریتی		
✓	استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه‌ای	۰/۶۰
✓	تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن	۰/۵۸
✓	باز بودن به موقع درب ورودی ورزشگاه و فروش بلیط با توجه به ظرفیت آن	۰/۵۷

۴-۳-۵. میزان اهمیت گویه‌ها

جدول (۴-۱۱) با اهمیت‌ترین و کم اهمیت‌ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال را نشان می‌دهد. همانطور که در جدول (۴-۱۱) نشان داده شده است، بر اساس مقیاس ۵ ارزشی لیکرت، بیشترین میانگین‌ها در نمونه‌های مورد بررسی مربوط به گویه‌های استفاده از بازیکنان، مربیان و داوران مجرب و حرفه‌ای (۴/۴۵)، تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

(۴/۴۲)، استفاده از سیستم‌های مناسب (نور، صوت، گرمایشی، سرمایشی...) در ورزشگاه (۴/۳۷) و فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات (۴/۳۴) می‌باشند. همچنین کمترین میانگین‌ها نیز مربوط به گویه‌های حضور مأموران با لباس شخصی در بین هواداران (۳/۲۴)، تأکید روزنامه‌های ورزشی به مسائل ورزشی (۳/۳۱)، بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه (۳/۳۴) و استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه (۳/۵۱) می‌باشند.

جدول (۴-۱۱)، فهرست با اهمیت‌ترین و کم اهمیت‌ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال

میزان اهمیت	متغیرها (زیرحیطه‌ها)	تعداد	میانگین	انحراف معیار
بیشترین اهمیت	استفاده از بازیکنان، مربیان و داوران مجرب و حرفه‌ای	۳۵۸	۴/۴۵	۰/۸۰
	تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن	۳۵۸	۴/۴۲	۰/۷۵
	استفاده از سیستم‌های مناسب (نور، صوت، گرمایشی، سرمایشی...) در ورزشگاه	۳۵۸	۴/۳۷	۰/۸۸
	فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات	۳۵۸	۴/۳۴	۰/۹۸
کمترین اهمیت	حضور مأموران با لباس شخصی در بین هواداران	۳۵۸	۳/۲۴	۱/۳۷
	تأکید روزنامه‌های ورزشی به مسائل ورزشی	۳۵۸	۳/۳۱	۱/۳۱
	بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه	۳۵۸	۳/۳۴	۱/۳۳
	استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه	۳۵۸	۳/۵۱	۱/۲۵

۴-۳-۶. آزمون کالموگراف اسمیرنوف

در جدول (۴-۱۲)، وضعیت توزیع داده‌ها به وسیله آزمون کالموگراف اسمیرنوف (K-S) مورد بررسی قرار گرفت.

جدول (۴-۱۲)، نتایج آزمون K-S در ارتباط با نرمال بودن توزیع متغیرهای اصلی تحقیق

مدیریتی	روانی	حمایتی	امنیتی	فرهنگی	محیطی	مؤلفه‌ها نتایج
۳/۱۲۳	۲/۰۸۷	۲/۳۴۵	۲/۸۳۴	۱/۹۲۶	۲/۴۵۳	K-S
۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	سطح معنی‌داری
غیر نرمال	غیر نرمال	غیر نرمال	غیر نرمال	غیر نرمال	غیر نرمال	نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه شرط نرمال بودن در این آزمون آن است که $P > ۰/۰۵$ باشد، پس غیر طبیعی بودن توزیع در تمام مؤلفه‌های تحقیق مورد تأیید قرار گرفت.

۴-۳-۷. اولویت‌بندی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال

بیشترین میانگین به دست آمده از مؤلفه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال که هر کدام از میانگین گویه‌های مربوطه به دست آمده به ترتیب از بالاترین ارزش عبارتند از:

مدیریتی (۴/۳۱)، محیطی (۴/۱۸)، روانی (۴/۰۸)، حمایتی (۴/۰۳)، فرهنگی (۳/۹۹) و امنیتی (۳/۶۲).

نتایج آزمون فریدمن نیز نشان داد که تفاوت بین میانگین‌های مشاهده شده در ۶ مؤلفه مزبور معنادار بوده و می‌توان به ترتیب بیشترین میانگین آن‌ها را اولویت‌بندی کرد، جدول (۴-۱۳).

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

جدول (۴-۱۳)، نتایج آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی مؤلفه‌ها

رتبه	مؤلفه‌ها	رتبه	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین رتبه
۳۵۸	مدیریتی	۱	۴/۳۱	۰/۶۱	۴/۳۵
	محیطی	۲	۴/۱۸	۰/۷۲	۴/۰۵
	روانی	۳	۴/۰۸	۰/۶۵	۳/۶۲
۲۶۰/۴۲۹	حمایتی	۴	۴/۰۳	۰/۶۸	۳/۴۲
۵	فرهنگی	۵	۳/۹۹	۰/۶۲	۳/۲۱
۰/۰۰۱	امنیتی	۶	۳/۶۲	۰/۷۷	۲/۳۵
تعداد نمونه ←					
خی‌دو					
درجه آزادی					
سطح معنی‌داری					

۴-۳-۸. بررسی همخطی چندگانه عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران

از آنجا که مبنای تجزیه و تحلیل مدل‌های علی، ماتریس همبستگی می‌باشد. برای محاسبه همبستگی بین مؤلفه‌ها با توجه به عدم نرمال بودن داده‌ها از همبستگی اسپیرمن استفاده شد که نتایج آن را در جدول (۴-۱۴) مشاهده می‌کنید. همانطور که در جدول نشان داده شده است بین تمامی عوامل همبستگی مثبت و معناداری ($p \leq 0/01$) وجود دارد.

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

جدول (۴-۱۴)، ماتریس همبستگی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران

					محیطی	محیطی
				فرهنگی	فرهنگی	فرهنگی
			امنیتی	امنیتی	امنیتی	امنیتی
		حمایتی	حمایتی	حمایتی	حمایتی	حمایتی
	روانی	روانی	روانی	روانی	روانی	روانی
مدیریتی	مدیریتی	مدیریتی	مدیریتی	مدیریتی	مدیریتی	مدیریتی
۴/۳۱	۴/۰۸	۴/۰۳	۳/۶۲	۳/۹۹	۴/۱۸	میانگین
۰/۶۱	۰/۶۵	۰/۶۸	۰/۷۷	۰/۶۲	۰/۷۲	انحراف استاندارد

** ۰/۰۱ ≤ p

منظور از هم‌خطی عوامل در این تحقیق این است که آیا بین عوامل همبستگی بالایی وجود دارد یا خیر. رابطه هم‌خطی، وضعیتی است که نشان می‌دهد یک متغیر مستقل تابعی خطی از سایر متغیرهای مستقل است. برای تشخیص وجود هم‌پوشی باید به بررسی دو شاخص عامل تورم واریانس و پارامتر تحمل پرداخت. ضریب تحمل که بین (۰) تا (۱) نوسان دارد، نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل تا چه اندازه رابطه خطی با همدیگر دارند. بنابراین، هر چه مقدار آن بیشتر (نزدیک به ۱) باشد، میزان هم‌خطی کمتر است. همچنین اگر مقدار عامل تورم واریانس بالاتر از ۱۰ باشد، بین متغیرها هم‌پوشی وجود دارد در غیر این‌صورت متغیرهای مستقل نسبت به هم دارای هم‌پوشی نیستند (به نقل از حسینی، ۱۳۹۲).

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

جدول (۴-۱۵)، شاخص‌های هم‌خطی چندگانه در عوامل پیش‌بینی کننده رفتار مثبت

عوامل	عامل تورم واریانس	پارامتر تحمل
محیطی	۱/۵۰	۰/۶۶
فرهنگی	۱/۷۰	۰/۵۸
امنیتی	۱/۳۵	۰/۷۳
حمایتی	۱/۸۴	۰/۵۴
مدیریتی	۱/۳۵	۰/۷۴
روانی	۱/۶۱	۰/۶۲

همانطور که در جدول (۴-۱۵) مشاهده می‌گردد عامل تورم واریانس همه متغیرهای مستقل کمتر از ۱۰ و پارامتر تحمل آن‌ها نیز بیشتر از صفر و نزدیک به یک می‌باشد که نشان از میزان پایین هم‌خطی بین متغیرهای مستقل دارد.

۴-۳-۹. تحلیل مسیر

در این پژوهش به منظور بررسی اثرات مستقیم عوامل بر رفتار مثبت هواداران یک مدل فرضی بر اساس پیشینه طراحی شد، که در فصل دوم ارائه شده است. به منظور اطلاع از چگونگی حضور هر یک از عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندیال در یک الگوی کلی، به عنوان گام نخست فرضی مورد بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه روش برآورد بیشینه احتمال یا درست نمایی^۱ (ام.ال) نسبت به عدم توزیع طبیعی داده‌ها حساس است و به زیربرآورد شاخص‌های برازش تطبیقی و بیش برآورد شاخص خی دو منجر می‌شود، در نتیجه به منظور اجرای تحلیل مسیر، از روش برآورد مقاوم

1- Maximum likelihood estimation

۴-۳-۱۰. بررسی اثرات مستقیم در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

در جدول زیر ضرایب اثرات مستقیم متغیرهای موجود در مدل رفتار مثبت ارائه شده است.

جدول (۴-۱۶)، برآورد ضرایب اثرات مستقیم متغیرهای موجود در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

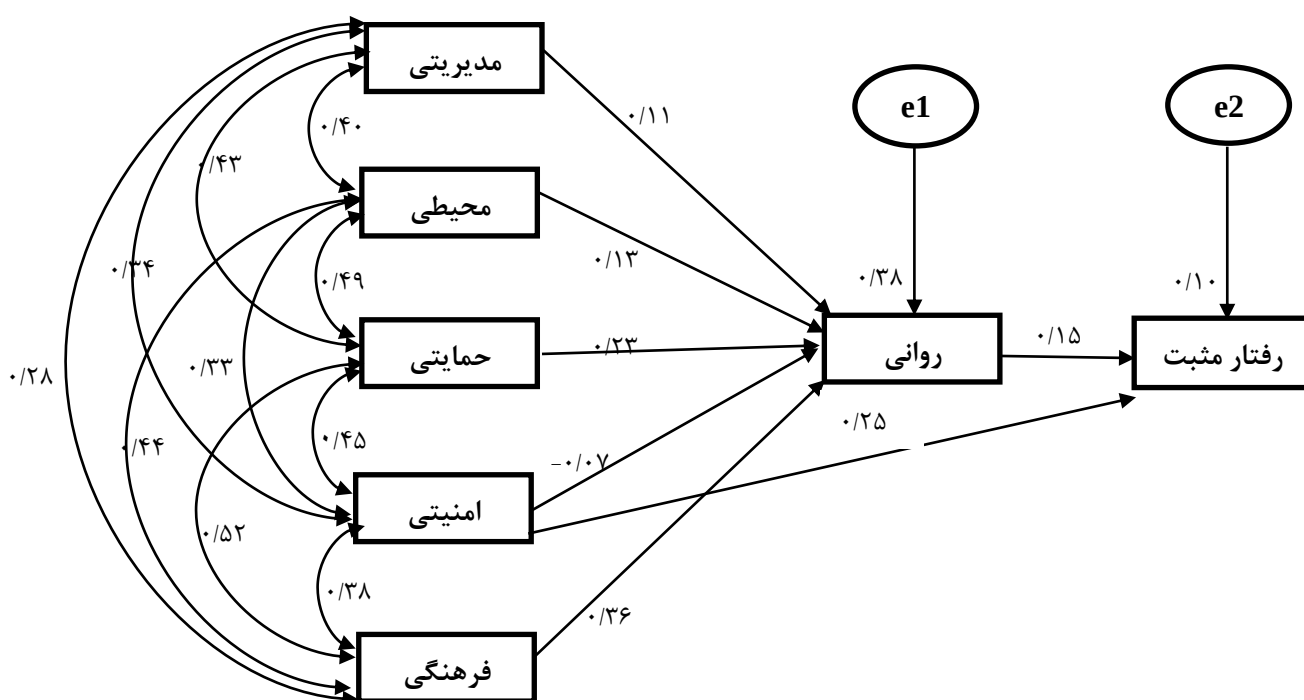
مسیرها	برآورد پارامتر	پارامتر استاندارد شده	خطای استاندارد برآورد	C.R.	P
مدیریتی <-- روانی	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۰۵۱	۲/۲۵	۰/۰۲۴
محیطی <-- روانی	۰/۱۲	۰/۱۳	۰/۰۴۶	۲/۶۶	۰/۰۰۸
حمایتی <-- روانی	۰/۲۱	۰/۲۲	۰/۰۵۳	۴/۰۶	۰/۰۰۱
امنیتی <-- روانی	-۰/۰۵	-۰/۰۶	۰/۰۴۱	-۱/۴۱	۰/۱۵۸
فرهنگی <-- روانی	۰/۳۷	۰/۳۵	۰/۰۵۴	۷/۰۴	۰/۰۰۱
روانی <-- مثبت	۰/۱۷	۰/۲۱	۰/۰۴۲	۴/۱۰	۰/۰۰۱

طبق داده‌های جدول (۴-۱۶)، اثرات مستقیم عوامل محیطی، فرهنگی، مدیریتی و حمایتی بر عامل روانی در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است اما اثر مستقیم عامل امنیتی بر عامل روانی معنی‌دار نیست. از طرفی اثر مستقیم عامل روانی بر رفتار مثبت در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است.

همانطور که در نمودار (۴-۱)، مشاهده می‌شود، یکی از مسیرها از نظر آماری معنی‌دار نیستند و همچنین بعضی از شاخص‌های برازش نیز نشان از برازش خوب مدل ندارند؛ لذا کلیه این موارد نشان می‌دهند که مدل نیاز به برخی اصلاحات دارد. اصلاحاتی که در پژوهش حاضر مدنظر است، اصلاحاتی هستند که به پارامترهای آزاد و ثابت در مدل تدوین شده مربوط می‌شوند. این امکان وجود دارد که از

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

طرفی با حذف مسیرهایی که از نظر آماری معنی دار نیستند و از طرف دیگر با افزودن مسیر یا مسیر-هایی که هم توجیه آماری و هم توجیه نظری و علمی دارند، بتوان به بهبود شاخص‌های برازش مدل کمک نمود (قاسمی، ۱۳۹۲). در مدل ارائه شده فوق (مدل ۴-۱)، می توان با افزودن یک پارامتر تأثیر بین عامل امنیتی با رفتار مثبت که بر اساس پیشینه تحقیق تأیید شده است، آن را به شکل زیر ارائه داد.

CMIN	P value	RMSEA	CMIN/DF	NFI	CFI
۱۳/۲۶	۰/۰۱	۰/۰۸	۳/۳۱	۰/۹۸	۰/۹۸

نمودار (۴-۲)، نمودار مسیر اصلاح شدهی تأثیر عوامل مؤثر بر رفتار مثبت پس از انجام اصلاحات و برآورد مجدد، شاخص‌های برازش مختلف نشان می‌دهد که اصلاح انجام شده به طور قابل توجهی به بهبود مدل یاری رسانده است تا جایی که می‌توان آن را تا حد زیادی به لحاظ

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

علمی قابل قبول تفسیر کرد. در جدول زیر مسیر اضافه شده به مدل به همراه ضریب آن ارائه شده است.

جدول (۴-۱۷)، برآورد ضریب رگرسیونی مسیر اضافه شده به مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

مسیرها	برآورد پارامتر	پارامتر استاندارد شده	خطای استاندارد برآورد	C.R.	P
امنیتی <-- رفتار مثبت	۰/۱۷	۰/۲۵	۰/۰۳۵	۴/۸۰	۰/۰۰۱

همانطور که مشاهده می شود تأثیر عامل امنیتی بر رفتار مثبت (۰/۲۵) است که از نظر آماری معنی دار است. در ادامه ضرایب اثرات غیرمستقیم و اثرات کل مسیرهای باقی مانده مدل در قالب جدول ارائه می گردد.

۴-۳-۱۱. بررسی اثرات غیرمستقیم در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

مدل سازی معادلات ساختاری علاوه بر برآورد ضرایب مستقیم قابلیت آن را دارد که اثرات غیرمستقیم متغیرها بر همدیگر را نیز تعیین و برآورد کند. آثار غیرمستقیم به این دلیل به وجود می آید که یک متغیر می تواند به عنوان متغیر میانجی، رابطه بین متغیرهای دیگر را تعدیل کند (به نقل از حسینی، ۱۳۹۲). با توجه به اطلاعات به دست آمده اثرات غیرمستقیم در جدول زیر گزارش شده است.

جدول (۴-۱۸)، برآورد ضرایب اثرات غیر مستقیم متغیرهای موجود در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

عوامل	محیطی	فرهنگی	مدیریتی	امنیتی	حمایتی	روانی
رفتار مثبت	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱	-۰/۰۰	۰/۰۲	۰/۰۰

طبق داده های جدول (۴-۱۸)، عوامل محیطی، فرهنگی، مدیریتی و حمایتی بر رفتار مثبت اثر غیرمستقیم دارند اما عوامل امنیتی و روانی بر رفتار مثبت اثر غیرمستقیم ندارند.

۴-۳-۱۲. بررسی اثرات کل در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

مجموع اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر متغیر وابسته، اثرات کل آن را تشکیل می‌دهد. در جدول (۴-۱۹)

(۱۹) اثرات کل عوامل بر رفتار مثبت ارائه می‌گردد.

جدول (۴-۱۹) ، برآورد ضرایب اثرات کل در مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

عوامل	محیطی	فرهنگی	مدیریتی	امنیتی	حمایتی	روانی
روانی	۰/۱۲	۰/۳۷	۰/۱۱	-۰/۰۵	۰/۲۱	۰/۰۰
رفتار مثبت	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۱۶	۰/۰۲	۰/۱۲

همانطور که در جدول (۴-۱۹)، ملاحظه می‌شود، عوامل محیطی، فرهنگی، مدیریتی و حمایتی بر

عامل روانی اثر کل دارند ولی عامل امنیتی بر عامل روانی اثر کل ندارد. از طرفی عوامل محیطی،

فرهنگی، مدیریتی، امنیتی، حمایتی و روانی بر رفتار مثبت اثر کل دارند.

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

جدول (۴-۲۰)، ضرایب استاندارد شده اثرات مستقیم و غیرمستقیم و کل متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول (۴-۲۰)، ضرایب استاندارد شده اثرات مستقیم، غیرمستقیم و اثرات کل مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

تبیین شده	واریانس	اثر متغیرها			متغیرها	
		کل	غیر مستقیم	مستقیم		
		۰/۱۳	۰/۰۰	۰/۱۳	روانی	<-- محیطی
		۰/۳۵	۰/۰۰	۰/۳۵	روانی	<-- فرهنگی
۰/۳۸		۰/۱۰	۰/۰۰	۰/۱۰	روانی	<-- مدیریتی
		-۰/۰۶	۰/۰۰	-۰/۰۶	روانی	<-- امنیتی
		۰/۲۲	۰/۰۰	۰/۲۲	روانی	<-- حمایتی
		۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	روانی	<-- روانی
---		۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۰	رفتار مثبت	<-- محیطی
---		۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۰	رفتار مثبت	<-- فرهنگی
---		۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۰	رفتار مثبت	<-- مدیریتی
---		۰/۲۴	-۰/۰۱	۰/۲۵	رفتار مثبت	<-- امنیتی
---		۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۰	رفتار مثبت	<-- حمایتی
۰/۱۰		۰/۱۵	۰/۰۰	۰/۱۵	رفتار مثبت	<-- روانی

از میان متغیرهای موجود در مدل، عامل فرهنگی بزرگترین اثر کل (۰/۳۵) را بر عامل روانی دارد. از طرفی عامل امنیتی بزرگترین اثر کل (۰/۲۴) را بر رفتار مثبت دارد.

ستون آخر جدول (۴-۲۰)، میزان واریانس تبیین شده متغیرهای وابسته در مدل را نشان می‌دهد.

میزان واریانس تبیین شده عامل روانی و رفتار مثبت توسط عوامل مؤثر به ترتیب ۰/۳۸ و ۰/۱۰ است.

۴-۳-۱۳. شاخص‌های برازندگی مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

پس از برآورد پارامترها نوبت به اندازه‌گیری برازش مدل می‌شود، جدول (۴-۲۱)، شاخص‌های نیکویی برازش مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت را نشان می‌دهد. با توجه به عدم توافق عمومی و کلی در بین متخصصین مدلیابی معادلات ساختاری بر روی بهترین شاخص‌های برازندگی برآورد، کلاین^۱ و تامسون^۲ (۲۰۰۴) شاخص‌های برازش X^2 ، CFI و NFI هم‌چنین RMSEA را برای گزارش پیشنهاد کرده‌اند (به نقل از حسینی، ۱۳۹۲). در نتیجه در تحقیق حاضر از بین شاخص‌های برازندگی مطلق، شاخص X^2/DF و شاخص ریشه‌ی میانگین مجذور برآورد تقریب (RMSEA) و از بین شاخص‌های برازندگی تطبیقی، شاخص برازش تطبیقی (CFI) و شاخص برازش هنجار شده (NFI) مورد استفاده قرار گرفت.

برای شاخص‌های CFI و NFI پیشنهاد شده است که هرچه مقدار آنها به مقدار یک نزدیک‌تر شود حاکی از قابل قبول‌تر بودن مدل تلقی می‌شود. در حالی که مقادیر بین ۰/۹۰ تا ۰/۹۵ به عنوان قابل قبول بودن مدل تفسیر می‌شود، مقادیر بالاتر از ۰/۹۵ به عنوان برازش بسیار خوب داده‌ها به مدل تفسیر می‌شود (قاسمی، ۱۳۹۲). برای شاخص RMSEA نیز مقادیر کمتر از ۰/۰۸ قابل قبول تلقی می‌شوند، اما اندازه‌های بالاتر از ۰/۱۰ اغلب غیر قابل قبولند (حسینی، ۱۳۹۲). آخرین شاخص X^2 می‌باشد که میزان تفاوت ماتریس مشاهده شده و برآورد شده را اندازه‌گیری می‌کند و عدم معناداری آن نشان‌دهنده‌ی برازش مناسب مدل می‌باشد. اما با توجه به حساسیت این شاخص به حجم نمونه و انحراف از فرض نرمال بودن چندمتغیره، در موارد معناداری آنان، به شاخص دیگر مثل نسبت مجذور کای به درجه آزادی (X^2/DF) مراجعه می‌شود. دیدگاه‌های مختلفی در مورد این شاخص وجود دارد، اما اغلب مقادیر ۱ تا ۵ را برای آن قابل قبول می‌دانند (قاسمی، ۱۳۹۲).

1- Kline

2- Thomson

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها

جدول (۴-۲۱)، شاخص‌های نیکویی برازش برای مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت

شاخص	برآورد
CFI	۰/۹۸
RMSEA	۰/۰۸
X^2/DF	۳/۳۱
NFI	۰/۹۸
ارزش P	۰/۰۱

همانطور که در قسمت شاخص‌های برازش مشاهده می‌شود، CFI و NFI بزرگتر از (۰/۹۰) است. همچنین RMSEA کوچکتر از (۰/۱۰) و X^2/DF دو نسبی بین ۱ تا ۵، نشان از برازش قابل قبول مدل دارند. به طور کلی شاخص‌ها نشان می‌دهند که بین مدل پیشنهاد شده و داده‌های مشاهده شده برازش قابل قبول وجود دارد.

فصل پنجم

بحث و نتیجه گیری

۵-۱. مقدمه

در این فصل ابتدا خلاصه‌ای از طرح پژوهش، مبانی نظری، پیشینه پژوهش، روش و نتایج پژوهش ارائه می‌گردد، سپس یافته‌های تحقیق با توجه به اهداف و نتایج تحقیقات انجام شده در این حیطه مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. در انتها نیز بر اساس نتایج برخاسته از تحقیق، پیشنهاداتی ارائه و همچنین راهکارهایی جهت ادامه اینگونه تحقیقات توسط محققان دیگر نیز ارائه می‌شود.

۵-۲. خلاصه پژوهش

متخصصان، ورزش را پدیده‌ای اجتماعی و فرهنگی می‌دانند که پیوندی ناگسستنی با مجموعه نهادها و ساختارهای اجتماعی دارد (شاه منصوری و مظفری، ۱۳۸۵). ورزش دارای نمونه‌هایی از فراگردهای اجتماعی قابل ملاحظه است که از آن جمله می‌توان به مواردی مانند مبادله اجتماعی، تخصیص منابع، روابط منزلتی، همکاری، سازگاری، جامعه‌پذیری، عملکرد گروهی، رقابت، کجروی، کنترل، ستیز، خشونت و پرخاشگری اشاره کرد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳). مسابقات و رویدادهای ورزشی مختلف منبعی قوی برای سرگرمی‌های جمعی هستند. متأسفانه ورزش‌های باستانی و مدرن مشخصه مشترکی دارند که خشونت و پرخاشگری می‌باشد. خشونت نه تنها در بین شرکت‌کنندگان، بلکه در بین تماشاگران و هواداران نیز وجود دارد (جول و همکاران، ۲۰۱۲). تعاریف فراوانی درباره‌ی خشونت و پرخاشگری ارائه شده است: برخی پرخاشگری را واکنشی غریزی به ناکامی و رقابت برای دستیابی به منابعی می‌دانند که عمدتاً از طریق برخورد بدنی تجلی می‌یابد (آرژیل^۱، ۱۹۹۳). برخی دیگر پرخاشگری را هر نوع رفتاری تعریف می‌کنند که به دیگری آسیب وارد می‌کند (اسمیت^۲ و بوند^۳، ۱۹۹۳). واژه‌ی خشونت و پرخاشگری در عرصه‌ی فعالیت‌های ورزشی برای توصیف گستره‌ای از کنش‌ها استفاده می‌شود و به شکل‌های ابزاری و بازتابی، کلامی و فیزیکی تجلی می‌یابد و از سوی

1- Argyle
2- Smith
3- Bond

مشارکت‌کنندگان در قبال سایر بازیکنان، تماشاگران، مربیان، مقامات ورزشی، عامه‌ی مردم و اموال به کار بسته می‌شود (آلدرمن^۱، ۱۹۷۵). برخی از رشته‌های ورزشی مانند فوتبال، هندبال، بسکتبال و ... دارای تماشاگران خشونت‌طلب می‌باشند که در بسیاری از مواقع نیز از اعمال و حرکات خشونت‌آمیز خود پروایی ندارند. آن‌ها گاه مبادرت به پرتاب اشیایی به سوی ورزشکاران، مربیان و داوران می‌کنند، اموال و تأسیسات ورزشگاه‌ها و بسیاری از وسایل متعلق به عموم جامعه را تخریب می‌کنند، آشوب‌های خیابانی به راه می‌اندازند و با سایر تماشاگران و هواداران تیم‌های رقیب به نزاع می‌پردازند و بسیاری از رفتارها و اقدامات خشونت‌آمیز دیگری را نیز انجام می‌دهند. گاه خشونت تماشاگران و طرفداران به اندازه‌ای جدی و رایج است که برای جامعه مضرات حادی را به دنبال دارد (صفری شیرکوهی و زندی، ۱۳۹۱). با توجه به گستردگی و رواج ورزش‌های فوتبال، هندبال و ... و افزایش تعداد هواداران تیم‌ها، روز به روز شاهد رفتارهای خشونت‌آمیز تماشاگران و هواداران در مسابقات هستیم.

تحقیقاتی در زمینه ریشه‌یابی علل خشونت‌ورزی در بین تماشاگران انجام شده است، از جمله می‌توان به رضوی و همکاران (۲۰۱۳) اشاره کرد که بیان داشتند محل استادیوم، خواندن روزنامه‌های مغرضانه، عملکرد منفی پلیس، مشاهده فیلم اراذل و اوباش فوتبال، نارضایتی از خدمات، نقش نامناسب خانواده، نقش نامناسب جامعه، نقش نامناسب دوستان و مسائل روانی و اجتماعی از عوامل مؤثر در بروز رفتار ضداجتماعی هستند. همچنین عوامل مدیریتی از جمله موارد دیگر در بروز رفتار ضداجتماعی می‌باشند. آبالاسی و کوجوکاریو (۲۰۱۲) نشان دادند طبقات اجتماعی، رفتار لیدرهای باشگاه و رهبران سیاسی و رسانه‌های جمعی علت خشونت در ورزش هستند. مادسن (۲۰۰۸) به نقش ویژه‌ی پلیس به منظور ایجاد امنیت، کنترل صدا، وضعیت تماشاگران بر روی صندلی در پیشگیری و مدیریت پرخاشگری اشاره می‌کند. جهانفر و همکاران (۱۳۸۲) بیان کردند نقش روزنامه از جمع وسایل ارتباط جمعی و نارسایی فرهنگی اقتصادی اجتماعی، کم ارزش‌پنداری تماشاگران نسبت

به خود، نبودن زمینه تخلیه هیجانات گروهی، بدرفتاری نیروهای امنیتی، اختلافات خارج از ورزشگاه، باورهای (گاه اندک) مذهبی تماشاگران، هیجان خشونت‌زا، حجم گسترده بیکاران و محصلین در استادیوم از عمده‌ترین علل خشونت معرفی شده است. شاه منصوری و مظفری (۱۳۸۵) نیز به عوامل مدیریتی توجه کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که مهم‌ترین عامل در ایجاد بحران، سوء مدیریت (نرم-افزار) است. پس از آن سخت‌افزار و جان‌افزار (تأسیسات ورزشی و عوامل روانی و اجتماعی) به صورت مشترک در اولویت دوم قرار دارند و عامل رسانه‌ها نیز در اولویت سوم است. رضائی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) بر این عقیده هستند عوامل محیطی و مدیریتی مانند مدیریت امکانات و خدمات، نقش رسانه‌ها، مدیریت مکان و زمان بیشترین درصد واریانس را برای تبیین پرخاشگری تماشاگران دارند در صورتی که رفتار اعضای تیم یا بازیکنان و مربیان به عنوان عاملی درونی در اولویت بعدی قرار دارد.

از آنجایی که ورزش‌های گروهی همچون فوتبال، هندبال، بسکتبال و... به عنوان پرطرفدارترین ورزش‌ها، در دنیا ارزش و محبوبیت ویژه‌ای پیدا کرده‌اند و به طور گسترده‌ای کودکان، نوجوانان، جوانان و حتی بزرگسالان به آن گرایش دارند، مطالعه عواملی که موجب بهبود رفتار هواداران می‌شود، امری ضروری است. بررسی مطالعات پیشین در زمینه‌ی خشونت هواداران نشان می‌دهد که محققان، متغیر-ها و عواملی را که موجب خشونت تماشاگران می‌شود، ذکر کرده‌اند و توجهی به رفتار مثبت و توسعه-ی آن در میان هواداران نداشته‌اند. همچنین اکثر تحقیقات، خشونت تماشاگران و هواداران فوتبال را بررسی کرده‌اند. از سوی دیگر، کمتر پژوهشی وجود دارد که به شناسایی عواملی بپردازد که رفتار ناهنجار هواداران را بهبود بخشد و رفتار مثبت را در میان هواداران تقویت کند. همچنین تحقیقات کمی رفتار هواداران رشته‌ی هندبال را مورد بررسی قرار داده است.

با عنایت به مطالب فوق، این پژوهش با هدف شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش انجام شد.

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

روش تحقیق توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش را تمامی هواداران زن و مرد مسابقات نیم فصل لیگ برتر هندبال ایران ۹۳-۹۲ تشکیل می دادند. تعداد نمونه ها در تحلیل عاملی حداقل ۲ برابر و حداکثر ۱۰ برابر تعداد متغیرهای اکتشافی است (کلاین، ۱۳۸۰). از اینرو تعداد ۳۵۸ نفر از هواداران هندبال به روش تصادفی به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. جهت جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. روایی پرسشنامه توسط نظرسنجی از اساتید و متخصصان این رشته و همچنین تحلیل عاملی اکتشافی مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه بخش دوم و سوم از طریق آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرار گرفت که ضریب آلفای آنها به ترتیب ۰/۹۰ و ۰/۶۶ بدست آمد. برای دستیابی به عامل های اصلی پرسشنامه از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق در بخش آمار توصیفی از آماره هایی چون میانگین، انحراف استاندارد، فراوانی، درصد فراوانی و جداول استفاده شد. همچنین برای بررسی وضعیت توزیع داده ها، اولویت بندی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران و همبستگی عوامل به ترتیب از آزمون کالموگروف اسمیرنوف، آزمون فریدمن و آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شد. برای سنجش ارتباط و تأثیرگذاری عوامل بر یکدیگر در قالب یک مدل علی، از تحلیل مسیر بهره گرفته شد. نتایج نشان می دهد:

از لحاظ جنسیت، ۳۷/۷ درصد از هواداران شرکت کننده در مسابقات لیگ برتر هندبال را زنان و ۶۲/۳ درصد از هواداران را مردان بوده اند.

از لحاظ سنی، ۶۸/۴ درصد از آزمودنی ها در محدوده سنی ۱۹-۲۹ سال، ۱۹/۶ درصد در محدوده سنی ۳۰-۳۹ سال، ۹/۵ درصد در محدوده سنی ۴۰-۴۹ سال و ۲/۵ درصد نیز محدوده سنی ۵۰ به بالا را به خود اختصاص داده بودند.

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

از لحاظ وضعیت تأهل، ۵۶/۷ درصد آزمودنی‌های تحقیق را مجرد و ۴۳/۳ درصد آن را آزمودنی‌های متأهل به خود اختصاص داده بودند.

از لحاظ میزان تحصیلات، ۳۷/۲ درصد از آزمودنی‌های تحقیق دارای مدرک کارشناسی، ۳۱/۸ درصد دارای مدرک دیپلم و زیردیپلم، ۱۸/۷ درصد دارای مدرک فوق‌دیپلم و ۱۲/۳ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده‌اند.

از لحاظ شغلی، ۴۰/۲ درصد از پاسخ‌دهندگان پژوهش دانشجو، ۳۳/۸ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای شغل آزاد، ۱۰/۳ درصد آنان کارمند، ۷/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان خانه‌دار، ۷/۰ درصد از آزمودنی‌ها فرهنگی و ۱/۱ درصد دارای شغل آموزشی بوده‌اند.

از لحاظ میزان درآمد خانواده، ۴۲/۵ درصد هواداران دارای درآمد پانصد تا یک میلیون تومان، ۲۱/۲ درصد هواداران دارای درآمد یک میلیون تا یک میلیون و پانصد هزار تومان، ۱۶/۵ درصد آزمودنی‌ها دارای درآمد یک میلیون و پانصد تا دو میلیون تومان، ۱۱/۷ درصد هواداران دارای درآمد کمتر از پانصد هزار تومان و ۸/۱ درصد آزمودنی‌ها دارای درآمد بیشتر از دو میلیون تومان در ماه بوده‌اند.

بالاترین و پایین‌ترین میانگین‌های بدست آمده از گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال در درون نمونه‌های مورد بررسی مربوط به گویه‌های استفاده از بازیکنان، مربیان و داوران مجرب و حرفه‌ای (۴/۴۵)، تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به‌موقع آن (۴/۴۲)، استفاده از سیستم‌های مناسب (نور، صوت، گرمایشی، سرمایشی...) در ورزشگاه (۴/۳۷) و فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات (۴/۳۴) می‌باشند. همچنین کمترین میانگین‌ها نیز مربوط به گویه‌های حضور مأموران با لباس شخصی در بین هواداران (۳/۲۴)، تأکید روزنامه‌های ورزشی به مسائل ورزشی (۳/۳۱)، بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه (۳/۳۴) و استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه (۳/۵۱) می‌باشند.

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

برای دستیابی به عامل‌های اصلی پرسشنامه و تعیین روایی از تحلیل عاملی اکتشافی با دوران متعامد (چرخش واریماکس) استفاده شد. با انجام تحلیل عاملی اکتشافی و دوران متعامد (چرخش واریماکس) ۶ عامل بدست آمد. این عوامل تحت عناوین «محیطی، فرهنگی، امنیتی، حمایتی، روانی و مدیریتی» نامگذاری شدند و تعیین نام برای این عوامل بر اساس مفاد آیتم‌های توصیف‌کننده‌ی هر یک از عامل‌ها پایه‌ریزی شد. یافته‌ها نشان داد که ۳۸ سؤال پرسشنامه میزان نقش عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران، همه به لحاظ داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۳۰ توانستند در ۶ گروه طبقه‌بندی شوند.

پس از محاسبه پایایی یا ثبات درونی بخش دوم و سوم ابزار تحقیق (۰/۶۶، ۰/۹۰)، ضریب آلفا برای هر فاکتور نیز به طور جداگانه مورد محاسبه قرار گرفت. پایایی عوامل از ۰/۵۷ تا ۰/۸۱ متغیر بود که این مسئله وجود یک ارتباط نسبتاً بالا را در بین آیتم‌های هر عامل نشان می‌داد. حذف هیچ یک از آیتم‌ها (سؤالات) اعتبار این عامل‌ها را افزایش نمی‌داد.

نتایج آزمون کالموگراف اسمیرنوف نشان می‌دهد که توزیع در تمام مؤلفه‌های پژوهش نرمال نمی‌باشد ($P < 0/05$). نتایج آزمون فریدمن نشان داد که تفاوت میان میانگین‌های مشاهده شده در ۶ مؤلفه مزبور معنادار است. ارزش بیشترین میانگین به‌دست آمده از مؤلفه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال به ترتیب از بالاترین ارزش عبارتند از: مدیریتی (۴/۳۵)، محیطی (۴/۰۵)، روانی (۳/۶۲)، حمایتی (۳/۴۲)، فرهنگی (۳/۲۱) و امنیتی (۲/۳۵).

با توجه به اینکه نتایج آزمون کالموگراف اسمیرنوف نشان می‌دهد که توزیع در تمام مؤلفه‌های پژوهش نرمال نمی‌باشد ($p < 0/05$) و با توجه به اینکه پارامترهای تحقیق کمی است، می‌بایست از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده نمود. لذا از آزمون اسپیرمن برای سنجش همبستگی بین متغیرها

استفاده شد که بنا به نتایج آن بین تمامی عوامل همبستگی مثبت و معناداری ($p < 0/01$) وجود داشت.

نتایج مربوط به تحلیل مسیر نشان داد که عوامل محیطی، فرهنگی، مدیریتی و حمایتی بر عامل روانی که به عنوان میانجی می باشد، نقش دارند و عامل روانی نیز بر رفتار مثبت تأثیر می گذارد. بنا به نتایج بین عوامل محیطی، فرهنگی، مدیریتی و حمایتی با عامل روانی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد؛ ولی بین عامل امنیتی با عامل روانی ارتباط معناداری وجود ندارد. همچنین بین عوامل روانی و امنیتی با رفتار مثبت، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت از برازش مناسبی برخوردار است.

۵-۳. بحث و نتیجه گیری

منطبق کردن یافته های پژوهش با اصول علمی نیازمند هم خوانی با نتایج تحقیقات دیگر پژوهشگران است. در این قسمت تحلیل یافته ها با توجه به ادبیات پژوهش که با مؤلفه های این پژوهش ارتباط دارند، توضیح داده می شوند و در نهایت نتیجه گیری انجام گرفته و پیشنهادها ارائه می شوند.

بررسی تحقیق حاضر نشان داد که از ۳۸ گویه آشکار شده در تحلیل عاملی، همه به دلیل داشتن بار عاملی مساوی یا بیشتر از ۰/۳۰ مورد پذیرش قرار گرفت. این ۳۸ مورد در شش گروه، تحت عناوین «محیطی، فرهنگی، امنیتی، حمایتی، روانی و مدیریتی» نامگذاری شدند.

یافته های تحقیق نشان داد که عامل **محیطی** عاملی مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال محسوب می شود و «استفاده از تأسیسات و امکانات مدرن (نصب اسکوربورد، ساخت سرویس بهداشتی و سلف تغذیه) در ورزشگاه» با بار عاملی ۰/۷۴ و «طراحی صحیح ورودی، خروجی و شکل ظاهری ورزشگاه» با بار عاملی ۰/۷۳ و «طراحی جایگاه های مناسب و صندلی راحت برای هواداران» با بار عاملی ۰/۶۸ از مهم ترین گویه های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال محسوب گردیده و بیشترین اهمیت را در این

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

پژوهش به خود اختصاص داده است. این عامل در کاهش رفتارهای پرخطرانه هواداران و بهبود آن، کمک شایانی می‌نماید. زیرحیطه‌های عامل محیطی با عامل فیزیکی مارک و همکاران (۱۹۸۳)، عامل محیطی ون (۲۰۰۵)، عامل محیطی هوی (۲۰۰۵)، متغیر کیفیت خدمات تیدراکس و همکاران (۲۰۰۸)، عامل محیطی مستحفظیان و سرامی (۲۰۱۲)، متغیر خدمات رفاهی و تسهیلات رحمتی و ممتاز (۲۰۱۳)، رضوی و همکاران (۲۰۱۳)، عامل وضعیتی اسپایج (۲۰۱۴)، عامل محیطی فتحی نیا و علیزاده (۱۳۸۴)، عامل نرم‌افزار شاه‌منصوری و مظفری (۱۳۸۵)، متغیر امکانات خادمی (۱۳۸۷)، عامل مدیریت امکانات و خدمات آزادان (۱۳۸۸)، عامل خدمات رفاهی و وثوقی و خسروی‌نژاد (۱۳۸۸)، متغیر امکانات بهداشتی غلامی و همکاران (۱۳۹۰) و عامل محیطی رضانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد. نتایج تحقیق حاضر تأییدکننده مطالعات تیدراکس و همکاران (۲۰۰۸) است، آنها به کیفیت خدمات ارائه شده در ورزشگاه‌ها اشاره می‌کنند که اگر تماشاگران از خدمات رضایت نداشته باشند، ناهنجاری‌های رفتاری به خصوص به شکل کلامی از خود نشان می‌دهند (تیدراکس و همکاران، ۲۰۰۸). فتحی‌نیا و علیزاده (۱۳۸۴) در پژوهش خود به تأثیر عوامل محیطی ورزشگاه بر رفتار خشونت‌آمیز تماشاگران اشاره کرده‌اند و ذکر کردند چنانکه هر چه نارسائی‌ها و کاستی‌های محیط ورزشگاه و عوامل نامطلوب تحریک کننده در این محیط افزایش یابد، گرایش تماشاگران به خشونت و بروز عکس‌العمل‌های خشونت‌آمیز نیز افزایش می‌یابد (فتحی‌نیا و علیزاده، ۱۳۸۴).

بعضی ورزشگاه‌ها از امکانات لازم و کافی بهره‌مند نیستند و حتی برخی از آنها آبخوری و سرویس بهداشتی مناسب ندارند. کمبود امکانات ذکر شده، قطعاً هواداران را تحریک خواهد کرد. وقتی هواداران در ورزشگاه احساس راحتی و امنیت کنند، برای خود هویت و شخصیتی می‌یابند که در آنها احساس وفاداری و علاقه‌مندی ایجاد می‌کند و مانع رفتارهای غیر اخلاقی می‌شود. در نتیجه می‌توان گفت اگر شواهد فیزیکی در ورزشگاه‌ها از کیفیت مناسبی برخوردار باشند، می‌توان انتظار داشت در رفتار هواداران نیز تأثیر مثبت ایجاد شود.

با توجه به این یافته‌ها، مسئولان ورزش می‌بایست از امکانات ورزشگاه آگاهی یابند و اقدامات و تدابیری برای رفع کمبودها و مشکلات احتمالی اتخاذ نمایند. به عنوان مثال یک باشگاه می‌تواند در اطراف ورزشگاه یا سالن رستوران، کافی شاپ و ... ایجاد کند. از این طریق نه تنها می‌توان هواداران را راضی نگه داشت بلکه می‌توان زمینه‌ی اشتغال که خود عاملی برای رفتار ناهنجار است برای گروهی از افراد فراهم کرد.

دومین عاملی که در این پژوهش شناسایی شد، عامل فرهنگی نامیده شد و «آموزش رفتارهای شایسته، برجسته سازی اخلاقیات، فرهنگ‌سازی و تبلیغات از طریق رسانه‌ها» با بار عاملی ۰/۶۷، «تأکید خانواده‌ها بر رفتارهای هنجار و پسندیده» با بار عاملی ۰/۶۴ و «تشویق و ترغیب به رعایت اصول اخلاقی توسط بازیکنان محبوب» با بار عاملی ۰/۶۰ از مهم‌ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال محسوب گردیده است. زیرحیطه‌های این عامل با گویه‌های تولیدات رسانه‌ای، جنجال‌سازی مطبوعات تنبام و سینگر^۱ (۱۹۹۷)، رسانه و مجلات ورزشی برسچی (۲۰۰۷)، عامل پوشش رسانه‌ای بران و ولیجنتارت (۲۰۰۸)، عامل رسانه‌های جمعی مانور (۲۰۰۸)، عامل رسانه جلالی و همکاران (۲۰۱۲)، عامل رسانه‌های جمعی آبالاسی و کوچوکاریو (۲۰۱۲)، گویه‌های نقش خانواده، جامعه و دوستان رضوی و همکاران (۲۰۱۳)، عامل رسانه کامکاری (۲۰۱۳)، عامل فرهنگی صدیق سروسستانی (۱۳۸۱)، عامل فرهنگی جهانفر و همکاران (۱۳۸۲)، گویه‌های اهمیت نهاد خانواده و رسانه‌های ورزشی رحمتی و محسنی (۱۳۸۲)، عامل تحریک رسانه‌ها ذوالاکتاف (۱۳۸۳)، گویه‌ی ورود خانواده‌ها و خانم‌ها به ورزشگاه‌ها فتحی نیا و علیزاده (۱۳۸۴)، عامل رسانه‌ها شاه‌منصوری و مظفری (۱۳۸۵)، عامل رسانه کاظمی و همکاران (۱۳۸۶)، عامل تحریک رسانه‌ای نورعلی وند (۱۳۸۷)، عامل هیجان و بزرگ‌نمایی رسانه‌ای آزادان (۱۳۸۸) و متغیر رسانه‌ها کشر (۱۳۹۲) همسو بود. تنبام و سینگر (۱۹۹۷) در تحقیقی با عنوان پرخاشگری و خشونت در ورزش به این نتیجه

رسیدند که تولیدات رسانه‌ای، جنجال سازی مطبوعات، رفتار ناشایست بازیکنان و مربیان تیم‌های ورزشی از مهمترین عوامل بروز رفتارهای وندالیستیک و اوباشگری تماشاگران مسابقات ورزشی می‌باشند. رضوی و همکاران (۲۰۱۳) اظهار داشتند خواندن روزنامه‌های مغرضانه، مشاهده فیلم اراذل و اوباش فوتبال، نقش نامناسب خانواده، نقش جامعه در ساختن فرهنگ نادرست، نقش منفی دوستان و مسائل اجتماعی از عوامل مؤثر در بروز رفتار ضداجتماعی هستند.

در مورد عامل فرهنگی می‌توان اظهار داشت که ریشه‌ی برخی از ناهنجاری‌های هواداران به نوع عملکرد نهادهای اجتماعی و فرهنگی برمی‌گردد. به عنوان مثال برخی از این رفتارها در همان دوران اولیه رشد افراد شکل می‌گیرند که به نظام آموزشی و تعلیم و تربیت مربوط می‌شوند که مسئول آنها آموزش و پرورش و خانواده‌ها هستند. برخی نهادهای دیگر مانند رسانه‌ها نیز در بروز یا تقویت این رفتارها نقش بسزائی دارند، امروزه بعضی از مطبوعات ورزشی و حتی برخی برنامه‌های ورزشی پرتطرفدار به جای کنترل این رفتارها، هواداران را بیشتر تحریک می‌کنند. بسیاری از رفتارهای خشونت‌آمیز از جانب مربیان و بازیکنان مطرح که در واقع همان الگوهای هواداران بشمار می‌روند در برنامه‌های رسانه‌ای و مطبوعاتی ترویج می‌یابند.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، به منظور کاهش ناهنجاری‌ها، برنامه‌های رسانه‌ای و مطبوعات بایستی فرهنگ‌سازی کرده و به آموزش رفتارهای شایسته بپردازند. همچنین با توجه به این موضوع که تمایل به رفتار مثبت یا منفی بستگی به ارزش و هنجارهای خانواده و دوستان دارد، خانواده باید محیطی را برای فرزندان فراهم کند که به یادگیری رفتارهای پسندیده و شایسته از همان دوران کودکی بپردازند.

عامل سوم که در این تحقیق کمترین اهمیت را در بین عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال داشت **عامل امنیتی** نامگذاری شد و «استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه»

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

با بار عاملی ۰/۶۹ و «بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه» با بار عاملی ۰/۶۹ و «حضور مأموران با لباس شخصی در بین هواداران» با بار عاملی ۰/۶۸ از مهم‌ترین گویه‌های عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران محسوب گردیده است. استوت و پیرسون (۲۰۰۶) در پژوهش خود در خصوص عوامل مؤثر بر اوباشگری و خشونت در ورزش فوتبال، به بررسی رابطه بین عملکرد نیروی انتظامی در کنترل نظم و برقراری امنیت ورزشگاه و میزان اوباشگری و خشونت در استادیوم‌های ورزشی پرداختند و به این نتیجه رسیدند، رفتار نیروی انتظامی و پلیس در قبال تماشاگران، در بروز اوباشگری نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای دارد، زیرا هم می‌تواند هواداران را از صحنه آشوب و درگیری دور کند و هم می‌تواند تحریک‌کننده آنها باشد. در واقع آنها فراتر از هر متغیر و عوامل دیگری به نقش پلیس و نیروی انتظامی در شکل‌گیری و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز هواداران توجه کرده‌اند. تنبام و سینگر (۱۹۹۷) در تحقیقی با عنوان پرخاشگری و خشونت در ورزش به این نتیجه رسیدند که عکس‌العمل‌های خشونت-آمیز پلیس از مهم‌ترین عوامل بروز رفتارهای وندالیستیک و اوباشگری تماشاگران مسابقات ورزشی می‌باشند.

زیرحیطه‌های عامل امنیتی با گویه عکس‌العمل‌های خشونت‌آمیز پلیس تنبام و سینگر (۱۹۹۷)، گویه نگرش تحریک برانگیز پلیس به تماشاگران کوراکیس (۲۰۰۴)، گویه رفتار پلیس استوت و پیرسون (۲۰۰۶)، نقش پلیس مادسن (۲۰۰۸)، گویه عملکرد نیروهای انتظامی کامکاری (۲۰۱۳)، عامل بین‌فردی اسپایچ (۲۰۱۴)، عامل محرک صدیق سروستانی (۱۳۸۱)، عامل امنیتی جهانفر و همکاران (۱۳۸۲)، عامل محیطی فتحی‌نیا و عزیزاده (۱۳۸۴)، متغیر کنترل پلیس قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) در یک راستا است.

کم‌اهمیت دانستن عامل امنیتی از سوی هواداران ممکن است به علت ناراضی بودن و عدم راحتی با نیروهای پلیس باشد. نتایج تحقیق حاضر تأیید‌کننده مطالعات صدیق سروستانی (۱۳۸۱) است که در بررسی علل رخداد خشونت ورزشی در جامعه‌ی ایرانی، علل را به دو دسته‌ی زمینه ساز و علل

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

تحریک‌کننده‌ی خشونت تقسیم کرده است. در گروه علل محرک، به عواملی مانند عوامل فرهنگی، مدیریتی و در آخر به عامل امنیتی که شامل بی‌تجربگی و کم مهارتی نیروهای حافظ نظم و امنیت است، اشاره کرده است.

با توجه به نتایج تحقیق، وجود مأموران انتظامی مناسب و آموزش دیده در ورزشگاه به منظور کنترل و نظارت بر سکوهای تماشاگران و یا استفاده از دوربین‌های مدار بسته تا حدودی خشونت هواداران را کاهش خواهد داد، زیرا به راحتی افراد خاطی شناسایی می‌شوند و این ترس از شناسایی موجب می‌شود تا رفتار خود را کنترل نمایند.

چهارمین عامل مورد نظر، **عامل حمایتی** بود. «فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات» با بار عاملی ۰/۶۶ و «داشتن برنامه مناسب، قبل از شروع بازی و بین دو نیمه بازی برای سرگرمی هواداران» با بار عاملی ۰/۶۰ و «تشکیل کانون هواداران» با بار عاملی ۰/۵۴ از مهم‌ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال محسوب گردیده است. این عامل با متغیر-های مطرح شده از قبیل: رفتار لیدرهای باشگاه و صندلی‌های محل نشیمن در سکوی ورزشگاه و جلوگیری از ابراز احساسات تماشاگران در پژوهش‌های اسپایچ (۲۰۰۶)، آبالاسی و کوچوکاریو (۲۰۱۲)، جهانفر و همکاران (۱۳۸۲)، ذوالاکتاف (۱۳۸۳)، وثوقی و خسروی‌نژاد (۱۳۸۸) پاک نژاد و درانی (۱۳۸۹) و صفری شیرکوهی و زندی (۱۳۹۱) همخوانی دارد.

در رابطه با عامل حمایتی می‌توان بیان کرد لیدرهایی وجود دارند که به بازیکنان خودی و بازیکنان تیم‌های مهمان و حتی داوران و مربیان تیم‌ها توهین کرده و رفتار زشتی از خود به نمایش می‌گذارند و هواداران را نیز تحریک می‌کنند؛ لذا یک لیدر خوب در حفظ آرامش سکوها و هدایت هواداران به سمت و سوی مناسب، می‌تواند در بسیاری از موارد جلوی بروز خشونت‌ها را بگیرد و این امر امکان‌پذیر نخواهد بود، مگر اینکه از هواداران و لیدرها حمایت شود و کلاس‌های آموزشی لازم برای آنها در

نظر گرفته شود. بی توجهی مدیران باشگاه‌ها به هواداران و بی توجهی مربیان و بازیکنان و عدم پاسخ مناسب به نیاز هواداران، نه تنها موجب دلسردی آنها می‌شود، بلکه خشونت آنها را نیز افزایش می‌دهد. بدین منظور مدیران و مسئولین باشگاه‌ها با ایجاد کانون هواداران به منظور پاسخگویی به آنها و داشتن ارتباطی صمیمانه می‌توانند زمینه‌ی بهبود رفتار هواداران را فراهم نمایند. همچنین می‌توان گفت اکثر هوادارانی که برای تماشای مسابقات تیم‌های مورد علاقه خویش به ورزشگاه مراجعه می‌کنند، به طبقات متوسط و رو به پایین تعلق دارند و وضعیت اقتصادی این افراد، امکان دسترسی آنان به مکان‌های تفریحی و ورزشی را محدود می‌کند؛ بنابراین توجه به محدودیت‌های آنها و فراهم کردن زمینه تخلیه هیجان تا حدودی موجب بهبود رفتار هواداران خواهد شد. به عنوان مثال مسئولان با فراهم کردن امکانات ورزشی، مکان‌های مناسب ورزشی و ساخت استادیوم و استخر شنا می‌توانند بهترین مکان را برای گذراندن اوقات فراغت ایجاد کنند و مردم را به سوی ورزش و تفریحات سالم سوق دهند.

در این پژوهش **عامل روانی** پنجمین عامل شناخته شد و «حضور داور درحین تمرین به منظور بالا بردن سطح تحمل بازیکنان» با بار عاملی ۰/۷۴ و «حضور هواداران در حین تمرینات بازیکنان» با بار عاملی ۰/۷۲ و «ایجاد جو مناسب (مدیریت صحیح هواداران) توسط مربی» با بار عاملی ۰/۶۲ از مهم‌ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال به شمار می‌روند. این عامل با نتایج مطالعات برخی از محققان از جمله گویه‌ی نحوه رهبری و رفتار مربی کلاکمن (۱۹۶۰)، گویه توجه به نتیجه بازی کاونوگ و سیلوا (۱۹۸۰)، عامل روانشناختی تری و جکسون (۱۹۸۵)، عامل درونی فولکسون و همکاران (۲۰۰۲)، عامل روانی هوی (۲۰۰۵)، متغیر نتیجه مسابقه سیمون و همکاران (۲۰۰۷)، عامل نتیجه بازی اندرسون (۲۰۰۹)، عامل فردی اسپایچ (۲۰۱۴)، عامل جان‌افزار شاه‌منصوری و مظفری (۱۳۸۵)، متغیر اهمیت و حساسیت نتیجه‌ی بازی خادمی (۱۳۸۷)، عامل نتیجه‌گرایی آزادان (۱۳۸۸)، عامل روانی پاک‌نژاد و درانی (۱۳۸۹)، متغیر انتظار تماشاگران از نتیجه حسینی و همکاران

(۱۳۸۹)، متغیرهای آستانه تحمل پایین افراد و ناسازگاری انتظارات با نتیجه بازی داداش زاده و همکاران (۱۳۸۹) و عامل درونی رمضانی نژاد و همکاران (۱۳۹۱) همراستا است.

پاک نژاد و درانی (۱۳۸۹) بیان داشتند روحیه‌ی بردمداری و خشونت‌طلبی، هر دو در بین تماشاگران فوتبال همبستگی مثبت و معنی‌داری با بروز رفتارهای تهاجمی دارد و به عبارت دیگر، روحیه‌ی بردمداری که از آن به معنای تعصب بیش از حد نسبت به تیم مورد علاقه نیز نام برده می‌شود، با رفتارهای تهاجمی در محیط ورزشی فوتبال ارتباط مستقیم و چشمگیری دارد. همچنین داداش زاده و همکاران (۱۳۸۹) علل پرخاشگری را عوامل شخصیتی، بروز ناکامی، آستانه تحمل پایین افراد و انتظاراتی که فرد از تیم خود دارد، ناسازگاری میان انتظارات آنها و نتایجی که در بازی به دست می‌آید را معرفی می‌کنند.

مطابق با نظریه‌ی یادگیری اجتماعی، افراد پیوسته در حال یادگیری هستند. بنابراین ممکن است که هواداران، مربی محبوب خود را الگو قرار داده و از رفتار وی پیروی کنند. مربی می‌تواند با ایجاد جو مناسب در ورزشگاه و در حین مسابقات، هواداران را به شکل مناسبی مدیریت کند. افراد مختلف موجود در جامعه برای حل مشکلات و فشارهای بیرونی و درونی به مکانسیم‌ها و روش‌های مختلفی متوسل می‌شوند و با استفاده از این روش‌ها فشار درونی خود را تخلیه می‌کنند. تخلیه روانی برای کلیه افراد موجود در جامعه امری ضروری و اجتناب ناپذیر است. یکی از راه‌های بهبود رفتار تماشاگران و نیز تخلیه روانی استفاده از موسیقی مناسب قبل از شروع مسابقه است. همچنین می‌توان ذکر نمود که تا حدودی نحوه‌ی رفتار کردن بازیکنان و مربیان تیم محبوب با تیم مقابل ذهنیت هواداران را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ لذا اگر بازیکنان و مربیان دو تیم رفتار دوستانه‌ای با یکدیگر داشته باشند، ذهنیت هواداران در مورد تقابل منفی دو تیم را کم‌رنگ‌تر می‌کند و موجب می‌شود که هواداران به تیم مقابل بی‌احترامی نکنند.

بر اساس بررسی‌های تحقیق آخرین و مهم‌ترین عامل، **عامل مدیریتی** نامیده شد. «استفاده از بازیکنان، مربیان، داوران مجرب و حرفه‌ای» با بار عاملی ۰/۶۰ و «تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن» با بار عاملی ۰/۵۸ و «باز بودن به موقع درب ورودی ورزشگاه و فروش بلیط با توجه به ظرفیت آن» با بار عاملی ۰/۵۷ به ترتیب مهم‌ترین گویه‌های مؤثر در بهبود رفتار هواداران هندبال محسوب گردیده و بیشترین اهمیت را در این پژوهش به خود اختصاص داده است.

این عامل با نتایج تحقیق رضوی و همکاران (۲۰۱۳) که عوامل مدیریتی را مانند ورود زود هنگام تماشاگران به ورزشگاه، عدم نظم و انضباط در ورود و خروج، پراکندگی ناعادلانه تماشاگران (تیم مهمان)، عدم دسترسی آسان به ورزشگاه، عدم حضور راهنما، عدم روش مناسب فروش بلیت، بازار سیاه، بلیت‌های گران قیمت، رفتار نامناسب بلیت‌فروش از جمله مواردی در بروز رفتار ضداجتماعی می‌دانستند، در یک راستا است. همچنین با عامل مدیریتی تیلور (۱۹۹۱)، متغیر اشتباهات داوری دانی‌نگ و همکاران (۲۰۰۰)، عامل سازمانی هوی (۲۰۰۵)، گویه‌های پرخاشگری بازیکن و کیفیت داوری جلالی و همکاران (۲۰۱۲)، متغیرهای رفتار نامناسب بازیکنان، اشتباه داور در زمان حساس و تأخیر در شروع بازی کامکاری (۲۰۱۳)، عامل مدیریتی رضوی و همکاران (۲۰۱۳)، عامل محرک صدیق سروستانی (۱۳۸۱)، عوامل حرکات و اعمال خشونت‌آمیز و پرخاشجویانه‌ی بازیکنان در هنگام برگزاری بازی‌ها و کیفیت داوری رحمتی و محسنی (۱۳۸۲)، عامل نرم‌افزار شاه منصوری و مظفری (۱۳۸۵)، متغیرهای رفتار غیراخلاقی مربیان و قضاوت نادرست داور و وثوقی و خسروی نژاد (۱۳۸۸)، عوامل مدیریت مکانی و زمانی مسابقات و عملکرد مربی و داور آزادان (۱۳۸۸)، عوامل داوری جانبدارانه و رفتار غلط برخی بازیکنان پاک‌نژاد و درانی (۱۳۸۹)، گویه‌های تأخیر در شروع بازی، برگزاری بازی در هوای گرم، استفاده زیاد داور از کارت، بداخلاقی داور نسبت به بازیکنان، برگزاری بازی در روزهای غیر تعطیل، اشتباه داور غلامی و همکاران (۱۳۹۰) و رضوانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱)

فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری

که به عامل قضاوت نادرست داور و رفتار غیر اخلاقی مربیان و عملکرد نادرست مدیران باشگاه‌ها اشاره کردند، متناسب بود.

در خصوص عامل مدیریتی می‌توان گفت: «آستانه تحمل بازیکنان، مربیان و داوران بسیار پایین است و با کوچکترین برخوردی به فحاشی و ناسزا و گاهی دعوا و خشونت روی می‌آورند». خشونت‌ورزی و نیز پایین بودن آستانه‌ی تحمل نه تنها در رشته فوتبال، بلکه سایر رشته‌های ورزشی همچون هندبال، بسکتبال و والیبال نیز وجود دارد. لذا به منظور بهبود رفتار هواداران بایستی از بازیکنان، مربیان و داوران مجرب و حرفه‌ای که برای مسابقات لیگ مناسب هستند، استفاده کرد. از سوی دیگر افرادی که برای تماشای مسابقه در ورزشگاه حاضر می‌شوند، اغلب جوانانی هستند که از لحاظ اقتصادی، جزو طبقه‌ی ضعیف یا متوسط جامعه به شمار می‌روند و بهای بلیت‌ها را گران می‌دانند. آنان از ساعت‌ها پیش برای تماشای مسابقه به ورزشگاه می‌آیند. از آن جا که صندلی‌ها شماره‌گذاری نشده و روش و برنامه‌ی خرید بلیت‌ها هم الکترونیکی نیست، هواداران مجبورند ساعت‌ها در ورزشگاه بنشینند و منتظر آغاز مسابقه بمانند. با در نظر گرفتن نکات ذکر شده، امکان افزایش رفتار ناهنجار وجود دارد. بنابراین رعایت تمام این عوامل توسط مسئولان ورزش امکان بهبود رفتار هواداران افزایش خواهد یافت.

بر اساس نتایج تحلیل مسیر بین عامل مدیریتی با عامل روانی، ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. این نتایج گویای این حقیقت است که در روابط میان انسان‌ها، چه فردی و چه جمعی، اعتماد، بخش مهمی از آن را به خود اختصاص می‌دهد. می‌توان این چنین بیان کرد که عدم اعتماد هواداران به مدیران اجرایی برگزاری مسابقات موجب خشونت هواداران خواهد شد. برگزاری مسابقات در زمان نامناسب و حضور هواداران از ساعت‌ها قبل پشت در سالن یا ورزشگاه، دلیل مهمی برای از دست دادن آرامش روان آنها در طول بازی خواهد بود. همچنین می‌توان گفت بازیکنان و مربیان این توانایی را دارند که ذهنیت هواداران را تحت تأثیر قرار دهند و جو مناسبی را برای آنها ایجاد کنند، بنابراین

استفاده از بازیکنان، مربیان و داوران ماهر و آموزش دیده تأثیر بسزایی بر کنترل رفتار هواداران دارد. این یافته ها با نتایج شاهمنصوری و مظفری (۱۳۸۵) و قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) همراستا است.

همچنین نتایج نشان داد عامل محیطی با عامل روانی ارتباط مستقیم و معنی داری دارد. این نتایج می تواند به این دلیل باشد که بسیاری از نارسایی ها در ورزشگاه های کشور به خاطر حفظ نشدن احترام هوادار یا تماشاگر در استادیوم است، هواداری که امکان استفاده از سرویس بهداشتی مناسب، تغذیه مناسب، نمازخانه مناسب را ندارد به طبع نمی تواند در موارد مختلف بر فشارهای موجود فائق آید و شاید ناچار به پرخاشگری و بی احترامی به داور، کادر حریف و حتی بازیکنان تیم خودی شود. ایجاد امکانات رفاهی، باعث کاهش استرس و فشار ناشی از مسائل موجود در سالن می شود. به عنوان مثال به منظور برقراری آرامش در بین هواداران می توان از موسیقی مؤثر استفاده کرد که این امر میسر نخواهد شد مگر اینکه سیستم های مناسب مختلف از جمله سیستم صوتی در سالن نصب گردد. این یافته ها با نتایج شاهمنصوری و مظفری (۱۳۸۵)، قاسمی و همکاران (۱۳۸۸)، هوی (۲۰۰۵) و اسپایچ (۲۰۱۴) همخوانی دارد.

نتایج نشان داد عامل حمایتی با عامل روانی ارتباط مستقیم و معنی داری دارد. عدم زمینه های تخلیه هیجانات، حکایت از ضرورت برنامه ریزی جامعی دارد که قشرهای مختلف هواداران را در زمینه های گوناگون سرگرم نماید. به این منظور می توان از برنامه های مناسب و موسیقی در بین دو نیمه بازی استفاده کرد. از طرف دیگر کمبود امکانات تفریحی و ورزشی و نداشتن درآمد کافی برای شرکت در برنامه های ورزشی موجب احساس بی هویتی و ناکامی در جوانان می شود. در نتیجه به منظور پر کردن این خلأ، خود را به یک تیم و یا ورزشکار منتسب کرده و با وارد شدن خدشه به آنها عکس العمل نشان می دهند. بنابراین وجود امکانات تفریحی و تیم های محلی نه تنها موجب تخلیه هیجان هواداران می شود بلکه احساس عزت نفس و هویت را در آنها بالا می برد. همچنین می توان گفت تمایلات افراد به هواداری بیانگر تمایلات افراد به هویت یابی است. در نتیجه احترام به هواداران و تشکیل انجمن یا

کانون، برای آنها ایجاد هویت می‌کند. این یافته‌ها با نتایج جهانگر (۱۳۸۱) و اسپایچ (۲۰۱۴) در یک راستا است.

نتایج نشان داد عامل امنیتی با عامل روانی ارتباط مستقیم و منفی اما غیر معناداری دارد. می‌توان اینگونه اذعان کرد که در کشورهای خارجی هر باشگاهی ورزشگاه مخصوص به خود را دارد و با توجه به اینکه ورزشگاه‌ها خصوصی هستند امنیت آنها بر عهده‌ی خود باشگاه‌ها است و پلیس دخالت چندانی ندارد، اما در ایران به دلیل دولتی بودن اکثر باشگاه‌ها، نیروهای انتظامی نقش بیشتری در برقراری نظم و امنیت دارند. بنابراین اگر فضای ورزشگاه‌های کشور از حالت پلیسی خارج شود و گروهی از خود هواداران و لیدرها مسئولیت امنیت ورزشگاه‌ها را بر عهده بگیرند، موجبات آرامش جسمی و روانی هواداران فراهم خواهد شد. در غیر این صورت نیروهای امنیتی تأثیر کمی بر ذهنیت هواداران خواهند داشت و حضور آنها تأثیر منفی بر ذهنیت و رفتار هواداران خواهد داشت. این نتایج با یافته‌های قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) و اسپایچ (۲۰۱۴) همخوانی نداشت. علت این عدم همخوانی را می‌توان در تفاوت در جامعه‌ی آماری و روش پژوهش دانست. زیرا جامعه مورد مطالعه در تحقیق حاضر هوادارانی بودند که در مسابقات لیگ برتر هندبال حضور داشته‌اند، اما جامعه آماری در تحقیقات مخالف، اغلب تماشاگرانی بودند که در مسابقات فوتبال حضور پیدا کرده‌اند. همچنین قاسمی و همکاران (۱۳۸۸) برای آزمون مدل خود از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده کرده‌اند، اما در تحقیق حاضر از تحلیل مسیر استفاده شد. روش پژوهش اسپایچ (۲۰۱۴) کیفی است در صورتیکه روش تحقیق حاضر به صورت کمی است.

همچنین نتایج نشان داد عامل فرهنگی با عامل روانی ارتباط مستقیم و معنی‌داری دارد. این نتایج ممکن است به این دلیل باشد که انسان ذاتاً موجودی تأثیرپذیر است و هر دو تأثیر مثبت و منفی را پذیرا است. از طرفی امروزه وسایل ارتباط جمعی مثل رسانه‌ها و مطبوعات در زندگی افراد نقش بسزایی دارند و هواداران نیز توجه خاصی به رسانه‌ها دارند و تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند. در نتیجه

رسانه‌ها و مطبوعات تأثیر بسیاری بر ذهنیت هواداران دارند به طوری که می‌توانند ذهنیت مثبتی را در هواداران ایجاد کنند. به عنوان مثال رسانه‌ها به جای اینکه تأکید بر برد و باخت داشته باشند و بر آن تمرکز کنند می‌توانند ذهنیت هواداران را به سمت تلاش تیم محبوب‌شان سوق دهند. همچنین می‌توان بیان کرد که خانواده و افراد مؤثری که هواداران از آنها پیروی می‌کنند بر رفتار هواداران تأثیر دارند و حضورشان در سالن و در بین هواداران با رفتاری شایسته، به سالم‌سازی فضای بازی کمک می‌کند. این یافته‌ها با نتایج شاه منصوری و مظفری (۱۳۸۵)، قاسمی و همکاران (۱۳۸۸)، فتحی نیا (۱۳۸۹)، جان بزرگی (۱۳۹۰)، برکویتز (۱۹۹۸) و بران و ولیجنتارت (۲۰۰۸) همخوانی داشت.

نتایج نشان داد عامل امنیتی با رفتار مثبت ارتباط مستقیم و معناداری دارد. بر اساس نظریه‌ی محرومیت-تهاجم، محدودیت‌ها به عنوان محرک‌هایی برای بروز رفتارهای تهاجمی عمل می‌کنند. بنابراین محدودیت ایجاد شده توسط نیروی انتظامی رفتارهای خشونت‌آمیز را افزایش می‌دهد (کاظمی و همکاران، ۱۳۸۶). این نتایج می‌تواند به این دلیل باشد که اگر مأموران انتظامی آموزش لازم را برای داشتن رفتار مناسب با هواداران ببینند و مانع از ابراز احساسات کردن صحیح هواداران نشوند قطعاً هواداران قوانین حاکم بر سالن را رعایت خواهند کرد و از الفاظ زشت و رکیک کمتر استفاده خواهند کرد. همچنین زمانی که در سالن یا ورزشگاه از دوربین‌های مدار بسته استفاده شود و برای مجازات کردن افراد خاطی اقداماتی صورت گیرد، هواداران از ترس شناسایی شدن، کمتر به اموال عمومی ورزشگاه آسیب می‌رسانند. بنابراین می‌توان اظهار داشت که عامل امنیتی بر رفتار مثبت تأثیر بسزایی دارد. این یافته‌ها با نتایج کوراکیس (۲۰۰۴)، استوت و پیرسون (۲۰۰۶)، مادسنس (۲۰۰۸)، کامکاری (۲۰۱۳)، ذوالاکتاف (۱۳۸۳)، فتحی نیا و علیزاده (۱۳۸۴) و پاک نژاد و درانی (۱۳۸۸) در یک راستا است.

نتایج نشان داد عامل روانی با رفتار مثبت ارتباط مستقیم و معناداری دارد. می‌توان گفت جوانان و نوجوانان به دلیل شرایط روحی خاص و قرار گرفتن در جو، دست به تخریب اماکن عمومی، نوشتن

شعارها و کلمات مستهجن بر در و دیوار می‌کنند. یا به عبارتی دیگر در مقابل برخی از فشارها، تحمیلات، ناملایمات، اجحاف‌ها و شکست‌ها، تمایل به تخریب اموال و تأسیسات عمومی و استفاده از الفاظ زشت دارند. بنابراین می‌توان با کاهش فشارها و آرام سازی هواداران، رفتار مثبت را در آنها تقویت کرد. به عنوان مثال اگر مربی تیم با هواداران صحبت کند و جو مناسبی را ایجاد کند و یا هواداران در حین تمرینات بازیکنان حضور داشته باشند و تلاش بازیکنان را به طور مستقیم مشاهده کنند، احتمال زیادی وجود دارد که تیم خود را تشویق کنند و به مربی و بازیکنان احترام بگذارند. این یافته‌ها با نتایج فولکسون و همکاران (۲۰۰۲)، هوی (۲۰۰۵)، سیمون و همکاران (۲۰۰۷)، ویلاق (۲۰۰۸)، اندرسون (۲۰۰۹)، خادمی (۱۳۸۷)، حسینی و همکاران (۱۳۸۹)، داداش زاده و همکاران (۱۳۸۹) و رضانی نژاد و همکاران (۱۳۹۱) همراستا است.

در راستای دستیابی به این نتایج، می‌توان اذعان کرد که عامل مدیریتی مهم‌ترین عامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران است، بنابراین مدیران برگزار کننده مسابقات هندبال باید توجه بیشتری به عامل مدیریتی داشته باشند تا شاهد رفتار مثبت هواداران باشیم. از طرف دیگر نتایج نشان داد که عامل فرهنگی بیشترین نقش را بر عامل روانی دارد و از آن جایی که عامل روانی با رفتار مثبت ارتباطی مثبت داشتند، می‌توان با تقویت عامل فرهنگی، عامل روانی را نیز بهبود بخشید و عامل روانی همان-گونه که گفته شد موجب تقویت رفتار مثبت خواهد شد.

۴-۵. پیشنهادها

در این بخش بر اساس یافته‌های تحقیق، پیشنهادهای کاربردی برای مدیران برگزارکننده مسابقات، علی‌الخصوص مدیران برگزارکننده مسابقات هندبال ارائه می‌شود. همچنین برای بررسی بیشتر عوامل مؤثر بر بهبود رفتار هواداران مواردی برای تحقیقات آتی به محققان پیشنهاد می‌گردد.

۱-۴-۵. پیشنهادهای کاربردی

✓ با مشخص شدن عامل مدیریتی به عنوان با اهمیت‌ترین عامل در بهبود رفتار هواداران هندبال، پیشنهاد می‌شود مدیران با توجه به سطح مسابقات بازیکن، مربی و داور انتخاب کنند. به عبارت دیگر هر چه سطح مسابقات بالا می‌رود، تعداد هواداران و انتظار آنها از تیم محبوب نیز افزایش خواهد یافت، بنابراین مدیران باشگاه‌ها برای مسابقات لیگ باید بازیکنان، مربیان و داوران بهتری را انتخاب نمایند.

✓ از آنجایی که در متغیرهای تبیین‌کننده محیطی، استفاده از تاسیسات و امکانات مدرن (نصب اسکوربورد، ساخت سرویس بهداشتی و سلف تغذیه) در ورزشگاه به عنوان زیرحیطه این عامل شناسایی شد، از این رو پیشنهاد می‌گردد مسئولان جهت برگزاری مسابقات حساس و سطح بالا از سالن‌های مجهز و مناسب استفاده نمایند و همچنین سالن‌ها را به اسکوربوردهای پیشرفته به منظور نمایش نتیجه بازی و برگزاری برنامه‌های جذاب بین دو نیمه‌ی بازی تجهیز نمایند و اقدام به ساخت مکان‌های مختلف برای رفاه و تغذیه هواداران نمایند.

✓ با توجه به اینکه هواداران، از رفتار بازیکنان تأثیر می‌پذیرند و آشفته‌گی بازیکنان به هنگام قضاوت داور، هواداران را نیز بهم می‌ریزد همچنین با توجه به بازی‌های مهم و سرنوشت ساز در سطح لیگ برتر پیشنهاد می‌گردد که مسئولان زمینه‌ای را فراهم آورند تا داوران در حین تمرینات بازیکنان در سالن حضور داشته و به آموزش قوانین و مقررات به بازیکنان بپردازند و از این طریق سطح تحمل بازیکنان را بالا ببرند.

✓ از آنجایی که یکی از متغیرهای عامل حمایتی، فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات می باشد، به جهت پیشگیری از هیجان بالا و کاذب در بعضی از مسابقات، پیشنهاد می گردد دانشکده های تربیت بدنی کل کشور با برنامه ریزی جامع، امکان استفاده از امکانات ورزشی را برای تمامی افراد در تعطیلات و ایام تابستان فراهم آورند تا حدودی از هیجانات آنها تخلیه شود.

✓ با توجه به نتایج عامل حمایتی، خصوصی سازی باشگاه ها کمک شایانی به بهبود رفتار هواداران خواهد کرد، زیرا در این صورت آموزش لیدرها که در اکثر مواقع شروع کننده، افزایش دهنده یا کاهش دهنده خشونت هستند، توسط باشگاه ها صورت می گیرد و در صورت هرگونه تخلف، باشگاه ها با لیدرها برخورد خواهند کرد. همچنین باشگاه ها باید انجمن یا کانونی برای هواداران فراهم کنند تا از این طریق احساس هویت کنند و با صدور کارت عضویت برای هواداران امکان شناسایی، آموزش و برنامه ریزی برای افزایش رفتار مثبت آنان را فراهم کند و از طرفی مدیریت و سامان دهی هواداران به کانون هواداران واگذار شود.

✓ نتایج پژوهش نشان می دهد که تأکید بیشتر بر تشویق و تقویت رفتار شایسته هواداران موجب بهبود رفتار هواداران می شود، در این مورد نیز می توان به لیگ برتر فوتبال کشور اشاره نمود که با وجود تنبیهات و جریمه های کمیته انضباطی، باز هم شاهد ناهنجاری های زیادی در این زمینه هستیم؛ لذا به مسئولان پیشنهاد می شود به جای استفاده از تنبیه و مجازات رفتار منفی به هواداران، به حرکات و رفتارهای مثبت آنان پاداش ارائه گردد زیرا به طور چشمگیری بر روحیه هواداران تأثیر مثبت خواهد داشت.

✓ از آنجایی که یکی از عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران همدبال، عامل فرهنگی می باشد و می تواند از طریق رسانه ها امکان آموزش رفتارهای شایسته، فرهنگ سازی و تبلیغات را فراهم آورد و با توجه به گستردگی حجم مسابقات و تعداد تیم ها در سطوح و رده های مختلف

پیشنهاد می‌شود صدا و سیما، نظارت کامل و ویژه‌ای بر عملکرد رسانه‌ها برای ارائه اخبار درست و دقیق و آموزش رفتار مثبت داشته باشد.

✓ گاهی در ورزشگاه‌ها رفتارهایی از هواداران سر می‌زند که ریشه در مسائل خانوادگی آنها دارد و چنانچه این رفتارها آسیب‌شناسی و ریشه‌یابی نشوند امکان بروز مشکلات بیشتری وجود دارد. با توجه به اینکه شخصیت افراد در خانواده شکل می‌گیرد و رفتار آنان در جامعه نشان دهنده‌ی نوع تربیت خانواده است؛ لذا خانواده با آموزش نحوه‌ی صحیح زندگی کردن و مقابله با مشکلات، می‌تواند گامی مؤثر در بهبود رفتار افراد که هواداران ورزش هستند، بردارد.

✓ با مشخص شدن بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه به عنوان یکی از متغیرهای عامل امنیتی، پیشنهاد می‌شود که مسئولین وظیفه‌ی نیروهای امنیتی را که خدمت صادقانه به مردم است کاملاً برای هواداران روشن کنند تا سوء تفاهمی نسبت به بازرسی آنها پیش نیاید. از طرفی می‌توان به منظور ایجاد امنیت، افرادی از بین خود هواداران که دانش لازم را در مسائل ورزشی دارند، استخدام کرد.

✓ با توجه به ارتباطی که بین عوامل وجود دارد و در بهبود رفتار هواداران، نهادهای مختلف نقش دارند، لذا ارتباط بین خانواده، آموزش و پرورش، صدا و سیما، نیروهای انتظامی، فدراسیون و مسئولان ورزشی کمک شایانی به برگزاری هر چه بهتر مسابقات خواهد کرد.

۵-۴-۲. پیشنهادهای پژوهشی

✓ شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران رشته‌های ورزشی تیمی و مقایسه آن با نتایج حاصل

✓ بررسی ارتباط بین عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران رشته‌های ورزشی تیمی و مقایسه آن با نتایج حاصل

✓ طراحی مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت هواداران رشته‌های ورزشی تیمی و مقایسه آن با

نتایج حاصل

✓ طراحی مدل عوامل مؤثر بر رفتار مثبت هواداران رشته‌های ورزشی انفرادی و مقایسه آن با

نتایج حاصل

✓ مقایسه عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران رشته‌های ورزشی تیمی و انفرادی

منابع و مآخذ

- اتکینسون، ر؛ هیلگارد، ا. (۱۳۷۹). "زمینه روانشناسی"، ترجمه محمدتقی براهنی، چاپ چهاردهم، تهران: رشد.
- ارونسون، ا. (۱۳۶۹). "روانشناسی اجتماعی"، ترجمه‌ی حسین شکر کن، چاپ اول، تهران: رشد.
- اکبری، ا. (۱۳۸۱). "مشکلات نوجوانان و جوانان"، چاپ دوم، تهران: نشر ساوالان، صص ۱۹۹-۲۰۰.
- المیری، م؛ نادریان جهرمی، م؛ حسینی، م؛ نصر اصفهانی، ع؛ رحیمی، م. (۱۳۸۸). "بررسی عوامل مؤثر بر حضور تماشاگران فوتبال در ورزشگاه‌ها"، مدیریت ورزشی، شماره ۳، صص ۶۱-۷۳.
- آزادان، م؛ رضانی نژاد، ر؛ رحمتی، م؛ همتی نژاد، م؛ آزادان، م. (۱۳۸۸). "تحلیل عاملی متغیرهای بروز پرخاشگری از دیدگاه داوران کشور"، هفتمین همایش بین‌المللی تربیت بدنی و علوم ورزشی.
- بدار، ل؛ دزیل، ژ؛ لاماش، ل. (۱۳۸۱). "روانشناسی اجتماعی"، ترجمه حمزه گنجی، چاپ دوم، تهران: نشر ساوالان.
- برزگری، ع؛ مهدی‌وند کلانسر، ا؛ غلامی قاجاری، ح؛ قربانی، ش؛ قدیری، آ. (۱۳۸۹). "بررسی علل بروز پرخاشگری در اماکن ورزشی"، همایش ملی مدیریت تربیت بدنی.
- برومند دولق، م. (۱۳۸۴). "بررسی میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه گیلان در رقابت‌های لیگ حرفه‌ای فوتبال ایران"، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
- پاک نژاد، م؛ درانی، ک. (۱۳۸۹). "رفتارهای تهاجمی تماشاگران فوتبال و علل روانی و اجتماعی آن"، رشد و یادگیری حرکتی- ورزشی، شماره ۳، صص ۱۱۷-۱۴۲.
- تجاری، ف؛ ترک فر، ا. (۱۳۹۰). "تأثیر دوستان، موقعیت اجتماعی و خانواده بر انگیزش جذب تماشاگران به مسابقات لیگ برتر فوتبال ایران"، مجله پژوهش‌های مدیریت ورزشی و علوم حرکتی. سال ۱، شماره ۲، صفحه ۷۹ تا ۸۸، زمستان ۱۳۹۰.
- توسلی، غ. (۱۳۸۶). "نظریه‌های جامعه‌شناسی"، تهران: سمت، چاپ سیزدهم، صص ۲۶۷.
- جان بزرگی، ا. (۱۳۹۰). "عوامل روانشناختی مؤثر بر بروز رفتارهای تخریبی جمعی (مورد کاوی تماشاگران فوتبال)"، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. شماره ۲۷، صص ۱۴۳-۱۲۱.

- جلالی، ا. (۱۳۹۲). "بررسی خشونت در تماشاچیان فوتبال شهر تهران و ارائه راهکارهایی برای کاهش آن"، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم (علمی-ترویجی)، سال ۸، شماره ۲۷، صص ۳۷-۵۴.
- جهانفر، م. (۱۳۸۱). "خشونت در فوتبال قابل پیشگیری است"، پژوهش‌نامه‌ی علوم اجتماعی، شماره ۱۹، صص ۳۷-۶۸.
- جهانفر، م؛ باقرزاده، ف؛ غلام علی زاده، ر. (۱۳۸۲). "تحلیل عوامل خشونت از نظر برگزارکنندگان فوتبال"، نشریه حرکت، شماره ۲۰، صص ۸۷-۱۱۲.
- حاج بیگی، م؛ مسعودی، ا. (۱۳۸۵). "خشونت و پرخاشگری در فوتبال و راه‌کارهای کنترل آن"، فصلنامه امنیت، سال پنجم، شماره ۱ و ۲، صص ۷۳-۱۱۶.
- حسینی، ا؛ بحر العلوم، ح؛ علی ثی، م. (۱۳۹۲). "بررسی انگیزه‌های مشارکت و تعهد ورزشی بانوان ورزشکار مشهد"، مجله پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی، سال دوم، شماره ۷، صص ۳۷-۴۶.
- حسینی، م؛ نصر اصفهانی، د؛ سلیمی، م؛ پور فرهمند، ب؛ سلیمی، م. (۱۳۸۹). "بررسی عوامل بروز خشونت در تماشاگران فوتبال استان آذربایجان شرقی"، ارائه شده در همایش دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان).
- خادمی، ع. (۱۳۸۷). "بررسی جامعه‌شناسانه خشونت و پرخاشگری تماشاگران در ورزشگاه‌ها"، مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۱۶، صص ۴۷-۷۲.
- خورشیدی، ع؛ کیخاوی، س؛ مرادی، ع. (۱۳۸۹). "مطالعه عوامل مؤثر بر پرخاشگری در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهرستان دره شهر"، مجله دانش و تندرستی، دوره ۵، شماره ویژه‌نامه ششمین کنگره اپیدمیولوژی ایران، ص ۲۰۰.
- داداش زاده، ع؛ حسینی، سید م؛ بختیار، خ. (۱۳۸۹). "بررسی و تعیین علل پرخاشگری در ورزش"، همایش ملی مدیریت تربیت بدنی.
- دانیگ، ا؛ ویلیامز، ج؛ مورفی، پ. (۱۳۷۹). "کندوکاوی در اوباشگیری در فوتبال"، ترجمه حسن افشار، چاپ اول، تهران: نشر مرکز.

- ذوالاکتاف، و. (۱۳۸۳). "مدیریت تجمع‌های خیابانی پس از تماشای تلویزیونی مسابقات فوتبال"، مقاله ارائه شده در همایش بین‌المللی فوتبال.
- رحمتی، م. (۱۳۸۲). "بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر خشونت و پرخاشگری در فوتبال"، پایان‌نامه دکتری، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- رحمتی، م. (۱۳۸۳). "بررسی اعتبار تجربی تئوری ناکامی - پرخاشگری تماشاگران فوتبال شهر تهران"، فصلنامه علمی رفاه اجتماعی، سال چهارم، شماره ۱۴، صص ۲۱۸-۱۹۴.
- رحمتی، م؛ محسنی تبریزی، ع. (۱۳۸۲). "بررسی عامل‌های جامعه‌شناختی خشونت و پرخاشگری تماشاگران فوتبال مطالعه موردی: شهر تهران"، فصلنامه المپیک، (۴ و ۳ پیاپی ۲۴): صص ۹۱-۷۷.
- رحیمی، ق. (۱۳۸۰). "بررسی مؤثر در مدیریت استادیوم‌های کشور". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی.
- رضانی نژاد، ر؛ رحمتی، م؛ همتی نژاد، م؛ آزادان، م. (۱۳۹۱). "تحلیل عاملی متغیرهای بروز پرخاشگری در تماشاگران از دیدگاه داوران فوتبال ایران"، مطالعات مدیریت ورزشی، شماره ۱۳، صص ۲۱۴-۲۰۱.
- شاه منصوری، ع؛ مظفری، سید ا. (۱۳۸۵). "عوامل بروز بحران‌های ورزشی و روش پیشگیری از آنها در زمینه‌های نرم‌افزار و سخت‌افزار، جان‌افزار و رسانه‌ها"، پژوهش در علوم ورزشی، شماره ۱۲، صص ۸۷-۱۰۶.
- صدیق سروستانی، ر. (۱۳۸۱). "تخلیه منفعل هیجان یا تزریق فعال خلجان (پژوهشی در مورد درگیری‌های حواشی مسابقات فوتبال)"، مطالعات جامعه‌شناختی، شماره ۱۹، صص ۹۲-۶۹.
- صفابخش، م. (۱۳۸۲). "بررسی رفتارهای جمعی هواداران باشگاه‌های پر طرفدار شهر تهران در مسابقات لیگ حرفه‌ای سال ۱۳۸۱-۱۳۸۲"، تهران: پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.
- صفری شیرکوهی، م؛ زندی، م. (۱۳۹۱). "مطالعه‌ی جرم‌شناختی خشونت‌گرایی تماشاگران فوتبال"، فصلنامه دانش انتظامی، شماره ۴، صص ۳۰-۷.
- عنبری، م. (۱۳۸۱). "بررسی علل و عوامل مؤثر بر خشونت‌گرایی فوتبال"، جهاد دانشگاهی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، به سفارش نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.

- غلامی ترکسلویه، س؛ حیدری نژاد، ص؛ صائی، ا. (۱۳۹۰). "شناسایی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در بین تماشاچیان تیم‌های فوتبال"، ششمین همایش ملی دانشجویان تربیت بدنی و علوم ورزشی ایران، آذر ۱۳۹۰.
- فتحی نیا، م. (۱۳۸۹). "آسیب‌شناسی برنامه‌های ورزشی تلویزیون از نظر نحوه پرداختن به ناهنجاری‌های رفتار تماشاگران فوتبال"، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی. سال ۱۷، شماره ۴، صفحات ۱۳۱-۱۰۵.
- فتحی نیا، م؛ عزیزاده، ع. (۱۳۸۴). "خشونت‌گرایی تماشاگران فوتبال و نقش رسانه‌ها در کنترل آن"، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، شماره ۴۳، صص ۸۱-۱۰۵.
- قاسمی، و. (۱۳۹۲). "مدل‌سازی معادله ساختاری در پژوهش‌های اجتماعی با کاربرد Amos Graphics"، چاپ دوم، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، صص ۳۷۶-۱.
- قاسمی، و؛ ذوالاکتاف، و؛ نور علی‌وند، ع. (۱۳۸۸). "توصیف جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال"، فصلنامه المپیک، سال ۱ (پیاپی ۴۵)، صص ۶۹-۷۹.
- کاشف، م؛ مهریزی، م. (۱۳۸۸). "مدیریت اماکن و فضاهای ورزشی"، چاپ اول، تهران: انتشارات بامداد کتاب.
- کاظمی، ر؛ شیخ، م؛ شهبازی، م؛ راسخ، ن. (۱۳۸۶). "بررسی علل آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران (از دیدگاه تماشاگران)"، پژوهش در علوم ورزشی، شماره ۱۷، صص ۱۱۴-۱۰۱.
- کجباف، م؛ رحیمی، ف؛ احمدی، سید ا. (۱۳۸۴). "بررسی مقایسه پرخاشگری و هیجان‌خواهی نوجوانان و جوانان بعد از تماشای مسابقات فوتبال"، مجموعه مقالات روانشناسی ورزش، اهواز، صص ۷۱-۵۵.
- کشکر، س. (۱۳۹۲). "نقش نمایش رفتارهای خشونت‌آمیز فوتبال از تلویزیون بر رفتارهای نوجوانان و جوانان عضو باشگاه‌های فوتبال شهر تهران"، پژوهش‌نامه‌ی مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، سال ۹، شماره ۱۷، صص ۷۹-۱۰۰.
- کلاین، پ. (۱۳۸۰). "راهنمای آسان تحلیل عاملی"، ترجمه سید جلال صدرالسادات و اصغر مینایی، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت، صص ۹۸-۹۹.

- گودرزی، م. (۱۳۹۰). "مدیریت رفتار سازمانی در ورزش"، چاپ اول، تهران: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات، صص ۹-۱۱.

- لهسایی زاده، ع؛ تابعیان، ح؛ سرو اسدی، خ. (۱۳۸۷). "بررسی عوامل خشونت در میان تماشاگران فوتبال"، نشریه جامعه‌شناسی، شماره ۱۳، صص ۱۲۱-۱۳۴.

- محسنی تبریزی، ع. (۱۳۸۳). "وندالیسم"، تهران: انتشارات آن، ص ۱۵۳.

- محسنی تبریزی، ع؛ رحمتی، م. (۱۳۸۱). "سیری در مفاهیم و نظریه‌های خشونت، پرخاش و پرخاشگری به منظور ساخت و ارائه یک مدل علمی- توصیفی خشونت" ورزش‌نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۹، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۱۵۵.

- ملک پور، ا. (۱۳۷۹). "بررسی عوامل مؤثر در نارضایتی تماشاچیان فوتبال شهر اصفهان"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد تربیت بدنی، دانشکده تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان اصفهان.

- نلسون، ر؛ الن سی، ا. (۱۳۶۹). "اختلالات رفتاری کودکان"، ترجمه محمدتقی منشی طوسی، چاپ چهارم، انتشارات آستان قدس رضوی مشهد، صص ۵۲۷-۵۲۲.

- نورعلی‌وند، ع. (۱۳۸۷). "بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال"، فصلنامه المپیک، سال ۱۷، (۱ پیاپی ۴۵): صفحات ۷۹-۶۹، ۱۳۸۷.

- واعظ موسوی، م؛ مسیبی، ف. (۱۳۸۶). "روان‌شناسی ورزشی". تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه‌ی علوم انسانی؛ ۱۳۸۶.

- وثوقی، م؛ خسروی نژاد، س. م (۱۳۸۸). "بررسی عوامل فرهنگی- اجتماعی رفتار هیجانی تماشاگران فوتبال"، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، شماره ۱، صص ۱۴۹-۱۲۵.

- همتی نژاد، م؛ رحمانی نیا، ف؛ صالحی، س؛ کیلاشکی، ر. (۱۳۷۹). "بررسی عوامل پرخاشگری در میدان‌های ورزشی از دیدگاه ورزشکاران، تماشاگران و متخصصان تربیت بدنی"، فصلنامه المپیک، سال هشتم، شماره ۳ و ۴، پیاپی ۱۸، صص ۳۹-۴۶.

- Abalasei B, Cojocariu A. (2012), "The Social Representation of Violence of Sports events Spectators", Revista de cercetare si interventie sociala, vol. 39, pp: 17-38.

- Abelson RP. (1981). **"Psychological status of the script concept"**. Am. Psychol. 36, pp: 715–29.
- Alderman R.B. (1975). **"Psychological Behavior in Sport"**, Philadelphia: W.B.Saunders.
- Anderson K, Krynska K. (2009). **"Can sports events affect suicidal behavior? A review of literature and implications for prevention crisis"**. Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention, vol. 30, Issue: 3, Pp:144 -152.
- Anderson, C. A., Bushman, B. J. (2002). **"Human aggression"**, Annual Review of Psychology, 53, PP: 27–51.
- Argyle M. (1993). **"Bodily Communication"**, Published by Methuen Publishing, Routledge, pages: 363.
- Armstrong G.and Harris R.(1991), **"Football Hooligans: Theory and evidence"**, the sociological Review, vol 39(3), pp: 427-458.
- Berkowitz, L. (1998). **"Frustrations, appraisals, and aversively stimulated aggression"**, Aggressive behavior, 14,pp: 3-11.
- Bodin, D. Heas; S.Robene.L. (2004). **"Hooliganism: On Social anomie and Determinism"**, Champ Penal misen Ligne le 6 Fevrier 2006 URL: pp 1-11.
- Brain W. (1989). **"Violence today"**, NO, 4, <http://www.aic.gov.au/publication/vt4-text.html>.
- Braun R. Vliegthart R. (2008). **"The Contentious Fans : The Impact of Repression, Media Coverage, Grievances and Aggressive Play on Supporters' Violence"**, International Sociology, Vol. 23(6), PP: 796–818.
- Breschi D. (2007). **"soccer violence and the culture of illegality"**. Telospress, 2007. Available: <http://journal.telospress.com/cgi/instusage>.
- Bushman BJ, Anderson CA. (2001). **"Is it time to pull the plug on the hostile versus instrumental aggression dichotomy? "**, Psychol.Rev. 108, pp:273–79.
- Cashmore, E. (1998). **"Making Sence of Sports"**, 2nd ed, London: Routledge.
- Cavanaugh,B.M.,& silva ,J.M.(1980). **"spectator pereceptions.of fan misbehavior:An attitudinal inquiry"**, State University of New York College at Brockport, 286 pages

- Chalip, L, Green, B. C., of vander velden, L. 2000. **"sources of interest in travel to the Olympic games"**, Journal of vacation marketing, (4), 7-22.
- Chichinadze K, Chichinadze N, Lazarashvili A. (2011). **"Hormonal and neurochemical mechanisms of aggression and new classification of aggressive behavior"**. Aggression and violent behavior journal, vol. 16, Issue: 6, pp: 461 -471.
- Clarke, John. (1978). **"Football and working class fans in ingham"**. R. (Ed). Football hooliganism: the Wider Context. London: Inter Action Imprint.
- Coakley, J. (2008). **"Sports in Society: Issues and Controversies"**, 10th Edition, Canada: McGraw-Hill.
- Coakley, Jay J.(1998). **"Sport in Society: Issues and Controversies"**, McGraw- Hill Inc.
- Courakis N. (2004). **"Football violence: not only a British problem"**. European journal on criminal policy and research: 293-302.
- Duning E, Morphy P, Waddington I. (2000). **"Towards a sociological understanding of football hooliganism as a world phenomena"**. European Journal on Criminal Policy and Research, vol. 8. 2000; 141 -162.
- Dunning E, Murphy P, Williams J. (1988). **"The Roots of Football Hooliganism: A Historical and sociological study"**, Routledge and Kegan paul, page: 273.
- Folkesson P, Nyberg C, Archer T, Norlander T. (2002). **"Soccer Referees' Experience of Threat and Aggression: Effects of Age, Experience, and Life Orientation on Outcome of Coping Strategy"**. Aggressive Behavior, (28), PP: 317-327.
- Friman M, Nyberg C, Norlander T. (2004). **"Threats and aggression directed at soccer referees: An empirical phenomenological psychological study"**. Qualitative Report, vol. 9(4), pp: 652-672.
- Frosdic S.(1997). **"Cultural complexity in the British stadia safety industry"** Butteworth-Heinemum.
- Galeano E. (1998). **"Soccer in Sun and Shadow"**. Can Yayınları, 2.Basım, s.15-16, pp:159-160.

- Giulianetti, R (1999). **"Football: Sociology of the Global Game"**, Polity Press, Cambridge, page: 218.
- Giulianotti R, Bonney N, Hepworth M. (1999). **"Football Violence and social Identity"**, London, Routledge.
- Hennessy D, Schwartz S. (2007). **"Personal Predictors of Spectator Aggression at Little League Baseball Games"**, journal of violence and victims, vol 22(2), pp: 205-215.
- Honary H, Heidary A, Ansari M. H, Ahmadpur M. (2011). **"A Consideration of Behavioral Abnormalities in Spectators in Iran-Based Basketball Super League"**. International Journal of Educational Research and Technology, Vol 2, Issue 2, PP: 87 – 92.
- Hoye, R. (2005). **"Research into spectator behavior"**. School of Sport, Tourism and Hospitality Management La Trobe University.
- Huesmann LR. (1998). **"The role of social information processing and cognitive schema in the acquisition and maintenance of habitual aggressive behavior"**. See Geen & Donnerstein 1998, pp: 73–109.
- Jalali O, Gholizade M.R, Taghibigloo N, Tarasi Z. (2012). **"A Survey on Violence in Soccer Spectators of Tehran City and the Ways Decreasing it"**, International Journal of Basic Sciences & Applied Research. Vol. 1 (1), PP: 22-25.
- Jewell, R.T., Moti, A. & Coates, D. (2012). **"A Brief History of Violence and Aggression in Spectator Sports"**. In R.T. Jewel, Violence and Aggression in Sporting Contents (pp. 11-26). New York: Springer.
- Johnston D. (2004). **"Consumer loyalty amongst sport fans: AGF case study"**, Masters thesis, University and department ASB. Institut for Marketing, Informatik og Statistik.
- Kamkari K, Mirzapour A, Rajabzadeh R, Ghajarian Mahforouzi R. (2013). **"Study of the Main Factor of Volleyball Spectator's Presence and Aggression In Premier League"**, Advances in Environmental Biology, 7(9): PP: 2175-2180.
- Klomenis, L. (2005). **"Deviant behavior of greek football spectators"**, (Doctoral dissertation), Semmelweis university of Budapest, Faculty of physical education and sport sciences.

- Leech N, Barrett K, Morgan G. A. (2005). **"SPSS for intermediate statistics: Use and interpretation"**, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lynch AR. (1991) **"Disorder on the sidelines of Australian sport. Sporting traditions"**, vol. 8, Issue: 1, 1991. pp. 50-75.
- Madensen T, Eck J, 2008. **"Spectator Violence in Stadiums and police role"**. U.S. Department of Justice Office of Community Oriented Police Services.
- Manor. B. (2008). **"Fan, as in Fanatic and fanatical"**, Referee Journal.
- Mark M . M, Bryant f B, lehman D. R. (1983). **"perceived injustice and sports violence"**. In Goldstein (Ed.) Sport violance . NewYork:springer yerlag. Pp:18.
- Marsh, P., Faox, K. Carnibella, G., McCann, J and Marsh , J. (1996). **"Football violence in Europe"**, Social Issues Research Centre, A report to the Amsterdam Group.
- Marsh RL, Hicks JL, Bink ML. (1998). **" Activation of completed, uncompleted, and partially completed intentions"**. J. Exp. Psychol. Learn. 24:350–61.
- Moore, (2007). **"The effect of rugby match outcome on spectator aggression and intention to drink alcohol"**. Wales College of Medicine, Biology and Life Sciences, Cardiff University, Wales, UK.
- Mostahfezian. M, Sarrami. L. (2012). **"Sociological Survive of Effective Factors on Hooliganism in Football Fans"**, International Research Journal of Applied and Basic Sciences, Vol, 3 (10), pp: 2039-2042.
- Myers, D.G.(1993). **"Social Psychology"**, 4th ed, McGraw Hill, Inc, page: 682.
- Pearson, G. (2006). **"Hooliganism, Football Industry Group"**, University of Liverpool, pp: 1-4.
- Rahmati M.M, Momtaz O. (2013). **" Does Frustration Cause Aggression? Case study: soccer fans in Iran"**, International Research Journal of Applied and Basic Sciences, Vol, 4 (10), PP: 3028-3035.
- Ramazanoglu F, Çoban B. (2005). **"Aggressiveness Behaviours of Soccer Spectators and Prevention of These Behaviours"**, Fırat University Journal of Social Science, 15(1), pp: 279-287.
- Razavi S.Z, Mostahfezian M, Mirhoseini S.M.A. (2013). **" The role of sport events management in the occurrence of anti-social behavior by spectators in Master Soccer League of Iran"**, Advances in Environmental Biology, 7(13), PP: 4053-4058.

- Russell G.W, (2008). **"Aggression in the Sports World A Social Psychological Perspective"**, Department of Psychology & Neuroscience University of Lethbridge.
- Schaefer R.T, Lamm R. p. (1992), **"sociology"**, Mc Graw.
- Satorra, A., & Bentler, P. (1988). **"Scaling Corrections for Chi-square Statistics in Covariance Structure Analysis"**. Proceedings of the Business and Economic Statistics Section of the American Statistical Association, 308-313.
- Shields D. L, Bredemeier B. L, LaVoi N.M, Power F.C. (2005). **"The Sport Behavior of Youth, Parents, and Coaches The Good, the Bad, and the Ugly"**, Journal of Research in Character Education, 3(1), 2005, pp. 43–59.
- Simon M, Jonathan p. (2007). **"The effect of rugby match outcome on spectator aggression and intention to drink alcohol"**, criminal behaviour and mental health Journal of sport sciences, pp: 118-127.
- Sloan L.R, (1979). **"The function and impact of sports for sports fans, A review of the theory and contemporary research, sports, games and play"** Social and psychological viewpoint , pp: 219-262.
- Smith P.B, Bond M.H. (1993). **"Social Psychology across cultures: Analysis and Perspectives"**, Harvester Wheat sheaf.
- Spaaij, R. (2005). **"The Prevention of Football Hooliganism: A Transnational Perspective"**, Amsterdam School For Social Science Research, pp 4–16.
- Spaaij, R. (2006). **"Aspects of hooliganism violence"**. Amsterdam School for Social science research. PP:1-32.
- Spaaij, R.(2014). **"Sports crowd violence: An interdisciplinary synthesis"**, Aggression and Violent Behavior 19, pp:146–155.
- Stoot C. (2003). **"Police expectations and the control of English soccer fans at euro 2000"**, journal of police strategies and management. 26(4):640-655.
- Stott, C and Pearson, G. (2006). **"Football Banning Orders, Proportionality and public order"**, Howard Journal of Criminal Justice, Vol 45, No. 3, PP:241-254.
- Taylor. I. (1969). **"Hooligans: soccer's resistance movement"**. New Society, 7 August.

- Taylor I. (1991). **"English football in the 1990s: Taking Hillsborough seriously?"** , in J. Williams and Wagg , S. (eds) British Football and Social Change: Getting into Europe, Leicester and London: Leicester University Press.
- Tenenbaum U, singer R. (1997). **"Aggression and violence in sport"**; Angssp position stand. Jss news letter 1:14-20.
- Terry, P.C. and Jackson, K. (1985). **"the Determinants and Control of Violence in Sport"**. Quest, 37(1), pp:27-37.
- Theodorakis, Nicholas D. Alexander Kostantion. (2008). **"Can service quality Predict spectator's behavioral intentions in Professional soccer?"** Managing leisure Journal, 13. 162-178.
- Thirer J, Rampey M. (1979). **"Effects of abusive spectator behavior on the performance of name and visiting intercollegiate basketball teams"**, perceptual and motor skills. 48, pp:1047-1053.
- Volakamer, M. (1972). **"Aggressives verhalten in sport"**. In : Experimente in der sport psychologie. PP:43-66.
- Wakefield KL, Blodgett JG, Sloane HJ. (1996). **"Measurement and management of the sports cape"**. Journal of sport management. 1996; 9 (2): 153-172.
- Wann D.L, Schinner, J & Keenan, B.L, (2001). **"Males' impressions of female fans and Non-fans: There really is something about Mary, North American"**, Journal of Psychology, vol 3(2), pp: 183-192.
- Wann. D L. (2005). **"Essay: Aggression in sport"**, Elsevier, vol 366, pp: 31-32.
- Wann, D. L., & Waddill, P. J. (2014). **"Predicting sport fans' willingness to consider anonymous acts of aggression: Importance of team identification and fan dysfunction"**, In C. Mohiyeddini (Ed.), Psychology of motivation, emotions, and actions. Hauppauge NY: Nova, pp: 139-151.
- Wann, D. L, Belva. B, Armstrong. S, Weaver. S, Ladd. S. (2015). **"Investigating the impact of team identification on the willingness to commit verbal and physical aggression by youth baseball spectators"**, Journal of Amateur Sport, vol 1(1), pp: 1-28.
- Zani, B., & Kirchler, E. (1991). **"When violence overshadows the spirit of sporting competition: Italian Football Fans and their clubs"**. Journal of Community and Applies social Psychology.

- Zuern G, Ashley W. (2012). **“In Quest of the Meaning of Normal and Abnormal Behavior”**. American International Journal of Contemporary Research, Vol. 2 No. 9, pp: 20-25.

پوست

با توجه به اینکه جهان ورزش به عنوان یک جهان کوچکتر از جامعه بزرگ در نظر گرفته می شود و ارزش ها و هنجارهای ورزش در جامعه منعکس می شود؛ از اینرو به منظور فرهنگ سازی در خصوص رفتار هواداران که بخشی از جامعه هستند، پژوهش حاضر با عنوان **"شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش: مطالعه موردی هواداران لیگ برتر هندبال"** سعی دارد با مطالعه راهکارهایی برای بهبود رفتار آنان، گامی مؤثر در جهت توسعه فرهنگ جامعه بردارد. لذا خواهشمند است با دقت سوالات را مطالعه نموده و صادقانه به آن پاسخ دهید. امید است که به واسطه نتایج این تحقیق، شاهد رفتار مطلوب هواداران باشیم.

با تشکر از همکاری شما

سلیمی

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت ورزش دانشگاه شاهرود

بخش اول: مشخصات جمعیت شناختی

- (۱) جنسیت: ☐ الف) مرد ☐ ب) زن
- (۲) سن (به سال):
- (۳) وضعیت تاهل: ☐ الف) مجرد ☐ ب) متأهل
- (۴) شغل:
- (۵) میزان تحصیلات: الف) دیپلم و زیر دیپلم ☐ ب) فوق دیپلم ☐ ج) لیسانس ☐ د) فوق لیسانس و بالاتر ☐
- (۶) میزان درآمد خانواده: الف) کمتر از پانصد هزار تومان ☐ ب) پانصد تا یک میلیون تومان ☐ ج) یک میلیون تا یک میلیون و پانصد هزار تومان ☐ د) یک میلیون و پانصد تا دو میلیون تومان ☐ ه) بیشتر از دو میلیون تومان ☐

بخش دوم: پرسشنامه شناسایی عوامل مؤثر در بهبود رفتار هواداران ورزش

ردیف	به نظر شما هر یک از موارد ذیل به چه میزان در بهبود رفتار هواداران در ورزش نقش دارند.	خیلی زیاد	زیاد	نظری ندارم	کم	خیلی کم
۱	پیش فروش بلیت و ارائه آن به شکل اینترنتی					
۲	استفاده از بازیکنان، مربیان و داوران مجرب و حرفه‌ای					
۳	تعیین زمان مناسب برای برگزاری مسابقات و شروع به موقع آن					
۴	فراهم کردن امکانات تفریحی و ورزشی در سطح شهر به منظور تخلیه هیجانات					
۵	داشتن برنامه مناسب، قبل از شروع بازی و بین دو نیمه بازی برای سرگرمی هواداران					
۶	اختصاص جایگاه مناسب در ورزشگاه با توجه به ماهیت افراد (سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت اقتصادی...)					
۷	افزایش تیم‌های محلی برای مشارکت جوانان در برنامه‌های ورزشی					
۸	تشکیل کانون هواداران					
۹	برگزاری کلاس‌های آموزشی برای لیدرها					
۱۰	باز بودن به موقع درب ورودی ورزشگاه و فروش بلیت با توجه به ظرفیت آن					
۱۱	استفاده از مأموران انتظامی آموزش دیده و مناسب					
۱۲	حضور مأموران با لباس شخصی در بین هواداران					
۱۳	برقراری نظم در نقاط حساس ورزشگاه (محل ورود، محل تجمع هواداران...)					
۱۴	استفاده از دوربین‌های مدار بسته در داخل و حوالی ورزشگاه					
۱۵	مجازات و جریمه کردن افراد خاطی (هواداران، مربیان، داوران، بازیکنان، تیم)					
۱۶	بازرسی هواداران هنگام ورود به ورزشگاه					
۱۷	تأکید روزنامه‌های ورزشی به مسائل ورزشی					
۱۸	تأکید خانواده‌ها بر رفتارهای هنجار و پسندیده					
۱۹	آموزش رفتارهای شایسته، برجسته‌سازی اخلاقیات، فرهنگ‌سازی و تبلیغات از طریق رسانه‌ها					
۲۰	تشویق و ترغیب به رعایت اصول اخلاقی توسط بازیکنان محبوب					
۲۱	ارائه الگوی رفتاری مناسب به هواداران ورزش					
۲۲	حضور خانواده (همسر، فرزند...) در ورزشگاه					
۲۳	آشنا کردن هواداران با قوانین ورزش مورد نظر					
۲۴	حضور مقامات و افراد مؤثر و مردمی (فرهنگی، مذهبی، خیرین) در ورزشگاه					
۲۵	استفاده از موسیقی مؤثر در زمان مناسب					

۲۶	کمک از بازیکنان تأثیرگذار برای بهبود رفتار هواداران				
۲۷	ایجاد ذهنیت مثبت در هواداران نسبت به تلاش تیم				
۲۸	ایجاد جو مناسب (مدیریت صحیح هواداران) توسط مربی				
۲۹	حضور هواداران در حین تمرینات بازیکنان				
۳۰	حضور داور در حین تمرین به منظور بالا بردن سطح تحمل بازیکنان				
۳۱	برجسته سازی رفتارهای دوستانه بازیکنان و مربیان دو تیم با یکدیگر				
۳۲	انتخاب چند هوادار نمونه و تجلیل از رفتار شایسته آنها				
۳۳	افزایش کمی و کیفی وسایل حمل و نقل عمومی برای هواداران				
۳۴	طراحی صحیح ورودی، خروجی و شکل ظاهری ورزشگاه				
۳۵	طراحی جایگاه های مناسب و صندلی راحت برای هواداران				
۳۶	استفاده از تأسیسات و امکانات مدرن (نصب اسکوربرد، ساخت سرویس بهداشتی و سلف تغذیه) در ورزشگاه				
۳۷	نرده کشی و حفاظ بندی مناسب در ورزشگاه				
۳۸	استفاده از سیستم های مناسب (نور، صوت، گرمایشی، سرمایشی...) در ورزشگاه				

بخش سوم: رفتار مثبت (بهنجار)

ردیف	به چه میزان هر یک از این موارد را به عنوان رفتار مثبت تأیید می کنید؟	خیلی زیاد	زیاد	نظری ندارم	کم	خیلی کم
۱	تشویق تیم خودی و احیاناً حرکات مثبت تیم های حریف					
۲	احترام به قوانین حاکم بر سالن و رعایت نظم					
۳	احترام به داور، مربی و ورزشکار					
۴	عدم استفاده از الفاظ زشت و رکیک					
۵	توجه و حفظ اموال عمومی ورزشگاه (مسئولیت پذیری به عنوان یک هوادار)					

Abstract

In the present era, Exercise has become an important part of cultural and social life in many societies the world. Sports are busy the minds of millions interested in exercising around the world and while holding the competitions many spectators, fans and viewers, follow carefully Competition news and results either directly and attended in the areas of sports activities holding and through the media. Violence is also part of the reality that it is essential to study; despite acceptance of the fact that sports has many positive social functions. The purpose of research was to Identification of factors affecting to sport fans' behavior improvement. The research method was descriptive - correlational. The present research Statistical population was all fans of women and men's Iran handball premier league competitions in the 2013-2014 years that 358 fans were randomly selected as the sample. Researcher made questionnaire was used to collect data which its content and face validity was checked and confirmed by a group of experts. Cronbach's Alpha coefficient was used to test the reliability of the questionnaire ($\alpha=0.90$). Factor analysis with varimax rotation was used to analyze the data. Based on Factor Analysis Were identified six factor of environmental, cultural, security, protective, psychological and managerial as factors affecting to Handball fans' behavior improvement. From the perspective of the subjects were examined The importance of factors in Likert scale of five values. Accordingly was chosen "The use of experienced and professional players, coaches, referees" with mean and standard deviation (4.45 ± 0.80) the most important item and "The use of CCTV cameras in and around the stadium" The mean and standard deviation (3.51 ± 1.25) as the least important variable. Also The path analysis showed that there is a direct and significant correlation between managerial, environmental, protective and cultural factors to psychological factor and there is a direct and significant correlation between security and psychological factors to Positive Behavior. But not a significant direct effect of security on psychological factors.

The results show that is managerial factor the most important factor in fans' behavior improvement, therefore can Handball Competition Organizer Managers take effective step in improving the behavior of the fans with Greater attention to managerial factors and the use of experienced and professional players, coaches, referees.

Keywords: Managerial factors, Factor analysis, Fans.

University of Shahrood

Faculty of physical education

Thesis of masters

**Identification of factors affecting sport fans' behavior
improvement: A case study in handball premier league fans**

Mitra Salimi

Supervisor:

Reza Andam (ph.D)

Date: February 2015